

**STÁLA KONFERENCIA OBČIANSKEHO INŠTITÚTU
S K O I**

VEREJNOSŤ PROTI NÁSILIU II.

NOVEMBER 1989

V OKRESOCH A REGIÓNOCH SLOVENSKA

Peter Tatár
editor

November 2009

STÁLA KONFERENCIA OBČIANSKEHO INŠTITÚTU
S K O I

**VEREJNOSŤ PROTI NÁSILIU II.
NOVEMBER 1989
V OKRESOCH A REGIÓNOCH SLOVENSKA**

Vydala Stála konferencia Občianskeho inštitútu - S K O I

Stála konferencia Občianskeho inštitútu – S K O I

ISBN – 978 – 80 – 969123 – 3 - 9

Táto publikácia vznikla vďaka finančnej podpore **Konrad-Adenauer-Stiftung e.V.** v rámci projektu *Demokratieentwicklung Slowakische Republik /Rozvoj demokracie v Slovenskej republike/*.

O B S A H

Úvod.....

ROZHOVORY V MODRE

Modra, 11.novembra 2006.....

Vážení priatelia,

k 20. Výročiu Novembra 1989 SKOI vydáva druhú knižku spomienok a svedectiev ľudí Novembra 1989, ktorí vo svojich okresoch tvorili v roku 1989 dejiny.

V každom meste a v každej obci žili ľudia, ktorí v novembri 1989 vedeli, čo treba robiť. A urobili to. Nebáli sa ísť so zástavou revolúcie na námestia. Bez nich by sa komunizmus tak zdanlivo ľahko nezrútil.

Mnohí kvôli nežnej revolúcii obetovali svoju profesionálnu kariéru a čas pre rodinu. Sami tým pre seba nič nezískali, skôr naopak. Viacerí lídri revolúcie v regiónoch zažili v miestnych pomeroch revanš a diskrimináciu zo strany komunistov, ktorí v nových „demokratických“ pomeroch len čakali na takú príležitosť.

Každý z ľudí Novembra 1989 patrí k hrdinom dnešnej doby. Susedia by si ľudí Novembra 1989 mali vážiť a byť im vďační za slobodu, v ktorej žijeme a o ktorú neustále zápasíme. Každodenný život je však menej vďačný. Viem, že ľudia Novembra 1989 sa nezmenili a že by napriek tomu do toho išli znova. Lebo vedia, že to stálo za to.

Odvaľa, poctivosť a nezištná práca pre celok si nenárokujú chválu a vďaku. O to viac im patria.

V prvej aj v tejto druhej knižke spomienok sme zaznamenali len výpovede niektorých z tých, ktorých mená a svedectvá by nemali zostať zabudnuté. Z najrôznejších príčin sa nemohli zúčastniť rozhovorov všetci, ktorých svedectvá by v tejto knižke mali byť tiež.

Podobne ako prvá knižka z roku 2005 aj táto druhá knižka je o spomienkach na prvé dni revolúcie, o vytváraní základných buniek VPN, o vzťahoch okresov a KC VPN, o premene hnutia na politickú stranu a témy rozhovorov sme uzavreli rozpadom VPN.

S ľuďmi „z okresov“ ma spájajú vzácne udalosti a pocity. Keď sme sa prvý raz stretávali na snemoch VPN bol som si istý, že k sebe patríme, hoci sme sa väčšinou nepoznali. Kariéristi druhého dňa jednoducho nemali odvahu ísť von prví. A ani nezostali, keď bolo treba znova brániť pravdu. Lebo zostať nebolo ani pohodlné ani ľahké. Vtedy sa opäť ukázalo, kto sú a akí vnútorne pevní sú ľudia Novembra 1989. Pre mňa je šťastie a radosť patriť k nim. Sú mi viac ako spolupracovníci, sme niečo ako „rodina“ na celý život.

Peter Tatár

ROZHOVORY

V MODRE

Modra, 11. novembra 2006

Mária Adrianová, Komárno

Som Mária Adrianová z okresu Komárno, bývam v obci Šrobárová. Udalosti novembra '89 sa ma bezprostredne dotkli a pochopila som, že práve tam mám miesto, kde bola so mnou aj dcérka Majka. Snažili sme sa agitovať ľudí z našej obce, na pracovisku, kde som pracovala 10 rokov. Snažila som sa ich dostať medzi nás. Môj kolega Tomáš Bernát mi veľmi pomáhal, ale aj ostatní sa tešili keď som prišla ráno a stále som im prinášala čerstvé informácie. Z Imeľa, súrodenci Mária Magdléna a Štefan Bystrický mi taktiež pomáhali, organizovali stretnutia v tejto obci. Tiež z obce Bátorové Kosihy pán Pintér ako aj riaditeľka ZŠ Modrany Edita Bugarová, takmer denne chodili k nám do Komárna. Taktiež sa angažoval Karol Ševčík, ktorý bol veľmi obetavý a stal sa po pánovi Augustínovi predsedom a štatutárnym zástupcom.

Schádzali sa ľudia, ale nepoznali sme sa z dedín, spájalo nás jedno - bojovať za demokraciu. Oslovila som ľudí aj v našej dedine, pán Dušan Garaj sa veľmi obetoval a cestoval s nami do Bratislavy. Išiel nákladným autom do Prahy, aby sme to stihli všetko včas. p. Augustín sa veľmi angažoval v Komárne, kde bol potom zvolený ako predseda a štatutárny zástupca a taktiež ja som bola štatutárnym zástupcom. No bolo ich tam viac, ktorí sa aktívne zapájali. Snažili sme sa robiť letáky, strhávať ľudí na našu stranu a podporovať demokraciu. Nebolo to ľahké, pretože sme boli prenasledovaní, boli sme aj odtrhnutí od mesta, samozrejme, spoje boli zlé, počasie veľmi zlé, nemali sme financie. Pracovala som v Modranoch a každý deň som po práci cestovala 40 km do Komárna a späť, alebo do Bratislavy, všetko v mojom osobnom voľne, alebo na úkor dovolenky. Každý bol obetavý, vymrznutý a hladný. Pomáhala mi moja rodina, ktorá to so mnou nemala ľahké, veľa som cestovala, báli sa ako to všetko dopadne. V tomto ma podporil aj manželov otecko. Pocítila som pot na čele, keď som nachádzala lístočky na aute za stieračom, prestaň s tou demokraciou lebo jedného dňa ti deti neprídu už nikdy domov zo školy. Prosila som deti, aby chodili v skupinkách, nie samé. Ako som spomínala nemali sme žiadnu miestnosť, kde by sme mali naše doklady. Stále som musela nosiť domov, tak som požiadala náš nadriadený orgán, kde môj zamestnávateľ patrilo, aby nám prenajali miestnosti pre VPN, MNI a Redakciu. Podarilo sa mi a tak sme mali miesto, kde sme mohli vyrábať plagáty a organizovať stretnutia. Mali sme priestor, kde sme mohli skladovať materiály, ktoré som aj ja nosila z Koordinačného centra z Bratislavy, ktoré zásobovalo okresy. Nemali to ľahké, pripravovali zasadnutia, mítingy, cestovali po okresoch a nocami na Koordinačné centrum VPN v Bratislave tieto veci pripravovali. Bola som svedkom, keď po zasadnutí som zostala v kancelárii a nemala som spoj do Komárna a tiež som si niečo písala a oni od únavy k smrti v noci zaspávali na stoličkách a koľkokrát z nich spadli a pritom boli smädní a hladní. Tu som spoznala významné osobnosti, ktoré nám dávali silu a istotu a my sme ju dávali ďalej aj keď niektorí už nie sú medzi nami. Ale chcem povedať ĎAKUJEM všetkým, veď zobrali ľuďom majetky, zexekovali všetko a chceli sme to dotiahnuť do konca. Bola len jedna možnosť, teraz alebo nikdy a nebolo to zbytočné.. Bola to veľká obeť všetkých týchto aktivistov, čo do toho išli, tie najhoršie časy práve títo ľudia prežívali.

Potom sa pripravovali voľby do Federálneho zhromaždenia, do Slovenskej národnej rady. Ale ešte predtým chcem povedať, že sme boli rozdelení na také skupiny vo VPN-ke v Komárne, ktorí chodili aj na odvolávačky robiť na okresné a miestne úrady, na mesto chodil pán Augustín a koho si prizval a na obce, kde v mojom prípade ma prosili kedy, ktorý večer by som mohla prísť, aby mohli zvolať v obci ľudí a tak som chodila na obce, družstvá, štátne

majetky a pod., aby sme im pomohli, odvolávať z funkcií predsedov a riaditeľov, takže tiež to nebolo ľahké. Požiadala som ich, aby si zvolali ľudí do zasadačky, tam nech diskutujú, nech sa vyjadria, a keď nadpolovičná väčšina týchto zamestnancov odhlasuje, že ho proste nechce, tak musel ten predseda alebo riaditeľ odstúpiť zo svojej pozície. No, narobili sme si týmto aj dosť veľa nepriateľov, ale myslím si, že na tých dedinách sa to vyriešilo. Potom sme pripravovali, ako som spomínala, komunálne voľby a voľby do parlamentov. Chodili sme do Nitry, stretávali sme sa na KC VPN v Bratislave, dostávali sme dobré inštruktáže. I ja som kandidovala do Federálneho zhromaždenia. Robili sme rôzne mítingy a takto sme pozývali ľudí. Robili sme stretnutia v rôznych miestnostiach. Po mojom zvolení do funkcie poslankyne FZ sa nám pracovalo pomerne dobre. Podarilo sa mi novelizovať zákon o železničnej polícii. Stav na železničiach bol neúnosný, prepady, krádeže. Občania mi písali, chlapani zo železničnej polície chodili za mnou do FZ aby som im pomohla. Mali právomoci len ako závodná stráž, nemali rovnosaty, nemali ani riadne platy. Podarilo sa mi to a myslím si že občania môžu kľudnejšie cestovať a chlapani na železničnej polícii majú svoje právomoci a vytvorené podmienky, čo sa odráža aj na spokojnosti občanov. Nezabudli sme na našu stranu VPN, podporovali sme ju, ja konkrétne som podporovala Komárno, aby okresná VPN-ka mohla existovať naďalej. Pracovník, ktorý tam pracoval, pretože peniaze neboli, a naša strana bola taká, nech bol hocijaký predseda na čele KC VPN, ani jeden nešiel do toho, aby si zobral nejaké čierne peniaze, aby pomohol udržať týchto pracovníkov a na okrese, proste bolo to veľmi ťažké. museli odchádzať. A týchto ľudí bolo treba podržať, ale bolo treba aj česťne žiť, takže jedna možnosť bola táto, že bolo treba tých ľudí rozpustiť.

Lubomír Augustín, Komárno.

Rád by som sa vrátil ešte pár mesiacov pred samotné rozhodujúce dni Nežnej revolúcie, pretože tie sú dôležité k pochopeniu celkovej situácie aká vládla v tom čase v Československu ako aj k dôvodom vedúcim k zmene spoločensko-politických pomerov v našej krajine.

Domáce aj zahraničné udalosti posledných mesiacov roku 1989 dávali tušiť, že aj v socialistickom Československu sa začína niečo diať. V prvom rade to bola určitá nová spoločenská klíma posledných rokov vytvorená tzv. perestrojkou v Sovietskom zväze, ktorú sa snažil transformovať vtedajší režim aj do našich pomerov. Tá snaha bola veľmi toporná a neúprimná, nakoľko celý verejný život bol v skutočnosti dvojtvárný. Na jednej strane sme boli obklopení idealistickými heslami o revolučnej ceste ku komunizmu, na druhej strane sme zažívali realitu policajného štátu izolovaného od okolitého sveta ostnatým drôtom.

Do všedného koloritu prebiehajúcich dní však začali prenikať informácie o hromadných útekoch občanov bývalej NDR na západ, čomu sa nemohli vyhnúť vo svojom spravodajstve ani štátne oznamovacie prostriedky. Jedným z miest prechodu utečencov bola aj rieka Dunaj. Pri dunajských hrádzach bolo možné v tom čase nájsť množstvo opustených Trabantov, či Wartburgov, ktoré po sebe zanechávali. Bolo verejným tajomstvom, že cez Maďarsko sa dá poľahky dostať do Rakúska. V lete 1989 sa pre túto možnosť rozhodlo aj niekoľko mojich blízkych priateľov z Komárna. To už boli jasné príznaky chorobnosti režimu.

Pre mňa, ktorý som sa venoval od roku 1988 profesionálnemu povolaniu tajomníka Okresného výboru Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny v Komárne, bol veľmi významným impulzom, ktorý zároveň u mňa prebudil záujem o veci verejné, zrod iniciatívy „Bratislava nahlas“. Niekedy začiatkom roku 1989 sa mi dostala do rúk publikácia s týmto názvom šíriaca sa po celom Slovensku. S priateľmi sme intenzívne diskutovali nielen o pomenovaných problémoch životného prostredia, ale o samotnom poslanstve publikácie

Bratislava nahlas, pretože sme vnímali, že autorom išlo o viac, ako o dielčie riešenie niektorých problémov. I keď sa jednalo v podstate o zásluhnú činnosť kolektívu tvorcov tohto diela, bolo pozoruhodné akým spôsobom naň zareagovala vtedajšia moc. Články, postupne vychádzajúce v denníku Pravda, mali za úlohu dezinformovať verejnosť a nehoráznou politickou manipuláciou mali očierniť a diskreditovať všetko dobre mienené úsilie skupiny tvorcov okolo Jána Budaja.

V októbri 1989 som bol účastníkom historického zjazdu SZOPK v Bratislave, za účasti kľúčových osobností novembra: Jána Budaja, Maňa Hubu, Petra Tatára, Vlada Ondruša a ďalších. Zjazd zmietol dlhoročné, komunistické vedenie SZOPK a na ich miesta zvolil oponentov z prostredia bratislavských ochranárov. Všetko sa to udialo za asistencie množstva príslušníkov Verejnej bezpečnosti a ŠTB. Výsledok zjazdu ukázal cestu, ako sa dá vytrvalou snahou zmeniť zdanlivo neotrasiteľnú pozíciu dlhoročných funkcionárov v jednej malej spoločenskej organizácii.

O udalostiach 17.novembra v Prahe sme sa dozvedali postupne a skreslene, tak ako ich v tom čase prezentovali verejné médiá. Neoficiálne, necenzurované informačné zdroje (Slobodná Európa, Hlas Ameriky), ktoré sme pravidelne počúvali, však naznačovali rozpor medzi tým, čo sa oficiálne hlásalo a skutočnosťou. Každým nasledujúcim dňom prenikali nové informácie a brutálnom postupe policajných síl proti bezbranným študentom, každým dňom sa dvíhali nové protesty. Ďalšie dni bolo možné získavať informácie z československej televízie, ktorá uverejňovala, síce tendenčne spracované správy, predovšetkým o študentských a hereckých aktivitách, ale aj z týchto správ bolo možné usúdiť, že režim má vážne problémy s vysvetlením udalostí 17.novembra v Prahe.

Pre regióny, ako bol aj ten náš, nastal zásadný zlom dňom, keď začala TV vysielat' priame prenosy z námestia SNP v Bratislave. Zažívali sme atmosféru demonštrácií v priamom prenose, cítili sme energiu ich protagonistov a s úžasom sme sledovali ten neveriteľný okamih začiatku premeny totalitnej spoločnosti. Zábery kamier odhaľovali nadšenie jednotlivých účastníkov, autentickú atmosféru, odvahu rečníkov, ale hlavne morálne posolstvo, ktoré sprevádzalo všetky nasledujúce mítingy. Po televíznych prenosoch sme sa spontánne stretávali v okruhu známych a priateľov a živo sme diskutovali o najnovších udalostiach. Boli sme nadšení tým, že sa konečne verejne hovorí o veciach, o ktorých sme dovtedy počúvali iba na vlnách zakázaných „štvavých“ rozhlasových staníc.

Pamätám sa, že významným zdrojom informácií sa stali študenti, ktorí prinášali čerstvé osobné zážitky z udalostí v Prahe a v Bratislave. Nosili so sebou prehlásenia štrajkových výborov, rôzne tlačené materiály. Čo bolo najdôležitejšie – videli sme ich nadšenie, zápal, odhodlanie a to nás nainfikovalo. To bola pravá konfrontácia s účastníkmi udalostí, bolo jasné, že spoločnosť sa dala do pohybu. Chýbala však organizovanosť, všetko bola akási veľká improvizácia.

Pravdepodobne 23.11.1989 sa k nám dostala informácia o tom, že v Prahe vzniklo Občianske fórum (OF) a v Bratislave iniciatíva Verejnosť proti násiliu (VPN). Pociťovali sme potrebu pridať sa k celospoločenskému pohybu a preto sme sa k nemu prihlásili v piatok 24.11.1989 vo vtedajšej Pivovarskej reštaurácii, kde sme s priateľmi naformulovali vyhlásenie, v ktorom sme odsúdili zákrok bezpečnostných síl počas dňa študentov v Prahe a zároveň sme ohlásili vznik Občianskeho fóra v Komárne. Toto vyhlásenie bolo prečítané priamo na mieste. Bol to výraz spontánnej podpory prebiehajúcim udalostiam, ktoré akoby išli zatiaľ pomimo nás. Vzápätí sme sa ho rozhodli rozmnožiť a rozvešať po meste, čo sa nám ešte vo večerných hodinách podarilo. Až o niekoľko dní neskôr sme sa dozvedeli, že v čase keď sme čítali naše vyhlásenie boli v Pivovarskej reštaurácii prítomní aj viacerí okresní funkcionári ONV, OV KSS, ktorí tak priamo na mieste boli svedkami zrodu prvých občianskych iniciatív v našom regióne.

Vzhľadom k tomu, že v prvých dňoch po 17.novembri sa na stranu študentov pridala aj ich vtedajšia zastrešujúca organizácia, Socialistického zväzu mládeže (SZM), logicky sme hľadali spojencov práve tu. Našli sme tu niekoľkých skutočne zapálených mladých ľudí, na ktorých sa dalo spoľahnúť. Aspoň zo začiatku. Za všetkých spomeniem Vlada Červenáka (ten sa stal o niekoľko dní prvou obeťou revolúcie, pretože ho OV SZM za podporu občianskym aktivitám odvolal z funkcie podpredsedu OV SZM). Spomínam si, že na prvom stretnutí na pôde SZM boli prítomní: slobodný umelec Roman Greškovič, novinárka Ľubica Balková, architekt Milan Schwarz, nejakí ľudia zo SZM. Okresný výbor SZM, sídliači v budove NF, sa stal prvé hodiny centrom, kde sa schádzali jednotlivci a menšie skupiny v záujme hľadania spoločného postupu. Tu sme sa usídlili aj počas víkendu 25.-26.11.1989, keď sa podarilo nadviazať prvé kontakty s VPN v Bratislave. Nemali sme ešte žiadnu konkrétnu predstavu, ako budeme postupovať, ale situácia sa rýchlo zmenila vyhlásením generálneho štrajku na 27.11.2009. Rozhodli sme, že generálny štrajk sa uskutoční v centre mesta na Záhradníckej ulici pred budovou Národného frontu. Narýchlo sme zohnali moderátorov, dohodli sme základný scenár, zabezpečili sme ozvučenie a improvizovanú tribúnu. Spomínam si, že v tento deň sa po prvýkrát objavil u nás koordinátor z Bratislavy. Bol to Jano Baláž, gitarista skupiny Elán. Dal nám informácie ako postupovať pri príprave mítingu, zabezpečoval aj vystúpenie niekoho z Bratislavy. Už si nespomeniem kto to bol. V týchto veciach sa stále značne angažovalo SZM. Zároveň sme dohodli, že v doobedňajších hodinách pozveme na generálny štrajk aj zodpovedných funkcionárov OV KSS a NF, k priamemu dialógu s verejnosťou.

V deň konania generálneho štrajku sme v zložení Ľubica Balková, Roman Greškovič, ja a 2 zástupcovia OV SZM (Zoltán Morvay, Vladimír Červenák) absolvovali stretnutie najskôr s Okresným výborom Národného frontu, neskôr s predstaviteľmi OV KSS. Obe stretnutia boli veľmi zvláštne. Bolo zjavné, že funkcionári oboch zložiek vtedajšej moci nemali žiadnu predstavu o tom, čo majú robiť - či prijať naše pozvanie na dialóg, alebo ho odmietnuť. Na obe stretnutia sme zvolili taktiku, ktorá spočívala v tom, že sme sa deklarovali ako zástupcovia Verejnosti proti násiliu (Greškovič), Občianskeho fóra (ja), verejnosti (Balková) a OV SZM. Okrem nemastných - neslaných vyjadrení zo strany prítomných funkcionárov sme sa nedozvedeli vôbec nič. Ich vyjadrenia boli nervózne. Bolo zjavné, že sú zaskočení vzniknutou situáciou, nemali žiadne inštrukcie ako majú postupovať, a to bolo pre nás výhodou.

Samotný generálny štrajk nás prekvapil. Prichádzali nielen jednotlivci, ale celé skupiny, početní zástupcovia rôznych organizácií, výrobných podnikov. Bolo ich niekoľko tisíc. Míting sa moderoval v dvoch jazykoch – po slovensky i po maďarsky, čo nebolo v tých časoch stálym pravidlom. Vystúpilo na ňom množstvo rečníkov, po prvýkrát zazneli aj požiadavky na politickú zodpovednosť za stav, v akom sa nachádza naša krajina, región. Pred rozvášnený dav sa postavili aj vtedajší predseda a tajomník ONV. Účastníci mítingu nástojili na tom, aby táto forma dialógu mala aj ďalšie pokračovanie. Navrhlo sa v stretnutí pokračovať v športovej hale. Celá masa sa z ulice presunula do športovej haly, kde sa za značne improvizovaných podmienok uskutočňoval „dialóg“ rozhorčenej verejnosti s pár ustráchanými komunistami. Bolo to prvé podujatie takého typu, nik s tým nemal skúsenosti, v niektorých momentoch sa nám situácia úplne vymkla z rúk a navrch mali rôzne agresívne a nekonštruktívne typy. Našťastie sa nám podarilo všetko úspešne zvládnuť.

Po generálnom štrajku nastalo obdobie pravidelných stretnutí zástupcov jednotlivých podnikov a občianskych iniciatív. Stretnutia sa spočiatku uskutočňovali v sídle OV SZM, avšak čoskoro sme boli nútení tieto priestory opustiť. Dôvodom bola zmena postoja Socialistického zväzu mládeže k ďalšiemu vývoju situácie v spoločnosti. Ako náhradné miesto stretávania sme získali Klub mládeže, ktorý sa nachádzal k pivničným priestoroch Dôstojníckeho pavilónu v centre mesta. Toto miesto som navrhol ja, pretože sme tu už

niekoľko rokov nacvičovali s folkovou kapelou a zároveň sa nachádzal v budove kde som pracoval. Tu sme sa prvýkrát uzniesli na tom, že budeme vystupovať ako Verejnost' proti násiliu (VPN). Za prvých zástupcov VPN som bol zvolený ja a Roman Greškovič. Obaja sme venovali tejto činnosti prakticky všetok pracovný aj voľný čas. Boli to dni, keď sa k VPN hlásilo obrovské množstvo jednotlivcov aj organizácií. Ozývali sa mnohí z jednotlivých miest a obcí celého komárňanského okresu. Tak ako my sme hľadali prepojenie na koordinačné štáby v Bratislave, tak oni hľadali spojencov v Komárne. Všade spontánne vznikali mieste združenia, kluby. Obracali sa na nás s množstvom požiadaviek na poskytovanie informácií, inštrukcií, rôznych materiálov. Boli sme neustále v permanencii, v poobedňajších hodinách sme sa stretávali v rámci VPN a plánovali sme činnosť na nasledujúce dni. Jednou z prvých bola požiadavka na organizovanie vlastných mítingov.

Každý deň prinášal nové udalosti. Situácia v Prahe a Bratislave sa neustále menila. Pamätám sa ako uprostred zasadnutia koordinačného výboru niekto priniesol informáciu o zrušení 4. článku ústavy, ktorý uzákoňoval vedúcu úlohu komunistickej strany v spoločnosti KSČ. V prvom momente sme tomu nechceli uveriť, vzápätí v našich radoch vypuklo obrovské nadšenie. Objímali sme sa, niektorí boli tak dojatí až plakali. Bola to jedna z prvých hmatateľných zmien v spoločnosti. O tom sa nám vtedy ani nesnívalo, žeby to mohlo prísť tak skoro. Zároveň to bol signál, že revolučné hnutie nepoľavuje a prináša prvé ovocie. V tých dňoch sme boli ešte pomerne málo informovaní, o tom, čo sa pripravuje v centráloch OF a VPN. Regióny pracovali relatívne samostatne. Podarilo sa však nadviazať prvé kontakty s ľuďmi v centrále VPN v Bratislave. Uvedomovali sme si, že sme predmetom odpočúvania zo strany Štátnej bezpečnosti (ŠTB), ale povedali sme si, že nemá zmysel pracovať v utajení, a že všetky naše výstupy sú otvorené širokej verejnosti. Jednoducho sme sa tým nechceli zaoberať a strácať čas.

VPN v Komárne nikdy nepracovalo na etnickom princípe. Boli medzi nami Slováci i Maďari a nespomínam si, že by medzi nami vznikol nejaký národnostný problém. Je pravdou, že medzi sebou sme komunikovali v slovenskom jazyku, ale ten bol pre nás prirodzeným dorozumievacím prostriedkom, pretože to boli skôr Slováci, kto neovládali druhý jazyk ako Maďari.

VPN spočiatku nevnívalo národnostný problém ako vážnu celospoločenskú tému. Prvé dni nežnej revolúcie to ani nebolo možné. Jednalo sa o budúcnosť celej krajiny, nie o osud jednej menšiny. Napriek tomu sme zaznamenali, že niektorí jednotlivci a neskôr aj skupiny sa etablovali na národnostnom princípe a ten povýšili nad všetky ostatné. To však neplatí pre Maďarskú nezávislú iniciatívu (MNI) na čele s RNDr. Barnabášom Ipóthom, MUDr. Petrom Tóthom a ďalšími. S MNI bola po celý čas veľmi konštruktívna a plodná spolupráca. Plne chápali čo sú prioritné otázky a nesnažili sa konať na vlastnú päsť bez predchádzajúcej dohody.

Osobitnou iniciatívou bola skupina Szabad Fórum – Slobodné fórum, ktorá sa prvý raz objavila na jednom z našich mítingov v centre mesta s prezentáciou nejakého svojho stanoviska. Neskôr sa pod touto značkou objavilo viacero maďarských intelektuálov z lekárskeho, pedagogického a umeleckého prostredia. V čase, keď sme si pod hlavičkou VPN zabezpečili účasť na zasadnutiach MNV, ONV začali sa domáhať zastúpenia vo vyjednávacích tímoch určených na rokovanie s predstaviteľmi národných výborov. Účasť sme im samozrejme umožnili, avšak práve tu sa začali prvé vzájomné spory, pretože táto skupina už mala zadefinovaný svoj vlastný program: jednalo sa o školskú a kultúrnu autonómiu, novú budovu pre maďarské oblastné divadlo, vysunuté pracovisko VŠP Nitra v Komárne pre výchovu maďarských pedagógov, odhalenie sochy maďarského dejateľa a ďalšie iné. V čase, keď národné výbory boli obsadené nomenklatúrnymi kádrami KSS, keď

sme potrebovali riešiť základné otázky prechodu k demokratickej spoločnosti, vznikol partner, pre ktorého boli dôležitejšie ním stanovené priority.

Je paradoxom, že už v prvých dňoch revolučných udalostí sa na novovznikajúcej politickej scéne Slovenska objavili v Komárne osobnosti, ktoré možno zaradiť k národnostným extrémistom. Aj ich pričinením v Komárne vznikli v r.1990 dve nacionalistické strany. Prvou bola Nezávislá strana Slovákov, predchodkyňa dnešnej SNS (pomerne rýchlo zanikla). Druhou - Spoluzitie (Együttélés).

Michal Greško, Bratislava

Volám sa Michal Greško a väčšina ľudí ma pozná ako človeka z koordinačného centra, ale moje aktivity v tých prvých dňoch revolúcie a aj potom neskôršie boli veľmi podobné tým, ktoré sa diali všade po Slovensku v okresoch. Takisto, keď sa tu niekto sťažoval, že nemal informácie, myslím si, že fyzicky sme boli blízko, často aj v jednej budove a takisto tie informácie neboli. Môj dojem z toho obdobia je hlavne ten, že napriek tomu, že informácie nie vždy prúdili tak ako by sme potrebovali, vždy sa našli ľudia, to je jedno či už v Trenčíne alebo v Humennom, ktorí ako keby boli prepojení na nejakej jednej vlne a robili všetko, čo bolo treba z vlastnej iniciatívy.

A takisto to fungovalo aj v Bratislave. Každý sme do toho prichádzali s nejakou inou výbavou, alebo prípravou. Moja príprava bola činnosť medzi ochranármi, kde okrem našich známych dreveníc to bola hlavne ochranárska činnosť v Bratislave. Podarilo sa nám ešte pred revolúciou zvolať snáď prvú verejnú diskusiu o problémoch životného prostredia Petržalky. Bolo to po vydaní Bratislavy nahlas, v čase keď boli ochranári v nemilosti vtedajšej moci. Zúčastnil sa jej tajomník národného výboru pán Pečo so všetkými vedúcimi odborov, riaditeľ výstavby SVDGN Binder, riaditeľ Stavoprojektu zodpovedný za výstavbu Petržalky. Táto akcia sa stala akýmsi predobrazom verejných diskusií organizovaných neskôr VPN-kou v Petržalke. Mnohé ochranárske akcie boli pre nás prvými verejnými vystúpeniami a boli dobrou prípravou na neskoršiu „revolučnú“ činnosť.

Hneď prvý deň po vzniku VPN, to bolo v pondelok 20. novembra v Umeleckej besede, kde Milan Kňažko prečítal vyhlásenie divadelníkov a študentov z Prahy, vystúpil Jano Budaj s prvými požiadavkami, sme sa zišli na mestskom výbore ochrancov prírody a jednoznačne sa prihlásili k VPN. Ešte v ten večer sme dali k dispozícii naše na tú dobu veľké zbrane. Po prvé sme mali kanceláriu, po druhé sme mali telefón (ktorý sa stal prvým telefónom VPN a po tretie mali sme cyklostyl – taký ten, keď si pamätáte, čo sa písalo na blany a dalo sa na tom množiť zhruba 300 kusov kópii. Mali sme tiež písací stroj. V čase keď počítače boli len vo výpočtových centrách, internet neexistoval a kopírky boli pod prísnu kontrolou to boli obrovské zbrane.

Pamätám si Terku Grellovú-Horskú a Hanku Volkovú-Zemanovú, ako začali niečo ťukať na tie blany, a to bolo to prvé vyhlásenie, čo sme mali v ruke, jedna A4. Igor Haľama, ktorý mal na meno, na podpis cyklostyl sa spýtal čo s tým či to môžeme množiť keď každá blana je evidovaná. „Súhlasíš s tým čo je tam napísané“? Spýtal sa ktosi. A on, že: „Súhlasím.“ Tak spustil cyklostyl a namnožili sme prvých 300 kusov letákov.

A pamätám si to veľmi dobre, pretože už sme mali správu, že Jano Budaj a Kňažko sú v Štúdiu S, kde má Lasica so Satinským predstavenie, ktoré spontánne zmenili na míting VPN. Ja s Vladom Ondrušom sme zobrali každý pod košeľu (lebo sme sa ešte trochu báli) letáky a utekali sme tam. Vlado cestou cez Kollárovo námestie začal rozprávať, že presne tam ho v šesťdesiatom ôsmom takmer zastrelili Rusi, pretože im rozdával nejaké letáky a keby ho nestiahol dav medzi seba, tak už tam možno nie je. A s takýmito pocitmi sme išli do Štúdia S. To bolo plné ľudí do vnútra sa nedalo dostať Ale bol to už početný ostrov slobody a

diskutovalo sa nielen v sále aj pri bare a po chodbách. Keď sme videli, že snád' sa nič nestane, vytiahli sme letáky a ľudia hladní po akejkoľvek informácii ich okamžite rozobrali.

No a to bol prvý deň revolúcie tak ako som ho prežil. V nasledujúcich dňoch naša činnosť spočívala hlavne v tom, že sme komunikovali s ľuďmi. Zrazu sme mali na telefóne celé Slovensko, všetci chceli informácie čo majú robiť, ako sa pridať, ako vyjadrovať podporu. Množstvo ľudí prichádzalo priamo za nami a zaplňali dvor pred Mestským výborom zväzu ochrancov prírody a krajiny (SZOPK) na Markušovej (teraz Mariánskej) ulici. Niektorí prišli, zobrali jeden nacyklostylovaný papier, ale doniesli z práce, kde mali nejakú kopírku, 100 – 200 kusov naspäť. Takto sa kapacita nášho cyklostylu znásobila a takto sme zaplavili Bratislavu letákmi prvými vyhláseniami študentov a VPN.

Okrem mítingov organizovaných študentmi a VPN na Hviezdoslavovom námestí a potom na námestí SNP za zrodila aj petržalská VPN-ka. Bolo to v čase, keď bol druhý alebo tretí míting na Námestí SNP, teraz si nespomínam presný dátum, ale mám taký pocit, že to bolo vtedy, keď bol prvý dialóg v televízii, podľa toho by sa to možno dalo identifikovať aj presne časovo. Zrazu vznikol míting VPN na Námestí hraničiarov. A vtedy správa o tom mítingu dorazila pod tribúnu na Námestí SNP a nastali veľké zdesenie a dohady. Čo to je za VPN-ka? VPN je tu na námestí, to budú nejakí eštebáci, nejakí provokatéri. Tak nejako to odznelo aj z tribúny, z úst niektorého z moderátorov. Ale mne už večer potom telefonoval Fedor Gömöri, priateľ z ochranárstva a jeden z iniciátorov mítingu. A tá petržalská VPN-ka vznikla v podstate z jednej susedskej partie na Ševčenkovej ulici, kde bývala Eva Fifiková, divadelná dramaturgička Ľubo Fifík, režisér, Paťka Jariabková alias Kuko, Ľuboš Jariabek dramaturg, Jaro Kachlík, architekt, Fedor Gömöri, vedec a ochranár. A títo ľudia sa zišli u Fifikovcov povedali si že predsa stotisícová Petržalka sa potrebuje zobudiť, zohnali aparáturu a rozhodli sa urobiť samostatný míting. Petržalka bola anonymné sídlisko kde neexistoval komunitný ani spoločenský život aj keď sme sa o to už v ochranárstve trochu snažili. Zaujímavé ale bolo, že keď sa postavila aparátura a bolo treba zastrčiť kábel do zástrčky, tak všetci boli ochotní a napojenie bolo z najbližšieho obchodu. Lenže rýchlo sa ukázalo, že tam žiadne davy neprídu, lebo tí Petržalčania tam naozaj chodili len spať, pre deti a domov, prípadne nakúpiť. Organizátori sa postavili do kruhu a odvážne ženy Eva a Paťka začali rozprávať do mikrofónu. Okoloidúci ľudia sa pristavovali a tak každú chvíľu niekto prišiel, zobral si mikrofón a hovoril čo mal na srdci. Celé sa to dialo v atmosfére tak konečne si môžeme povedať pravdu, konečne si môžeme povedať na plnú hubu, do mikrofónu, verejne cez reproduktory na celé námestie. Pre mnohých to bolo možno také prvé prebudenie, odkliatie. Neskôr sa uskutočnilo ešte niekoľko takýchto mítingov. Prichádzali aj podozriví ľudia ktorý sa snažili zastrašovať, fotili každého účastníka, sledovali autá organizátorov a pod.

Pridávali sa ďalší ľudia z ktorých hlavne ochranár Richard Szabo sa stal výraznou osobnosťou pri okrúhlych stoloch. Činnosť petržalskej VPN sa presunula do organizovania verejných diskusií v miestnom kultúrnom stredisku. Vedenie ObNV v Petržalke na čele s „perestrojkovo“ sa tváriacim komunistom Pečom bolo ústretové a poskytovalo priestory, dokonca sa aj zúčastňovali diskusií. Oni sa moc nebáli. Vedeli, že v Petržalke masy neprídu pred úrad, ako prišli do kancelárie primátora Bartáka, ktorý tam omdlel a pod tlakom tých ľudí nakoniec podal demisiu. Témy boli zamerané na to, čo ťažilo Petržalčanov – školstvo, zdravotníctvo, boli to veci, ktoré sa týkali rozvoja Petržalky, to znamená o tých megalomanských stavbách, ktoré sa tam chystali, ako napríklad Petržalka – juh, o lužných lesoch, o ochrane prírody a životného prostredia. Bola to téma rýchlodráha vtedy ešte metro alebo ako sa to dnes volá nosný dopravný systém a tak ďalej. Vždy to bolo organizované takým spôsobom, že bol prizvaný, ktorý mal úvodný referát, boli tam aj sociológovia, vtedy sa tam dosť angažovala Kusá a ďalší ľudia (hlas v pozadí: Somorová, nie? Áno Hanka Somorová, redaktorka z Pravdy na víkend, myslíte, hej? Účelom bolo rozdiskutovať si

a zmapovať problémy, ktoré ťažia ľudí. Školstvo napríklad bol taký živo diskutovaný problém, že bolo niekoľko takýchto stretnutí, začali za nami chodiť učitelia a vznikalo niečo také, ako učiteľská VPN v Petržalke a mnohí tí učitelia potom ešte spätne chodili a ďakovali, že vlastne sme pomohli sa zbaviť strachu aj voči nadriadeným a sami začali riešiť svoje veci v rámci škôl a rodičov.

To bolo, myslím, také veľmi pozitívne. Väčšinou tie výstupy z toho smerovali aj na národný výbor. Mali sme vtedy pocit, že tá komunikácia ešte pred kooptáciami a okrúhlymi stolmi bola taká, že mnohé veci sa aj snažili nejakým spôsobom posúvať a riešiť. Negatívum možno bolo, že sa nepodarilo pritiahnúť viacej ľudí, pretože nás bolo pár, poznali sme niekoľko sto ľudí v stotisícovom meste, v stotisícovej Petržalke. Tí ľudia očakávali, že tie problémy my budeme riešiť. Nakoniec sa ukázalo, že aj po okrúhlych stoloch, kde sa veľmi tvrdo a ťažko vybojovali určité pozície, nebolo ich kým obsadiť, pretože všetci tí ľudia mali svoje zamestnanie, svoju prácu, nechceli robiť politiku. Až potom v riadnych voľbách, ale to už je možno neskoršia téma keď Eva Fifiková kandidovala za starostku. Toto boli také snád' prvé momenty, ktoré sa diali, alebo ktoré som ja zažíval pri začiatkoch a ktoré mi utkveli v pamäti.

Ten prvý dokument? ... to by snád' mal Peter (Tatár) povedať, ale prvý text bol taký, čo doniesol z Prahy Kňazko. A potom vzniklo prvé vyhlásenie VPN, a to už ja presne neviem presne kedy (hlas v pozadí: 20. novembra), čiže to boli prvé materiály ktoré sme začali množiť.

Katarína Šimončíčová, Bratislava

No ja som bola ako Peter už povedal na začiatku, že som bola v tom čase, keď začala revolúcia, aj kúsok predtým, som bola tehotná, teda kúsok – niekoľko mesiacov predtým. A zachytila ma revolúcia ... no tak 17. novembra – to som počúvala samozrejme doma, bola som ešte k tomu rizikovo tehotná, ale 18. novembra sme mali brigádu v Horskom parku, tak tam sme sa o tom bavili: „Počuli ste, jak toho zabili, toho študenta, že to snád' ani pravda nie je.“ Jano Budaj, všetci proste, celá tá ochránárska partia, ktorá chodievala do Horského parku, hlavne na brigády, aj sa tam čosi robilo, ale hlavne sa tam viacej rozprávalo a konšpirovalo a tak. A to boli miesta také, kde neboli ... proste, kde nás nikto neodpočúva tam medzi tými stromami, takže preto sme tam radi chodievali. Takže to bolo 18. Novembra. A tak nie, ja som sa zase vrátila domov na svoju posteľ, kde som rizikovo tehotne ležala a potom sledovala som cez rádio čo sa deje vonku, odvážila som sa na prvé mítingy, potom už začali byť v televízii, že ako dobre, nemusím ísť do mesta, už sa môžem pozerat' v televízii a zažila som teda túto debatu, ten okrúhly stôl v televízii slovenskej, kde tam boli tí naši unavení, bradatí, vo svetloch, áno, a boli tam vtedy s tými komunistickými funkcionármi – Murín sa volal, či ako sa volal ten bratislavský, kde Mária Filková hovorí, že: „Počúvajte, ale my nemáme kde sedieť, dajte nám nejakú miestnosť.“ A on, že áno, že sa na to pozriem a mne to tiež napadlo, že, či aj Maja vtedy povedala, že máme tam VÚML budovu na Jiráskovej a o dva dni ráno mi Mária Filková volá, že: „Katarína, máme ju, tak už aj pod'!“ Hovorím: „Čo si sa ty zbláznila, však ja s mojím bruchom...“ „Nejako pomaličky dôjdi, tu sú koberce, vieš ako to tu vyzerá? U tých komunistov? Však tu môžeš ležať na zemi, však to nevedí, pod'!“ Tak som pomaličky došla, Greško práve v tej miestnosti domontovával nové telefóny, lebo istota je guľomet, hej, to tie staré telefóny – to sme nemohli používať, to sme nevedeli, kde vedú, hej, tie drôty, tak Greško namontoval nové telefóny (hlas v pozadí: ... spojového mechanika) áno, pracoval ako v spojoch, tak tomu rozumel. No a tak ja som sa tam zastavila pri ňom a potom, keď už to

bolo hotové: „Sadni si tu k týmto telefónom“, zostala som tam sedieť až kým som nešla rodiť. No, takže toto je moja robota.

A s regiónmi som ja vlastne bola v kontakte cez tie telefóny a ja si už nepamätám, kto všetko nám tam volal, ale to išlo tam cezo mňa, takže vy možno, vy čo ste telefonovali, možno si pamätáte a môžete mi teraz vynadať a povedať, čo si o tom myslíte, lebo ja som si, žiaľbohu, no čo napadlo ma, že to si musím zaznamenávať, všetko zapisovať? Nenapadlo, ale nejaké také spomienky mám, čo ... Ja som fakt bola nešťastná z toho, čo všetko Slovensko potrebovalo. Ja som nevedela riešiť, lebo všetci: „Potrebujeme robiť míting, pošlite nám Janka Budaja a Milanka Kňazka.“ Ja hovorím: „Ale nemôžu, lebo však oni tu robia veľkú politiku, oni nemôžu.“ „No ale my iba ich chceme!“ Ja hovorím: „Však ja sa ale k nim ani nedostanem“, lebo oni sedeli vo vedľajšej miestnosti, síce, dva schodíky a miestnosť hore, ale pred tými dverami sedel Peter Tatár a ten ma nepustil dnu. Tak ako čo ja, ja ani nemôžem im povedať, že ľudia volajú! Peťo sedel, strážil, nič! Jedine, keď som povedala, že na záchod potrebujem, vtedy už Peťo otvoril dvere, lebo cez tie sa chodilo na záchod. Vtedy som už ich teda videla ako – bledé tváre, dym, tak ako ... sa nedalo ani prejsť. Ja som ich pozdravila a čo a tak...áno. A tak som ja len sedela, som si písala, že tam treba ísť na míting, hentam, na celé Slovensko. A potom začali chodiť študenti, tak študenti pomáhali a Andy Hryc. Ten len vošiel do dverí už, že: „Vedúca, kam mám ísť?“ A ja už som povedala: „Komárno“, alebo čo ja viem, tam, a Sabinov a neviem čo, mená a že oni si to koordinovali, chodili. Hej? Ale to, to som, čo sa stihlo, tak chodili.

(Hlas v pozadí: A ty si tam bola dokedy?) A bola som tam do ... ešte 16. decembra som tam bola, pretože ten deň som mala termín, kedy sa malo bábätko narodiť a 17. už som tam nechcela ísť, lebo som sa bála, že sa niekto opýta, že: „A kedy máte termín?“ A ja by som povedala, že: „Včera.“ No tak som tam už nešla a 19. sa Peťko narodil. 19. sa Peťko narodil, ale viete čo, také skúsenosti, alebo čo si pamätám – Sabinov, Lipany. Lipany! Nie je tu nikto – Lipany? Telefonovali, počúvajte: „Čo máme robiť? Máme dať toho riaditeľa dolu? A však je komunista, ale taký je to dobrý človek. Musíme ho dať dolu?“ A ja že: „Tak, nie, nemusíte, však na vás je...“ „No, ale dajte nám nejaké skúsenosti, čo máme robiť? Nemáme napísané, vy máte, pošlite, čo máme presne, návody, inštrukcie potrebujeme, nevieme.“ Ja hovorím: „Tak ešte nie sú inštrukcie, ale budú, vydržte. A konajte tak, aby dobre bolo, proste keď je dobrý človek, tak ho nedajte dolu.“ Však, proste nie ja som ... všeličo ma tak napadlo, čo som mohla povedať, tak možno zlé, možno preto je to také nedobré a že mohlo to byť lepšie, lebo nenapadlo mi nič lepšie poradiť do toho telefónu. Iba veľkí chlapci robili veľkú politiku.

(hlas v pozadí: Kto tam ešte bol s tebou pri tom telefóne?) Druhý deň prišla Inge Antalová a potom tam bola ešte ... a ja si nepamätám to meno, taká dievčina, taká veľká bola, taká kredenciózna. Ja si nepamätám jej meno. Vierka? Neviem čo, neviem ... nepamätám. A potom prišla Mária Filková, potom sa tam ten sekretariát hore urobil, ale tie prvé dni išlo všetko cez nás, cez našu miestnosť. Ale ešte tie prvé dni to bolo tak, že ešte sme nemali tú predmiestnosť, že všetci, ktorí vošli do toho Mozartovho domu, tak vošli rovno k nám, aj k telefónom, do tej prvej miestnosti, ale potom sa urobila taká predmiestnosť, kde bola akože ... ja neviem, recepcia, či ako sa to volalo, už neviem a tam sa .. tam chytali tých, proste tam to riešili, prijímali problémy, prijímali aj dary, áno, potom aj čašník odvedľa od Fašistov, ktorý nám stále nosil kávu, a že: „Potrebujete ešte kávy?“ No tí tam nás zásobovali kávmi aj sladkosťami, aj ľudia nám nosili sladkosti. Ale vrátim sa k tým regiónom, takže ja takto som bola v styku s regiónmi a je mi veľmi ľúto, že som nevedela lepšie pomôcť, len to, čo ma vtedy napadlo. To je všetko z mojej strany.

Marta Kamenská, Prievidza

Volám sa Marta Kamenská, narodila som sa v Handlovej , teraz žijem v Prievidzi.

O udalostiach v Prahe som sa dozvedela v Tatrách. Zhodou okolností sme tam boli s naším podnikom „Slovakia“ na pracovnej porade. Bolo to v dňoch 16. – 18. 11. 1989. Večer sme sedeli s kolegyňami v bare , keď ku nám počas prestávky hudobníkov pristúpil k nášmu stolu saxofonista a povedal nám, čo sa deje v Prahe. Telefonoval mu o tom nejaký kamarát z pražského baru. Boli sme z toho prekvapené, niektoré kolegyne boli na tie decká našťavané a hnevali sa. Ja som sa zase hnevala na ne. Ja som nevedela pochopiť ich reakciu a ony zase moju. Keď som 18. 11. '89 prišla z porady domov, deti ma už čakali, tak som im hneď porozprávala, čo som v Tatrách zažila. Syn mal vtedy 21 rokov, dcéra 19. Tešili sme sa z toho všetci spolu. V pondelok 20. 11. som nastúpila normálne do roboty za pult, v Slovákii – bývala predajňa Ľudovomeleckých výrobkov . Tam sme spolu s mojou vtedy tehotnou predavačkou rozoberali túto situáciu. Pripojili sa k nám aj dievčatá z Vtáčnika, oproti sídliačich potravín ako aj Svetlanka, ktorá pochádza z tohto mesta (Modra) a pracovala ako vedúca Modranskej keramiky. Tiež dievčatá z drogérie a mnohí naši zákazníci. Takto sme si vytvorili svoj debatačný krúžok. A tak ma napadla myšlienka založiť si taký zošit a zapisovať si názory týchto ľudí. V piatok 24. 11., som ako vždy zatvorila obchod a išla som cez námestie smerom do banky vhodiť kazetu s tržbou. Pri pamätníku SNP som videla hlúčik ľudí ako o niečom vzrušene debatujú. Bolo to okolo 18-tej hod. večer. Všade tma, lampy ešte nesvietili a len mihotavé svetielka sviečok osvetľovali tváre týchto ľudí. Tak som sa zastavila a započúvala som sa do ich rozhovoru. Neskôr som sa dozvedela, že to boli vysokoškooláci z Blavy, jedného viem aj pomenovať. Volá sa Dušan Gonda. Naďalej po štúdiách pôsobí tu v Prievidzi. Vysvetľoval ľuďom situáciu a čítal vyhlásenie vysokoškoolákov. Niektorí ľudia s ním súhlasili a iní nie. Po dlhej chvíli sme sa rozišli s tým, že 25. 11. sa stretneme znovu na tomto námestí a budeme pokračovať v diskusiách. V sobotu 25.11.som robila do 13. 00 hod. Po obede som povedala deťom , že idem na námestie, že bude míting. Iva aj Palino sa hneď ku mne pridali a tak sme na námestie išli spolu. Muž bol v horách na chate od stredy 22.11. na poľovačke a o ničom netušil. Prišli sme na námestie, tam nikto nebol. Nieкто si nás ale všimol a vysvetlil nám, že ľudí od pamätníka rozohnali , ale že to bude na sídlisku. Myslela som si, že to vzdám. Pravdu povediac bola som unavená, počasie bolo hrozné. Ale deti ma povzbudzovali: „Pod' mami , pod', nevzdávaj to“. Tak sme teda išli napriek tej búrke a nečasu. Šľapali sme pešo na sídlisko. Tam už bolo viac ľudí ako včera , pristupovali k mikrofónu a jeden po druhom si zverovali svoje pocity. Tá atmosféra tých posledných dní na mňa tak zapôsobila, že som povedala: „Deti, ja musím ísť tiež niečo povedať ...“

Pozbierala som v sebe všetku odvalu, snažila som sa, ale hlas sa mi chvel, keď som si spomenula na rok '68, ktorý som zažila ako vysoko tehotná v Handlovej a dávala som si to do súvisu. Veď aj vtedy sme my mladí chceli zmeniť svet , hlásili sme sa k Pražskej jari, k Dubčekovi, no nepodarilo sa nám to. Ďakovala som mládeži, o ktorej každý hovoril, že je pasívna a nemožná, no prekvapili nás. Počula som hlasy, ktoré ma povzbudzovali súhlasiac so mnou, no i také, ktoré oponovali. Nieкто ma fotil, vtedy som ešte netušila kto to mohol byť. Po skončení môjho príhovoru som zaďakovala za pozornosť, vrátila som sa k deťom spokojná, že som sa podelila s ostatnými so svojimi dojmami. Hovorím: „ Deti , pod' me už domov, je mi zima“. Ale priam vtedy z tribúny narýchlo urobenej nieкто, už ani neviem, kto to bol, ohlasoval zloženie prípravného výboru. Tak si pamätám meno Petra Havlíka a ešte nieкто z ľudí zakričal, že tá pani zo Slovakia a ľudia zakričali moje meno, že sa máme odobrať do Fan klubu za Magurou. Tak sme kráčali – nejakí muži, pridali sa k nám dve dámy a ja. Usadili sme sa v tom Fan klube. Ja som hneď, ako sme si sadli, povedala toto: „A nevádi

vám, že som žena príslušníka?“ Na to jeden chlapík vstal a odišiel dozadu. Tiež som nevedela, prečo vstal, až neskôr. Tak sme sa tam pozoznávali : Júlia Krpelanová, Eva Sokolová, Rašo Havalda, Robo Koch, Miro Okres, Dano Vadovič, Peter Havlík, Ľubo Šatura, Blanarovič, nejaký Čmiko a ja.

Povedali sme si čo bude zajtra, čiže v nedeľu a že sa znovu na námestí stretneme. Prišla som teda na námestie znovu, pripravila som si doma nejaké body o ktorých som chcela rozprávať. Ľudí tam už bolo plné námestie hlava na hlave. Keď som rozprávala podľa tej mojej domácej prípravy a niečo mi vypadlo, niekto na tribúne mi začal našepkávať. Hovoriť mi do toho, čo som akože mala povedať. Vtedy mi zapli kontrolky, že čo mi kto má našepkávať čo mám povedať. Po mítingu sme sa vrátili do Fan klubu, kde ma Blanarovič oslovil, že či sa budeme volať Občianske fórum, alebo VPN. Mne sa páčil názov Občianske fórum. Naivne som si myslela, že sa veci, problémy budú riešiť formou rozhovorov a že to bude na dlhšie. Takže my v Prievidzi sme sa istý čas volali Občianske fórum. Každý sme v tú nedeľu dostali nejakú úlohu. Ja som dostala dve: založiť bankový účet Občianskeho fóra a vybaviť vizitky. A že bude štrajk.

To je jasné, že boli zo mňa všetci zblbnutí. Nešlo im do hlavy, že ja, žena príslušníka som zapojená do revolúcie?! Môj nápad to ale nebol. To išlo mimo mňa. Muž ma postavil pred hotovú vec po 3 rokoch manželstva a 3 rokoch chodenia spolu. Jeho životná filozofia sa od mojej čím ďalej vzdalovala. To, že som robila v Slovákii bolo veľké plus. Premlelo sa tam veľa ľudí, predajňa bola v centre a len ten sa tam nezastavil, kto nechcel. Chodili tam vysokoškoláci. Nosili vyhlásenia z Koordinačného centra VPN. Mám veľa vecí priamo z Prahy. Ešte pred štrajkom nás ľudia povzbudzovali, držali palce, ale aj upozorňovali: Pozor! Máte tam ľudí ktorým nedôverujeme. Ja som nemohla vystúpiť počas štrajku na tribúne. Musela som byť len v úzadí. Prišli za mnou ľudia s odkazom od lekárov: „ My Vám pani Kamenská zabezpečíme starostlivosť o ranených. Sú pripravené sanitky, sestričky, všetko bude istené. Tiež prišli aj niektorí príslušníci. „Prikláňame sa na Vašu stranu“. No bolo to niečo úžasné, nikdy na to nezabudnem, ale ani na to, čo nasledovalo potom. To, že je Blanarovič konfident som sa dozvedela od nejakého zákazníka. Bol to právnik, ktorý ho dobre poznal. Po mojej otázke či je to pravda, mal hneď Blanarovič pripravenú odpoveď “To by si mi musela dokázať“! Nikto ma nepodporil. Všetci z krúžku verili Blanarovičovi, nie mne. Hlas z pozadia: „ No ale prečo zostalo na mŕtvom bode to čo sa týkalo Blanaroviča, Havaldu, Šaturu“. Postupne sme sa začali zaoberať správami o ŠTB, všimli sme si to a na okresnom poste- prípravnom výbore Rašo Havalda povedal, že sa musíme o tomto porozprávať a na základe týchto zistení tieto aktivity s ŠTB, že sa odkrývajú, no nestalo sa tak. A nepostavila sa za mňa ani Júlia Krpelanová. S čím som aj vystúpila, že je konfident, ale mňa nikto v tej veci nepodporil. A proste, veci sa začali tak hýbať, že ako som povedala, že môj manžel je ako príslušník, už som potom nemohla ani na ten ďalší deň vystúpiť na tej tribúne, už som bola len v pozadí. Mávali sme len také kolieska s nápisom Občianske fórum, lebo vtedy nebolo ešte toto vybavené. A ja som sa tešila aj z toho, že som. Ostala som osamotená s mojimi ľuďmi, zákazníkmi zo Slovákii. Keď v miestnych novinách vyšla správa, že som založila „ „Konto chorých detí na hornej Nitre“, nazvali to mojou „súkromnou akciou“. V tomto bode sa ma Júlia zastala. Že však mi tleskalo celé námestie. Ale ospravedlňujúci článok už nenapísal nikto. Bolo to dosť zlé. Aj riaditeľ banky si overoval, ako sa veci majú.

Ján Bencúr, Dolný Kubín

Tie počiatky vlastne v každom regióne boli iné a u nás takisto mali určité špecifiká. Vlastne po tom 17. novembri to bolo skôr také, že preberali sa na jednotlivých pracoviskách

Ľudia v určitých svojich skupinách. Nebol ešte nejaký stabilný kontakt, čiže sa len hľadali ľudia spoločnej myšlienky, ktorí sa poznali. Ale zaujímavé bolo pred generálnym štrajkom, čo sa týkalo prípravy, a myslím, že to je určitá možno osobitosť Dolného Kubína, že určitá skupina, ale vlastne starých chlapov, sa zišla v predvečer generálneho štrajku na evanjelickej fare, kde začali debatovať o tom, že niečo sa pripravuje, ale boli to chlapi, ktorí mali skúsenosti s tým režimom, že boli zatvorení atď., čiže určite boli prenasledovaní a skôr sa tam zišli z toho dôvodu, že čo sa môže stať, skôr z takej opatrnosti. A mal som to šťastie, že sa mi podarilo do tejto skupiny dostať, bol som v tej skupine. Tak sa debatovalo preberal sa vývoj a bola informácia že je aj určitá skupina na katolíckej fare a dobre by bolo vedieť ako oni idú postupovať a dohodnúť sa. Poďme tam, a ideme sa dohodnúť, že ako to vlastne zabezpečovať. Skôr to brali tak, nie že vystúpiť na tribúne, skôr, že ak by sa niečo udialo, ak by chcela zasiahnuť polícia, alebo v podstate ak by došlo k nejakým takým represáliám tvrdým, tak títo chlapi skôr uvažovali po tej stránke, že čo sa môže stať z tej pozície: zásah polície alebo v podstate nejakej skupiny ľudí, ktoré by to mohli trochu iným smerom nasmerovať, pretože na námestí, kde bolo plánované toto vystúpenie, tak tam bola aj krčma. Čiže predpokladali, že z krčmy môže niekto prísť ožratý, alebo v podstate môže použiť niečo na niekoho, napadnúť fyzicky atď. A už je to dôvod pre to, aby mohla zasiahnuť polícia. Čiže to bola taká príprava a vlastne aj na tej tribúne, že ak bude priestor, niekto by mal vystúpiť a predbežne boli určení zástupcovia za katolícku a evanjelickú cirkev. Počas generálneho štrajku ja sa priznám, ja som nikdy na tribúne nebol. Z jednoduchého dôvodu: rečniť nebolo treba, tých bolo dosť, ja som to bral tak, a to som si veľmi dobre zapamätal od týchto chlapov, že treba vždycky dávať pozor, byť pripravený zasiahnuť aby niekto niekde nevyskočil a v podstate neurobil nejakú blbosť a celé sa to nezvrhlo na tom, že jeden opitý alebo jeden agresívny muž môže zmariť celé takéto vystúpenie, dať zmienku na zásah polície.

Na tribúne bol vtedy Oparty, ten to akosi tak moderoval. Viac ľudí vystúpilo a v tom čase Alino Oparty, neskôr bol potom aj námestníkom ministra hospodárstva. Tak on to moderoval, aj také najrozsiahlejšie vystúpenia mal a už v tom čase boli aj nejaké materiály, ktoré doniesli Jaro Fooro a Jozef Krúpa z Bratislavy. Oni chodili služobne do Bratislavy, čiže okamžite hľadali nejaké materiály, tak doniesli čo sa im podarilo získať, čiže už boli nejaké listinné materiály, ktoré sme mali na Orave. A po tomto vystúpení sme sa dohodli, že zídeme sa v Klube mladých, ktorý bol vtedy v jednom objekte na námestí. Tam sa po generálnom štrajku zišlo množstvo ľudí. Začiatok bol dosť hektický, vystupovania a názorové rozdiely ako by pokračovanie rečí z tribúny. Vtedy som sa prihlásil na vystúpenie a vyzval som, aby boli prečítané body vyhlásenia VPN a kto sa s nimi nestotožňuje, kto sa nestotožňuje, čo len s jedným z nich, nemá tu čo hľadať. Bolo to dosť tvrdé, no videl som tam okresného predsedu SZM a ďalších prisluhovačov komunistického systému, ktorí by boli radi naskočili na vlnu VPN. Týmto som dostal značnú podporu a vlastne som sa dostal k moderovaniu stretnutia. Je paradoxom, že v ten večer som skoro vyhnal Milana Galandu preto, že ako právnik začal špekulovať nad jedným bodom VPN a obdobne aj Miňo Roubal. Jednoznačne nebol vhodný čas na komentovanie a špekulovanie nad jednotlivými bodmi. Buď sa stotožníš bez pripomienok a hlásiš sa k VPN alebo máš pripomienky k bodom teda k programu nesúhlasíš s nimi a ak s niečím nesúhlasíš nemôžeš byť toho súčasťou. Vlastne na tomto princípe prebehlo prvé triedenie hneď večer po generálnom štrajku. Niekoľko dní za sebou boli stretnutia na námestí a po nich sme sa stretávali každý večer. Každý večer pár dní. Ja som mal také určité špecifikum, pred generálnym štrajkom, som robil zabíjačku a mal som rozrobené klobásky. Nakrájané mäso a teraz jeden deň, druhý deň, tretí deň a po týždni si hovorím, no už s tým musím niečo robiť, lebo sa mi to mäso pokazí. Tak jeden večer som nešiel, klobásky som urobil. Idem na druhý večer pozrieť, Klub mladých zavretý, všetko zatvorené. Hovorím si, čo reku, čo sa stalo, čo ich pozatvárali, alebo čo? Námestie – nikde ani nohy, nikde nikoho, chodil som, hľadal som a nikoho som nenašiel. Asi dve hodiny som

chodil po meste a nikoho, ani nohy. Až na druhý deň som nadviazal kontakt s Miňom Roubalom že: „Chlapci, čo je?“ „No vieš čo, my sme už na Národnom fronte, dostali sme tam priestor“. Medzitým boli na ONV, predseda ONV im ponúkol priestor na Národnom fronte, kanceláriu, telefón atď. Čiže takto to začalo.

A vtedy už sme tak došli do kontaktu s Miňom Roubalom a s Milanom Galandom. A boli tam aj ďalší: Juraj Štefák, Štefan Klimek, Karol Stupka, Darina Dudášová, Jaro Volf, Jozef Krupa, Jozef Štefan Jány, Jaro Fooro, Peter Drozd, ktorého vlastne som na tej katolíckej fare spoznal. Okrem tých starých chlapov na fare to v podstate my dvaja sme boli z tej mladšej generácie. A všetko ostatné na tej fare jednej či druhej boli starí chlapi. No ale už sa začala tvoriť taká skupina takých, dalo by sa povedať, hovorcov – predstaviteľov, to boli Štefan Klimek, Štefan Jáni, Darina Dudášová a potom Jaro Fooro, Jozef Krupa. A už v tejto skupine prvý raz sa nám ohlásil, z Námestova prišiel Milan Kraus a z Trstenej pán profesor Fedor Petrovič. Čiže oni boli takí zástupcovia v tej hornej oblasti a z toho sme vytvorili skupinu, ktorá reprezentovala celú Oravu. že áno, ak ideme, tak ideme vyjednávať na ONV a išli sme tým spôsobom, že nevieme presne čo chceme – čo môžeme požadovať, no ale máme predsa body VPN, ktoré hovoria o tom, že čo a aká je predstava VPN, tak ideme na ONV, položíme im ich na stôl a poviem: „Tak, čo urobíte, aby tieto body boli plnené alebo teda čo ste ochotní robiť.“ Tie jednanie boli veľmi zaujímavé, lebo sme sa vlastne nepoznali, nevedeli sme, kto čo povie. a vtedy som v rámci prípravy na jednanie povedal: „Viete čo, dohodneme sa takto. Mňa trochu poznajú na okrese. Nevieť, kto bude chcieť čo povedať. Ale dohodneme sa na takom spôsobe, že keď bude niekto chcieť vystúpiť, bude chcieť niečo povedať, tak zdvihne ukazovák. Každý budete mať ruku na stole a zdvihnete ukazovák. A ja mu v podstate len dám slovo. Tým pádom to bude vyzeráť, že sme maximálne pripravení. Nemali sme stanovené kto bude skupinu viesť no dohodli sme si, že ja budem akože ten, kto bude usmerňovať rozhovor za nás. Mal som veľkú obavu z toho, že keďže sa nepoznáme, nevieme kto bude s čím vystupovať, aby sme nevyzerali ako skupina pozbierančov bez koncepcie a preto som navrhol tento systém.“ No a tento mechanizmus úžasne účinkoval. Proste predstavitelia ONV zostali úplne šokovaní, lebo zišlo sa tam 15-17 ľudí, ktorí si sadli oproti nim za stôl a niekto z nás chcel niečo povedať, „tak a teraz povieš ty“. Keď som videl, že niekto ďalší zdvihol prst a: „stačí, bude pokračovať ten.“ Čiže ja som to len tak koordinoval. Dospelo to do takej situácie, že predsedníčka Výboru ľudovej kontroly, ktorá tam bola v delegácii ONV, tak tá sa pri tom jednaní rozplakala. Psychicky to neuniesla. Čiže u nich vznikol dojem, že je to maximálne pripravená skupina a je to dlhodobou organizované ale v podstate my sme išli vyslovene vabank. No ale tento mechanizmus nám pomerne dlho vydržal a vlastne nás ani neodhalili, lebo potom sme si zobrali jeden princíp, že na jednanie nikdy nepôjde jeden zástupca VPN. Bola totiž snaha vnieť rozkol medzi nás. Na každé jednanie, ktoré bude, a každý záväzok, ktorý bude, musia byť vždy traja. Nie dvaja, ale traja. Pri presadzovaní princípu trochu som vychádzal z praktického hľadiska. Pri časovom tlaku sa dal získať čas na zváženie. A tým pádom sme to mali ako zabezpečené, aby nedošlo k tomu, že s niektorým sa dohodnú, že s tým sa dohodnú, v podstate oni by boli radi takto manipulovali. Keďže bol princíp trochu, tak akonáhle by uzavreli dohodu s jedným alebo s dvoma, alebo by chceli s niekým separátne rokovať, jednoducho sa jednanie prerušilo, čiže sa nejednalo, nepokračovalo ďalej. Tou trojicou sme sa stali Miňo Roubal, Milan Galanda a ja.

Zaujímavé bolo, že aj na okresnom národnom výbore si chceli založiť VPN, aj na okresnom výbore stany si chceli založiť VPN. A v podstate prišli na okresné koordinačné centrum VPN: „Aj my máme svoje VPN“. Hovorím: „Dobre, tak máte svoje VPN, tak poďte prejdime si jednotlivé body VPN. Ak súhlasíte so všetkými bodmi, tak ste VPN, akonáhle nesúhlasíte s jedným bodom, tak nemáte vo VPN čo hľadať.“ A týmto sa nám na okrese podarilo ich takto odsunúť, eliminovať. Lebo inak, úžasne oni chceli .. Áno, my komunisti, si

založíme VPN. Paradoxne, v podstate ono to takto nabiehalo, ale týmto spôsobom sa nám to podarilo odsunúť. Ich argument bol, že do VPN môže vstúpiť každý a takisto si založiť VPN a našim argumentom bolo, že musí sa však stotožniť s programovými bodmi VPN. A keďže nám dali tú kanceláriu v budove Národného frontu a tam už sme boli užšie v kontakte s Miňom Roubalom a s Milanom Galandom, hovorím, : „Chlapci, viete čo, mne sa to nezdá, lebo keď nám to takto ľahko dali, oni kľudne tu môžu mať nejaké odpočúvanie a všetko si nahrávajú. Dohodneme sa, ak sa my ideme dohodnúť, nejaké plánovanie alebo, čo ideme robiť, pripraviť sa na jednania, čo by nikto iný nemal počuť, poďte ku mne do kotolne.“ Tak vlastne my sme si urobili štáb u mňa v rodinnom dome, v kotolni, pri kotli. Hovorím,: „Tak to neexistuje aby tu bolo odpočúvacie zariadenie, tu nás nikto nenahráva, tak tu môžeme sedieť, tu môžeme rozprávať,“ Čiže oficiálne stretnutia boli v tom priestore, v kancelárii, ale potom už také stratégie, taktiky atď., tak tie sme robili v kotolni pri kotli v tých dňoch do tretej, štvrtej rána . A tá kotolňa nám veľmi dlho fungovala, už aj keď Milan Galanda a Miňo Roubal boli jeden vo Federálnom zhromaždení, druhý v Slovenskej národnej rade, tak vždy, keď sme sa zišli, tak v kotolni. „Tak tu nás nemôže nikto odpočúvať, je to pod zemou, neexistuje, aby nás zachytili.“ Takže to sme mali ako taký záchytný bod. Myslím, že to by nateraz stačilo.

Juraj Szelecký, Galanta

Volám sa Juraj Szelecký

A možno viacerých prekvapí, možno nie, ktorí ma poznajú, tak tých určite nie, ale ako som počul nášho priateľa Augustína, tak aj Galanta je typická obec alebo mesto, keď to tak nazvem, kde žijú Maďari a Slováci. A ja sa priznávam, že som maďarskej národnosti a nikdy som to nezaprel, ale keďže som kozmopolita, ja sa cítim byť doma všade.

Prvé udalosti po novembri 17. ako sme sa do počuli z rôznych správ atď., tak ja som mal to šťastie, že mal som informácie priamo z Prahy, čo sa deje, nakoľko som študoval v Brne a mal som priateľa, Sherhauser Jiří sa volal a on mi telefonicky oznamoval určité veci. Už sme sa na to už ako vo vnútri pripravovali, aj ja osobne ... Nakoľko pochádzam z takej rodiny, čo komunisti nás obrali o všetko, myslím mojich predkov, pochádzam od Rimavskej Soboty, a to je dôležité povedať, lebo mňa v Galante do tej doby príliš nepoznali, odkiaľ som prišiel, čo som zač, ani som sa príliš neangažoval nikde za komunistickej éry. No a v podstate, keď to všetko vypuklo, tak môj nebohý otec, ktorý mal naladený, neviem od ktorej doby, čo ja sa pamätám, Londýn, tak každý večer sa počúval Londýn a vyrastal som v takejto rodine. Tak začali sme sa fakt vyložene spontánne schádzať, ale vyložene na ulici ... na ulici, kde v meste – tak pred kultúrnym domom alebo pred nejakou hospodou a to bolo všetko. No a ja hneď na začiatku spomeniem také mená, ktoré potom neskôr od začiatku, ale aj neskôr keď bolo treba už konečne niečo robiť, lebo veľa ľudí, zo začiatku takých 50, sme sa schádzali, ale keď už bolo treba konkrétne sa venovať niečomu, tak dobre, vy to robte a trochu zostali ako v úzadí. Také mená ako doktor Kazimír Július, myslím pán doktor Petra pozná, doktor Daniel Jiří, Peller Józsi báči, Zako Ladislav, Brnula Juraj, potom doktor Rusnák, Budajová Mária, Murgašová Zuzana, doktorka Bán Gabriela atď., tak s nimi v podstate sme začali prvé tie kroky robiť.

A ako aj kolega spomínal a hovoril, vytvárali sa tie VPN-ky v podnikoch, na školách priamo, na okresnom úrade tak isto. Tak boli to zaujímavé veci, lebo všetci sa hlásili, že aha, hneď tá VPN-ka, ktorá sa vytvorila na okresnom úrade, tak tá bola tzv. pravá v ich ponímaní. Tak sme začali, ale ľudia prichádzali, prvé také menšie mítingy boli, ale čo je dôležité, v Galante fungoval jeden klub, tzv. Klub priateľov Galanty. A teraz, ako sa hovorí, česť výnimkám, už teraz ich ako poznám, ale vtedy tam bola krásna verbež tých pravých červených, hej, a tí nás chceli veľmi veľmi vehementne eliminovať, v podstate zlikvidovať. A nakoľko oni sa schádzali, že ten ich klub bol v kultúrnom dome, tak my sme si vydobyli

takisto, že sme dostali priestory v kultúrnom dome, priamo v bábkovom divadle, kde, samozrejme, medzi nás sa infiltrovali títo ľudia a videli sme po niekoľkých dňoch, že čo sú to zač, lebo boli veľkí kamaráti odrazu. Ja som mal tú výhodu, ako som predtým spomenul, že príliš ma nepoznali v Galante, hej, čiže nevedeli ma kam zaradiť. Lebo tam väčšinou predsa sa poznajú tí ľudia, áno, malé mesto. Potom sme sa stretávali, a to bolo do noci, pripravovali sme sa ako robiť, aké kroky budeme robiť následne, čo sa týka okresného úradu, mestského úradu, bývalého ONV a MNV. Tak len to som začal pozorovať, že keď idem domov, tak policajné auto vedľa mňa a ako kráčam ja, tak išlo pomaličky za mnou. A ja hovorím, ako mi je dobre, mám aj ochranu, nič sa mi nemôže stať, nie?

No a veľkú oporu musím spomenúť môjho nebohého otca, ktorý pricestoval priamo k nám do Galanty, lebo trošku ma poznal, že ja som dosť taký, ako by som povedal, rázny a nekompromisný v týchto veciach a potom mi neskôr povedal, že aj sa obával, že či neurobím nejakú hlúposť. Zo začiatku ma tak krotil, potom vždycky hovoril, že: „Pozor, pozor, lebo revolúcia zožerie revolucionárov“, no tak, poznáme to z dejín, nie? – parížska komúna atď., nemusíme hovoriť. No to sa nestalo chvalabohu, tak sme pripravovali rekonštrukcie rady ONV, mesta, no a tam takisto nastali také problémy, v podstate tá neskúsenosť, lebo boli sme neskúsení a viacerí z nás, väčšina sme nemali žiadne skúsenosti. Ale myslím, tá moja – v dobrom slova zmysle – agresivita, lebo ja vyznávam stále jednu vec, že troška násilia nie je fašizmus ešte, čiže treba na to ísť veľmi jednoznačne. Tak sme tak aj postupovali. Čo nám pomohlo, keď nastali tieto ponovembrové udalosti, tak práve tá komunistická banda, oni sa tak zľakli, že čo sa deje, že na OV KSS tam nikoho nebolo celé dni, zmizli, ale zmizli aj šéfovia podnikov atď. atď. Nakoniec sme zistili, že bolo jedno miesto, myslím poznáte Diakovce – kúpalisko. Diakovce, tak oni sa tam schádzali v jednej reštaurácii a tam chystali protiopatrenia, že čo teraz atď. A práve ten šéf vtedajší, čo bol tam šéf reštaurácie, neskôr mi to porozprával. Preto som to hovoril pred chvíľou, že sa zľakli, lebo dobehli tam, prvé stretnutie a teraz si mysleli, že to bude ako v '56. v Maďarsku, že či nás budú aj vešať? Tam padali takéto otázky a neskôr som sa na tom zasmial, ale boli vystrašení a práve tá agresivita, v dobrom slova zmysle, nám urobila veľa, lebo malé veci sa stali také, s ktorými by nesúhlasili pri rekonštrukcii, pri kooptáciách, pri rekonštrukcii ONV. Lipovský tam bol, že? Ten nám tak vychádzal v ústrety, že ja som žasol, čo sa deje, hej? Horšie sme mali s tým ako MNV, i keď paradoxne je vtedajší šéf MNV teraz primátorom. Hej, tomu som musel na mítingu vypnúť aj mikrofón, lebo povzbudil ten Klub priateľov mesta, ktorí sa tam zišli v športovej hale, takým spôsobom, že už skoro chceli vyprovokovať fyzický atak, útok a také veci.

No a prežívali sme takéto „srandy“, nebolo to jednoduché. Z ľudí, ktorých som tu menoval, ako aj u ostatných, tieto veci a udalosti hlavne v rodinách vyvolali určité obavy, lebo fakt sme nevedeli, že čo sa môže stať, čo nie. Ja úprimne poviem, že ja som sa s tým príliš ani nezaoberal, lebo nie som taký typ, nebolo času, lebo sme chodili niekam stále. Ale potom aj v mojej rodine nastal, to musím spomenúť, lebo to bol len taký psychický teror, keď som našiel prvýkrát, druhýkrát v poštovej schránke, že „Szeleczký, videli ste už decko obliate kyselinou sírovou?“ Dvakrát som to zachytil ja, ale tretíkrát som to už nestihol, takže to našla manželka. Tá sa zľakla, a povedala, že: „Ak s tým neskončíš, tak je koniec medzi nami.“ No ale nechcem tu teraz príliš osobné veci rozvádzať. Ale ak som povedal, že Galanta je mesto, kde žijú Maďari a Slováci, tak presne som zachytil také momenty asi dva týždne po udalostiach 17. Novembra. Aj z Maďarskej strany niektorí tí agresívnejší, hej Maďari ja ich volám, ale aj zo slovenskej strany, začali sa tam vyskytovať problémy, vyťahovať maďarsko-slovenské nezhody atď. A to bol určitým spôsobom zámer, čo už teraz vieme. Tak preto je tá moja situácia taká, že zostal som vo VPN, tam kde som aj začal a mohol som kľudne odísť buď k MNI, alebo k Együttélés, no to tam nie, ten Duray to je blázon, alebo k Bugárovcom, ale nestalo sa tak, pretože som jasne videl, a nie som len sám a nebol som len sám, ktorý

zostal ako maďarskej národnosti vo VPN. Podarilo sa nám mnohé veci eliminovať z týchto výstrelkov a potom došlo k fakt dobrej spolupráci, len ja som sa dostal do situácie miernej nemilosti, ktorú cítim dodnes, ale mne to nerobí problém, že som príliš nebol prijatý a nie som prijímaný ani teraz medzi Maďarmi. Ale nemyslím teraz občanov, ale tých pár politicky činných. Čiže oni to považujú, že som asi zradil, že zradca som! Ale to mi nevadí, absolútne mi to nevadí, nech si myslia, čo chcú.

V podstate tie kooptácie, tie mítingy sa nám darilo robiť takým spôsobom, že nedošlo k väčším incidentom. Párkrát sa to stalo, že to chcel niekto narušiť, ale mali sme, chvalabohu, pripravených takých ľudí, ktorí to vedeli rýchlo eliminovať, myslím fyzicky, že zobrali aj tých od mikrofónu, alebo priamo ich tam ani nepustili, lebo bolo vidieť zjavne, že o čo im ide. Čo povedať ďalej? Boli krásne chvíle, krásne chvíle spolupráce, musím spomenúť aj koordinačné centrum, ja som možno prvého spoznal Petra Tatára tam a samozrejme, že aj ostatných ľudí. Ja osobne som nemal nejaké nezhody, resp. také zistenia, že by nám nepomáhali, ba naopak. Peter Tatár bol u nás niekoľkokrát spolu s kolegami. Ja som viac-menej robil do poľnohospodárstva, tak sme chodili aj do Federálneho zhromaždenia, keď sa pripravoval zákon o pôde. Peter, ty aj vieš, pamätáš sa na to, keď sa to dialo, ja osobne som robil na OPS-ke v tom období. A ešte taká jedna kuriozita, presne keď bol generálny štrajk, tak môj súdruh riaditeľ povedal, že keď vyjdem von z budovy, tak už sa nemusím vrátiť dovnútra, lebo už zajtra nemusím byť v práci. A ja som mu na to odpovedal, že: „Ja vyjdem von, ale zajtra už vy tu nebudete.“ A nakoľko som hovoril, že som taký, tak začal som tú, povedzme si to otvorene, tú čistku s ním robiť a hneď sme ho aj odstavili. Vravím, keď si taký frajer, tak nech sa páči.

Podme do radu. No tak sme aj išli, ale bolo toho veľa. Samozrejme Galanta to je okres, ale je tam aj šalianska časť aj sereďská časť. Dúfam, že Fero Škorík o tom potom povie, lebo ja nechcem teraz, lebo to fakt, to človek nestíha. Ale hlavne čo chce Fero Škorík hovoriť, že bolo pekné, že ľudia začali prichádzať z obcí, a to som bol prekvapený. To som bol prekvapený vtedy, že obce sa začali zaujímať o to. Samozrejme dvaja, traja, jeden atď., že čo majú robiť, ako majú robiť, ale väčšinou tam boli družstvá. Alebo niektoré také malé komunálne podniky, ale to ja neviem, ako sa to volalo vtedy. No a to sme im fakt do noci pomáhali, rozdávali sme im materiály ako na to ísť, debatovali, nie že aby tam urobili nejaké chyby, čo sme aj my spravili milión chýb, samozrejme, ale to sa mi ľúbilo a ja si myslím, že to zostane vo mne na celý život tie momenty. To sa nedá, jednoducho to je naše. Ďakujem pekne.

František Škorík, Vinohrady nad Váhom

Naša obec Vinohrady nad Váhom je najsevernejšia v okrese Galanta a revolúcia do nej vkročila takto: Bola nedeľa, tuším 19. novembra. Pamätám si to, lebo som mal narodeniny (41 rokov). Chystal som sa v tú nedeľu oslavovať, ale keďže bolo ráno asi 8 hodín, robil som si v kuchyni raňajky. Počúval som rádio, aby mi nič z udalostí neušlo. Nevedel som si však predstaviť, ako ja, malý človek na dedine, mám prispieť k tomu, aby sa to všetko dobre zdarilo. Ani som netušil, že už za chvíľu budem do prúdu týchto udalostí vtiahnutý a v rozmeroch našej malej dediny, budem týmto zmenám udávať smer a tempo. Teraz som sa však venoval slaninke na rajnici, aby sa nepripekla a včas som tam dal vajíčka. Venujúc sa príprave raňajok, pozorne počúvajúc rádio, nezaregistroval som štekание môjho vlčiaka v ohrade. Do kuchyne vpálil Jožko Palačík. Jeho postava zaplnila priestor dverí a jeho hlas celú našu malú kuchyňu. „Fero, čo robíš? Svet sa mení, komunisti padajú a ty sa motáš v kuchyni. Ja idem z Prahy a tam sa dejú veci! V tejto našej dedine, je to akoby zaspaté. Pod', ideme ľudí zobudiť, nech nie sme poslední...“ Jožko ešte niečo hovoril ako a s kým sa v Prahe

stretol, ale ja som to už tak intenzívne nevnímal. Premýšľal som, aby sme to dianie aj na našej dedine rozhybali. Keď sa Jožko odmlčal, položil som túto otázku aj jemu. „Ako začať?“ Otázka ho trochu schladila, mlčal a tak som pokračoval. Predostrel som plán, čo ma v tom momente napadol. „Jožko, obídeme ľudí v dedine, ktorí niečo znamenajú! Či už sú poslanci MNV alebo aktivisti v iných sférach obecného života (futbal, záhradkári, katolícky aktivisti, atď)“. Jožko súhlasil a vyzval ma: „Podme!“

Moje voňavé raňajky zostali nedotknuté. Sadli sme do Jožkovho Wartburga a vyštartovali robiť revolúciu v našej dedine. Začali sme navštevovať tých vytypovaných ľudí a ... boli sme sklamaní. Na nikoho nepreskočilo naše nadšenie. Trochu znechutení sme sa rozhodli ešte navštíviť predsedu MNV súdruha Františka Galgóciho. Náš plán bol takýto: zorganizujeme stretnutie občanov v spoločenskej sále – zvanej „Osvetová beseda“ (OB). Dobre by bolo, keby toto stretnutie ohlásil obecný rozhlas. Tomuto sme však nedávali veľkú šancu, lebo v nedeľu sa vyhlasovali len mimoriadne oznamy. Čas plynul a teraz už neviem koho z nás dvoch napadlo, ísť pred kostol, kde práve končila omša. Pred kostolom bol taký kopček, na ten sme si stali a ja som začal vychádzajúcich ľudí vyzývať, aby sa zastavili, počkali, že im chceme niečo povedať. Väčšina sa zastavila. Utvorili dosť veľký hlúčik okolo nás a ja som začal. „Ľudia, viete, čo sa v našej krajine deje a my, aj keď sme malá dedina, nemali by sme zostať poslední. Pozývam vás všetkých do OB na 13.00 hodinu. Urobíme si míting. Prídete?“ „Prídeme, prídeme“, ozývali sa ľudia a nám s Jožkom z toho stúpila nálada. S obnoveným nadšením sme sa vybrali do domu predsedu MNV. Zazvonili sme pri zamknutej bránke. Predsedova manželka nám ho poslala a začalo sa jednanie. Priateľsky sme sa pozdravili, tykali sme si a predseda Ferko, sa nás opýtal, čo potrebujeme. „Predseda, chceli by sme zorganizovať stretnutie občanov v OB.“ „Kedy?“ opýtal sa. „Dnes o 13.00 hodine.“ Predseda v tom najskôr nevidel žiadny problém, ale po chvíli si to rozmyslel. Vyhlásenie v miestnom rozhlase odmietol úplne a povoliť stretnutie občanov podmienil súhlasom okresu. Ja som zaprotestoval, že OB je sála, ktorá patrí obci a nikto iba obec, by mala rozhodovať, čo sa tam bude konať. On však bol neoblomný a tvrdil si svoje. „S tým musí súhlasiť okres!“

Videl som, že to nikam nevedie a tak dosť znechutený pristúpil som na jeho podmienku. „Dobre, predseda, zavolaj na okres, čo od Teba chceme, ja zájdem na okres a vybavím to osobne.“ Toto sa mu pozdávalo. Rozlúčili sme sa, ja som zašiel pre svoje auto Škoda 105 a poďho do Galanty na Okresný úrad. Jožko zostal doma a začal navštevovať a pozývať aj ďalších ľudí na plánovaný míting. Na okrese (aj keď bola nedeľa) bolo rušno ako vo veľkom úli počas letných dní. Všade plno ľudí a policajtov. Každý niekam ponáhlal, iba bronzový Lenin v nadživotnej veľkosti pred úradom pokojne stál, hľadel vpred a ukazoval rukou na krajšie zajtrajšky. Netušil, že jeho dni na námestí pred okresným úradom sú spočítané.

Keď som vošiel do budovy, nikto mi nevenoval pozornosť. Ani neviem ako a bol som na poschodí, kde mal sídlo súdruh predseda ONV. Nikto mi nebránil vojsť do dverí s jeho menovkou. Tam ma však pristavila slečna s otázkou: „Čo si želáte?“ Hlas mala unavený, ale profesionálne láskavý. Predstavil som sa, povedal odkiaľ som. „Súdruh predseda už asi o mne vie, tak idem za ním.“ Slečna mi kývla, aby som počkal a vošla do dverí. Za pár sekúnd vyšla, za ňou nejaký človek a gestom ma pozvala do kancelárie predsedu ONV. Predseda ma privítal a posadil do mäkkého kresla. (Nikdy predtým som nebol u predsedu ONV a už to, že tam sedím a on sa mi venuje, bola obrovská zmena.) Sebavedomie mi stúpalo a predseda ONV ma oslovil. „Čo to tam na tých Vinohradoch chcete zorganizovať? Volal mi súdruh Galgóci, že žiadate osvetku.“ Ja som prikývol a on pokračoval: „Kde je záruka, že to bude slušné stretnutie....?, že sa to nezvrhne....?, že nebudete predsedu MNV biť alebo plávať na neho?“ V duchu som sa nad tou predstavou zasmial, ale odpovedal som seriózne: „Záruka, že to bude slušný míting je iba v nás a ak chcete, vo mne! Vyzerám vari ja na to, že som schopný na niekoho plávať??? Ved' Fero – predseda, je môj priateľ! Tykám si s ním a mimochodom, on

tam vôbec nemusí ísť, keď nechce! Ručím za to, že sa tam okrem rozhovorov nič iné diať nebude!“ Predseda ONV zjavne uspokojený vstal, ja tiež a podal mi ruku so slovami: „Dobre, ja mu zatelefonujem, aby vám osvetku otvoril.“ Poďakoval som sa a odišiel.

Keď sa moja Škoda 105 blížila k dedine, pridali sa k nej dve policajné autá. Obavy som nemal, všetko je v poriadku, nepil som (ani nejedol) – čo mi môžu? V obci ma však predbehli a asi 300 metrov pred cieľom, zastavili. Čas ma tlačil. Bolo asi 12.45 hod. Tak som im vysvetlil, kam sa ponáhl'am. Tiež som ich pozval, aby prišli na míting a ukázali, že aj oni vedia byť slušní a ochraňovať nás, po prípade s nami diskutovať. Zdalo sa mi, že sú o mne dobre informovaní, ale pustili ma a doprevádzali až k osvetke. Dnu ale neprišli. Asi som budil dôveru a to im stačilo ako záruka, že sa tam nič nekalé nebude diať. Zopár ľudí už čakalo na nádvorí pred osvetkou. Odomkol som a pozval všetkých dnu. Osvetka sa začala zaplňovať a keď sme asi za 15 – 20 minút začali, bolo tam asi 250 ľudí. Diskusia bola búrlivá, ale slušná. Krivdy, ktorých sa dopustil režim jednej strany, začali vychádzať na povrch, miešali sa s radikálnymi návrhmi, ozývali sa hlasy aj na pomstu, aj na odpustenie – no proste míting ako má byť. Asi po troch hodinách sme sa začali rozchádzať a zdalo sa mi, že všetci sú spokojní. Každý precítil tú slobodu slova, ktorá sa rozliala po celej zemi a každý chcel niečo povedať, čo ho už dlho ťažilo. Dohodli sme sa, že sa budeme takto stretávať a neskôr to aj fungovalo. Na ďalšom stretnutí o pár dní (to už bolo vyhlásené v miestnom rozhlase), sme v našej dedine založili VPN. Ľudia ma spontánne zvolili za predsedu tejto revolučnej organizácie.

Neskôr bola naša činnosť čiastočne usmerňovaná z Ústredia VPN, ale veľa otázok a problémov sme riešili sami svojou aktivitou. Po vybudovaní štruktúr VPN som sa často zúčastňoval na zasadaniach v Seredi, v Galante a niekedy aj v Bratislave. Zdalo sa mi, že ma prichádzajúca demokracia nenašla úplne nepripraveného, hoci som bol pravidelný poslucháč rozhlasu Slobodná Európa – tá bola dosť rušená, Hlasu Ameriky alebo Londýnskeho rozhlasu.

Lajo Slimák, Pezinok

V podstate ja som ako ten ozajstný prvý revolučný deň zažil na svadbe kamaráta (hlas v pozadí: si začal najlepšie, vidíme). Ráno to bolo tiež tak, že som si zapol tú Slobodnú Európu a som sa zhrozil, hovorím, dva dni som to nepočúval a čo už sa deje! Tak už tam boli z Prahy nejaké správy a tak, no a hovorím, treba rýchle konať, robil som v Bratislave, robil som takého že zásobovača v Opuse, no a stále som sa pohyboval v tom centre mesta alebo niekde, kde sme mali predajne ako opusáci, no a samozrejme, že som stretal ľudí, na ulici, v pondelok hovorím, stretol som Adyho Hajdu, známeho herca, hovorím: „Ady, čo je? Čo sa deje? Je niečo už aj v Bratislave?“ On že: „No jasné, o piatej sa schádzame v Umelke.“ Hovorím, hm, dobre. Tak išiel som pozrieť ma VŠMU, kde som predtým asi štyrikrát robil skúšky na herectvo, neúspešne, a tam už kamaráti rôzni, že my už štrajkujeme, už je tu nejaký výbor určený a už to nejakým spôsobom prebiehalo všetko. No a hovorím, dobre, akože fajn, hovorím, to už je ozajstná revolúcia, toto. No lenže došiel som domov do Pezinka a tam nič. Hovorím, čo teraz? Všade to robia divadelníci, no lenže my sme mali v divadle ako skôr také že, ako by som to nazval, no, mládež takú stredoškolskú alebo akurát vysokoškolskú, hovorím, ja neviem, či budú mať odvahu, alebo či ich rodičia pustia, alebo niečo také uskutočňovať. No tak v pondelok večer som to obehol a v utorok sme namiesto skúšky v divadle išli na námestie ako že už sa diali veci také, že myslím, že na Hviezdoslavovom námestí toto bolo vtedy a až potom sa to presunulo na SNP-čko, tak toho sme sa zúčastnili už ako naše Pezinské rozprávkové divadlo a v podstate od nejakého štvrtka alebo piatka toho ďalšieho týždňa už sme ako že uzavreli osvetovú besedu na Cajle, kde bolo nejaké také stredisko revolučné a tam priviedol Roman Feder, ktorý bol vtedy ešte študent na VŠMU,

myslím, že štvrták bol vtedy akurát, tak priviedol tam nejaké študentky, ktoré vedeli písať na písacích strojoch. Objavili sa tam, ja neviem odkiaľ, ani neviem, kto to doviezol, písacie stroje 4 alebo 5, pri ktorých sa tie dievčatá striedali a opisovali cez kopiráky tie vyhlásenia prvé a roznášali sme ich v noci do schránok ľuďom a do kasární sme sa snažili dostať... No potom nejakú kreativne sme robili samozrejme plagátiky, zohnali sme farby, zohnali sme fixky, všetko, nejaké papiere sa doniesli, dokonca sme objavili tam v tej osvetovej besede starý cyklostyl, tak sme aj cyklostylovali tie vyhlásenia, a to išlo rýchlejšie trochu, ako keď sa to písalo cez tie kopiráky. No a v podstate dokázali sme takú vec jednu, že v priebehu noci, myslím, že z piatka na sobotu to bolo ten porevolučný týždeň, takže nejakú 22., 23. alebo tak, tá noc, sme oplagátovali komplet všetko.

(hlas v pozadí: Nikoho za to nezatkli?) Nikomu sa nič nestalo, našťastie. Potom sme mali aj také, že robili s nami študenti nejakí z Bratislavy, čo tam študovali, čo som ich vôbec predtým ani nepoznal, tak sme sa stretali a hovorím: „Čo je, chlapi?“ A tak sa báli, že som ich oslovil alebo čo. Potom že však my ťa poznáme z divadla. (hlas v pozadí: K vám chodil Roman Feder, nie?) K nám chodil Roman Feder a on bol taký hovorca prvý náš, tak sa vybral aj do kasární a samozrejme, že ho vyhodili, že čo vy tu ako idete ako že niečo vymýšľať, no tak samozrejme, že bol tam na tej devesťárne, ako sa tomu hovorí, a vyhodili ho preč, že čo ty tu ideš, študentík, niečo, a že dávaj si bacha, aby sa ti niečo nestalo, a tak ho vyhodili, ale samozrejme, že mal takú hrču papierov v kabeli a nezabudol to dať strážnikom, ako chalanom, takže toto si prečítajte a rozdejte, no. (hlas v pozadí: No a potom, keď sa to prevalilo, potom ??? tak potom ho pustili dnu) No tak áno, generálny štrajk už bol, to bolo dlho po, v podstate, ale potom sa to (hlas v pozadí: Potom už ho tam pustili v tom vchode, tam podliezol, prevozili tam, fungoval, išli sme ???) Áno, áno. (hlas v pozadí: už vtedy ste boli na vozíčku?) Nie, nie, nie, ja som až teraz, len päť rokov ... (šum v pozadí) V podstate taký zlom v tom meste nastal, keď došla za nami riaditeľka vinohradníckeho múzea, pani Hana Dolská a hovorí: „Však nemôžete byť hore na Cajle, v tej besede, poďte sem, do múzea, do centra mesta“. (hlas v pozadí: No a to bolo dosť skoro) No, to bolo v tých prvých dňoch a ona hovorí, že: „Mne je jedno už, čo sa stane“(plače). Nejakú ma to dojalo ... (hlas v pozadí: Všetkých nás to takto dojalo, všetci sme mali takéto problémy) No a ona hovorí, že: „Však viete, že ja som vás divadelníkov vždycky milovala, však tam máte aj zimu, aj nemáte kde byť, tak poďte dole, ja tu mám také kancelárie vykúrené.“ No a tam už začali prichádzať aj ľudia, nosili nám jesť, nosili nám piť, peniaze nosili ... no a bolo to strašne fajn, no. My sme rozdávali na ulici letáky, striedali sme sa, lebo bola veľká zima, pritom sme si vždycky hovorili, že keď bude ďalšia revolúcia, že tú už budeme robiť radšej v lete.

No a postupne to dostávalo nejakú podobu s tým, že sme boli v tom meste, tak už tam chodili rôzni ľudia, aj takí, čo sa nám vyhrážali, ale chodilo veľa ľudí, čo nám veľmi fandili a chceli to. A v podstate to nás nejakú vzpružovalo, posilňovalo a dávalo silu ... nejaké 3-4 noci sa tam nespalo vôbec a tí ľudia chodili stále, pýtali sa, čo bude, ako bude. No a potom že však niečo by sme mali vymyslieť, nejaký program, s ktorým by sme mali vyjsť, ako s požiadavkami na, ja neviem, na miestnu organizáciu strany, mestský národný výbor a niečo, že čo chceme vlastne, lebo tie oficiálne vyhlásenia to boli fajn veci, len hovoríme, že však aj tu v meste treba niečo vymyslieť. No tak sme vymysleli, pomohol nám vtedy Laco Briestenský, ktorý bol síce komunista v tých časoch, ale bol to taký normálny človek a robil v tehelni právnika a ten sa vedel nejakú rozumne a plynule vyjadrovať, formulovať presne veci, čo sme chceli, tak za jeho pomoci sme naformulovali nejaké požiadavky a s tými požiadavkami potom Roman Feder išiel na národný výbor, kde už, si pamätám, že keď sa už hodinu nevracal, tak asi stovka ľudí čakala dole, že čo bude. No, najprv ho nechceli prijať, ale potom bolo také, že predseda mestského národného výboru Ivan Pessel ten povedal, že to nie je také, ako si to tí komunisti predstavujú, hoci tiež bol členom strany, a tak im to vysvetlil, že toto už nie je nejaký protest mládeže, ale to už je celonárodná vec. Lebo boli tam také

tendencie, ako mal ten náš eštebák, ako sa volal? Jaj, Vízner, on bol dosť vysoký nejaký taký že plukovník či čo v tajnej polícii alebo čo, no a ten chcel stále iba žandárov na nás volať a rozháňať nás a obušky a neviem čo ešte. No a tomu hovoril, že nemôžeš opakovať to, čo sa v Prahe stalo a že aj tak by mu možno nikto nedošiel tam už. Ale však, hovorím, to už bolo týždeň po tom 17. zhruba no a ...(hlas v pozadí: Každý sme mali svojho eštebáka) Áno, však boli všade, mali sme aj v divadle, potom sme zistili, keď už sa vydali Cibulkove zoznamy. (hlas v pozadí: tam bol ??? keď sa aj v tom múzeu dala tá obrazovka, kde sa premietali tie zábery) Áno, v múzeu, akože tam vonku boli tie okná, kde v podstate bežali zábery z Prahy, ktoré sa dovtedy nikde nemohli zverejniť, no a potom tam bežal aj ten Jakešov „kúl v plotě“. Takže to bolo veľmi obľúbené, že sme pravidelne striedali tie videokazety až do zodrania. Fakt sa zodrali, každá z tých kaziet išla hádam 700 krát alebo koľko. Takže tí ľudia, keď to videli, tak sa pridávali.

Ján Hacaj, Pezinok

Moje meno je Ján Hacaj.

No, to čo hovoril Lajko, to sa dialo v podstate na úrovni mesta a v nejakej komunite, ktorá sa potom ad hoc vytvorila z ľudí, ktorí sa niektorí poznali, niektorí sa nepoznali vôbec. Chcel by som hovoriť o jednej dôležitej veci, a to, čo sa dialo vlastne vo výrobe, vo fabrikách. Tam, kde tá moc bola dosť silne zakotvená, len tým, že prakticky všetci členovia vedenia boli samozrejme aj v komunistickej strane a stretávali sa na straníckych podnikových výboroch, dostávali konkrétne príkazy, čo majú robiť a mali nástroje na to, ako tých svojich podriadených ovládať. A boli tam aj ľudové milície. Čiže bolo dosť nebezpečné niečo robiť.

Ja som robil na jednej malej prevádzke, vo Vinárskych závodoch Pezinok, na prevádzke vínnych destilátov a brandy. Bola to pálenica, a tá komunita zamestnancov bola menšia a keďže sa tam robilo na smeny, tak sme tam aj počas nočných debatovali a politizovali, a vedeli sme, že kto má aké názory, takže tam potom nebol problém tú partiu dať nejako dohromady. Pred tým, ako november prišiel, som sa dosť zaujímal o vývoj v Poľsku, Maďarsku, Rusku, NDR, počúval som samozrejme Hlas Ameriky a Slobodnú Európu, dokonca som čírou náhodou bol pred „Justičákom“, kde bola bratislavská päťka uväznená. Takže bolo jasné, že sa ide niečo diať, mne sa len zdalo, že to u nás ide nejako pomaly, že všade sa to nejako hýbe, v Rusku sa robila „perestrojka“ a skôr teda som mal predstavu, že to tiež pôjde takým perestrojkovým spôsobom, teda že v rámci komunistickej strany príde nejaká obroda, že sa vrátia možnože tí okolo Dubčeka zo '68., pretože som nevidel tuná nijakú kompaktnú komunitu, ktorá by vedela prevziať moc. Nepoznal som ani nikoho vo svojom okolí.

Takže keď november prišiel, tak som začal chodiť do Bratislavy na mítingy. Zobral som aj ľudí z našej prevádzky, mladých väčšinou a chodili sme na tie mítingy do Bratislavy, čo bolo veľmi dôležité, pretože tam sa prelamoval strach. To bolo to najdôležitejšie spolu s tým, že sa podarilo VPN-károm dostať aj do televízie. Tam sa tá bariéra prelomila definitívne a že sa tam hovorili veci, ktoré si nikto z nás nevedel predstaviť, že také niečo sa môže vôbec v televízii povedať na adresu straníckych funkcionárov a zoči-voči. Tak toto všetko bolo extrémne dôležité, že to dodávalo pocit toho, že sa už niečo odklialo, a že môžeme hovoriť nahlas. Spolu s tým, že tam toľko ľudí bolo na námestí, to dávalo zase pocit väčšej bezpečnosti, že vlastne nie sme osamotení a že nás nemôžu len tak vybrať a niekam nás strčiť. Takže to boli veľmi dôležité momenty, ktoré pomáhali aj ostatným ľuďom, ktorí by sa ináč nikdy do toho nepustili. Z mítingov a televíznych diskusií som vedel, že to nejakým, zatiaľ legálnym spôsobom má ísť aj vo fabrikách, aby sme neporušovali ten status, ktorý vtedy platil. Tak ako všade na pracoviskách boli prítomné organizácie SZM a ROH, kde sme

sa stretli a dali sme podporné vyhlásenie na zmeny. Neskôr prebehli na všetkých pracoviskách nové voľby, kde si ľudia zvolili nových predákov namiesto tých, ktorých tam vybrala komunistická strana. Čiže takýmto spôsobom nejako zdola sme tam začali budovať tie štruktúry, presadili sme tam zákaz činnosti komunistickej strany v pracovnej dobe, ale to už bolo až po generálnom štrajku.

Ale ešte predtým, ako sa chystal ten generálny štrajk, tak sme to organizovali cez SZM. Zavolali sme si tam vedenie, bol tam aj šéf odborov, predseda KSS a oznámil som im, že ideme do generálneho štrajku, nech sa na to pripravia. A vtedy tam všetci rozprávali to, čo v TV diskusiách, že nebudú rožky, nebude mlieko, že ako niečo takéto môžeme dopustiť. Argumentovali sme, že žiadne škody nenastanú, ten štrajk bude vyhlásený symbolicky, že vlastne na pracoviskách sa bude pracovať, aby chod výroby nebol ohrozený, všade to bude zabezpečené tak, aby sa pracovalo a tí ostatní prídu na ten míting. Tí, čo nebudú môcť, tak tí si na znak súhlasu s požiadavkami študentov vyvesia trikolóry. Vtedy tam riaditeľ na mňa dost kričal, že: „Na mojej fabrike nebudú žiadne zástavy visieť!“ Uzavreli to s tým, že počkáme a uvidíme. Nevedeli, čo majú robiť a čakali na inštrukcie zhora.

V deň generálneho štrajku, myslím, že to bolo v pondelok, cez víkend zrejme dostali určité doporučenia a v pondelok prišli a akoby to začali organizovať, že dávajú priestor na diskusiu. My sme boli na vysunutej prevádzke, a o tom, čo sa deje na závode sme vedeli iba po telefonickom kontakte. My sme v pálenici povedali, že štrajk bude, že do štrajku ideme. Vedúci prevádzky bol zhodou okolností dlhoročný kamarát môjho otca, čiže ja som ho poznal od malička, tak ten za mnou prišiel a hovorí, že aby som nebol, lebo že neviem, že čoho sú komunisti schopní. On bol „čierny barón“, takže on to zažil na vlastnej koži a jeho brat, ten bol po študentských nepokojoch veľa rokov v Jáchymove, takže on sa o mňa bál. Ale aj tak sme išli do toho.

Potom sme dostali informáciu, že bol zvolaný míting na závode v presný čas. Ja som si zatiaľ narýchlo napísal krátky prejav. Keď sme tam prišli, zasadačka už bola natrieskaná, a vlastne to vyzeralo, že to nemá ani kto organizovať. Tak tam všetci sedeli, bol tam nejaký pult s mikrofónom a bolo to také živelné. Na tých tribúnach ani v TV dialógoch žiaden konkrétny návod, že toto a toto máme robiť som nepočul a vôbec ma ani nenapadlo, že by som to mal robiť ja. Toto sa nám ale neskôr stalo viackrát, keď sme čakali, že je tu niekto, kto vie, čo treba robiť

Postupne začali k mikrofónu chodiť dost nahnevaní prví odvážlivci, hlavne robotníci. Tak jeden pán, ktorý dovtedy vždy len tak slušne potichu sedel a neprejavoval sa, tak ten tam vo veľkej ráži vybehol k mikrofónu, z čapice mu do čela visela trikolóra a išiel tam k tomu mikrofónu a strašne tam nadával na komunistov. A potom sa tam postupne pridávali ďalší a začalo to nadobúdať agresívne rozmery, čo sa mi už nepáčilo, pretože na tých mítingoch v Bratislave to malo inú atmosféru. Keďže nikto z vedenia a odborov sa napriek výzvam k ničomu nemal šiel som k tomu pultu ja a prečítal som, čo som si pripravil a vyzval som k tomu, aby sa dodržiavali zákony, aby sa nerobilo nijaké násilie, že máme robiť tak, aby výroba fungovala aj naďalej, aby sme nebolí obvinení, že tu nejakým spôsobom podkopávame národnú ekonomiku. Naopak som ešte vyzval predstaviteľov vedenia a najmä strany a odborov, boli tam ešte nejakí okresní stranícki funkcionári, nech nám vysvetlia, ako je možné, že do takéhoto štádia dopracovali hospodárstvo štátu a porušovanie občianskych práv a slobôd.

Tiež som doporučil zamestnancom, aby si na každom pracovisku zvolili ľudí, ktorým dôverujú, a delegovali ich do celozávodného akčného výboru VPN, ktorý sa bude stretávať po pracovnej dobe. To isté sme žiadali od komunistickej strany, že keď sa chcú stretávať, nech sa stretávajú mimo fabriky, alebo po pracovnej dobe.

Niečo podobné, ako u nás, prebehlo vo všetkých fabrikách. Nevie, či to malo identický priebeh ako u nás. Dokonca bol v centre mesta aj sprievod na podporu štrajku, ktorý ste asi organizovali vy, Lajko. Toho sme sa ale my nezúčastnili.

A potom večer bol veľký míting pred Zámockou vinárňou a tam sme za jednotlivé podniky prečítali podporné vyhlásenia k štrajku, požiadavkám študentov, VPN i OF.

Z tých, čo to organizovali som poznal Laca Briestenského, a myslím, že on navrhol, založiť zo zástupcov podnikov, družstiev a inštitúcií niečo ako mestský akčný výbor VPN.

A pamätám si ešte, ako na tomto prvom mítingu v deň generálneho štrajku, sme tam mali človeka, čo tam mával slovenskou zástavou a nejako mi to nešlo do hlavy. Aj s tým znakom ešte zo Slovenského štátu, takže on sa potom vyvíjal svojím smerom a skoro od nás odišiel.

My sme vo Vinárskych závodoch v priebehu pár dní zo zástupcov jednotlivých pracovísk vytvorili akčný výbor a mňa zvolili za jeho predsedu. Vtedy začali aj prvé problémy, z jedného oddelenia tam chodila pani, ktorá to tam nezvládla, evidentne tam bola nastrčená aby vynášala informácie. Potom sme rozhodli, že nech tam zvolia niekoho iného, že nech tam nechodí taká osoba, čo s tým nesúhlasí, čo robíme. Tak si tam zvolili niekoho iného. A nebolo to príliš demokratické, ale nechceli sme, aby nám tam hneď v zárodku, keď sa niečo začalo robiť, to tam niekto sabotoval, donášal odtiaľ a znefunkčňoval akčný výbor.

Tieto výbory boli dlhodobo atakované komunistami. My sme dost' v predstihu navrhli, aby prebehli nové voľby funkcionárov a predákov ROH, ktorými sa väčšinou stali práve členovia akčného výboru VPN.

Až neskôr VPN-ka oficiálne ústami Fedora Gála vyzvala, že sa máme stiahnuť preč.

Pár dní po generálnom štrajku sa zástupcovia jednotlivých podnikov, škôl, družstiev, stretli prvýkrát u Hasičov. Laco Briestenský tam už vtedy mal pripravené niečo ako rokovací poriadok alebo stanovky VPN a dost' jasnú predstavu, k čomu je to všetko dobré. Tam prišiel aj Vlado Čečetka, ktorého sme dovtedy nepoznali, pristáhol sa do Pezinka z Bratislavy, ja som ho v živote predtým nevidel a chodil pracovať do Bratislavy. Hovoril rozvážne a múdro, okrem iného, že to je príležitosť pre nás mladých a možno aj preto pôsobil staršie ako v skutočnosti bol. Myslím, že vlastne už na tomto prvom stretnutí sme sa dohodli, že ideme založiť nejaký užší, akcieschopnejší výbor VPN s tým ale, že tam nechceme mať žiadnych komunistov. Tá revolúcia má mať nejaký étos a kvitujeme, že sa k nám pridali mnohí členovia strany a že podporujú ten proces a to, čo sa deje, ale asi by nemali byť v tom vrcholnom orgáne. Všetci vo VPN-ke môžu byť, ale v tom koordinačnom centre mestskom tam by nemali byť a oni si to aj odhlasovali s nami, ako že s tým súhlasili, nebol s tým nejaký problém. A teda vznikol taký nejaký užší výbor, to koordinačné centrum, ktoré sa potom pravidelne stretávalo u hasičov. Pamätám si zopár mien, Vlado Čečetka, Lajo Slimák, Milan Michalec, Marián Šimončíč, pani Piačková zo školy, Oliver Solga, Vlado Brunovský, Paľo Boriš, Bohuš Konečný, Ľubo Janečka, Greguš tam bol, myslím, Fero Feder a ešte zopár ďalších.

Časom ľudia postupne odpadávali, mnohí odišli do KDH a viacerí naskočili na vlnu nastupujúceho nacionalizmu.

No a potom tam Vlado Čečetka začal fungovať intenzívne, pracoval na smeny, takže mával aj doobeda čas, začal obchádzať fabriky a začal tam debatovať. Čiže sa tam robili mítingy so zamestnancami, s robotníkmi a pripravoval sa nejaký spôsob vyslovovania dôvery vedeniu podnikov. A on chodil na tieto stretnutia. My sme samozrejme boli v robote, ja som sa teda vo vinárskych závodoch snažil tú našu VPN-ku a ľudí takým spôsobom nejako viesť, aby na svojich pracoviskách zbytočne nepolitizovali, lebo do práce sa chodí, aby sa robilo a kto sa chce venovať nejakej politickej činnosti, tak je to po pracovnej dobe a tak to tam nejako fungovalo. Vtedy už bola VPN dost' napádaná za činnosť na pracoviskách. A potom

tým, že vlastne ten Vlado Čečetka to dával dohromady a začal chodiť aj do koordinačného centra do Bratislavy a vždycky keď odtiaľ prišiel, tak hovoril, že keď si my nepomôžeme, tak oni nám nepomôžu, lebo tam sa také veci dejú strašné, že tam je úplný blázin, tam z celého Slovenska chodia ľudia a riešia sa tam problémy, že niekomu zateká voda a podobne. Niečo také, ale v malom sa odohrávalo aj u nás. Chodil aj za nami, a tým vlastne, že on mal dosť času tým, že robil na smeny a že bol taký ako ho poznáme dodnes, tak to tam začal organizovať aj v okrese Bratislava – vidiek. Na VPN v Bratislave sa tuším stretol s nejakými ľuďmi z nášho okresu, patril tam Senec s Ľudom Guryčom, ktorý na Letenskej páni pred 100.000 davom recitoval Mor ho a časť Záhoria, terajší okres Malacky. A potom bol ten prvý snem VPN v Dome ROH, kde sme sa stretli viacerí z nášho okresu a po ňom vznikla okresná VPN. Takže odvtedy sa vlastne tá okresná štruktúra začala nejako organizovať.

Ja som chodil s Vladom Čečetkom po obciach v okrese a hľadali sme tých VPN-károv a začiatkom roku 1990 to už bolo dosť ťažké. Pretože na vidieku hlavným zamestnávateľom boli JRD a tí, ktorí sa v mene VPN postavili proti vedeniu družstiev boli už v tom čase dávno spacificovaní a zlikvidovaní. O nich sa už asi nikdy nedozvieme, kto to vlastne bol.

Ešte predtým ale boli Pasienky, ešte predtým bol míting VPN na Pasienkoch. Tak tam Vlado tiež vystúpil, povedal, že čo robíme v Pezinku, že sme založili koordinačné centrum a že komunistov tam nemáme, s čím Budaj napríklad vtedy polemizoval. Takže už sme vlastne začali získavať kontakty na Záhorie, do Senca a podobne, čo bolo v rámci okresu. No ale ešte predtým sme spravili to, že sme začali vydávať časopis Pezinská verejnosť, ja som bol prvý šéfredaktor, ty Lajko si bol redaktor (hlas v pozadí: aj kolportér), no takže tam sme rozširovali aj informácie, ktoré vychádzali vo Verejnosti alebo v nejakých stanoviskách koordinačného centra. Vtedy sme pomáhali pri zakladaní KDH informáciami a prihláškami v pezinskej verejnosti.

Okrem toho sme mali vlastné aktivity. Zorganizovali sme beh na Silvestra, ale ešte predtým sme zorganizovali, keď boli nepokoje v Rumunsku, zbierku. Čiže spolu s vojakmi, s STS-kou, tí mali autobusy, sme zorganizovali zbierku jedla, šatstva, liekov, to sa v priebehu soboty – nedele zorganizovalo a na Vianoce sme z námestia o polnoci odchádzali do Rumunska, boli tuším tri autobusy, alebo dva autobusy a jedna Avia.

No teda ešte k tomu Rumunsku, išli sme samozrejme cez Maďarsko a na rumunských hraniciach v Makove sme tam stretli z Dunajskej Stredy Charlieho Baniča a pár ľudí, s ktorými sme sa neskôr začali stretávať na rôznych snemoch VPN. A potom nás konečne pustili a išli sme do Aradu, ale tam sa strieľalo, takže nás poslali naspäť a prišli sme do Nadlaku so slovenským osídlením, a tam sme vlastne vyložili to jedlo, šaty, lieky sme tam šli sme naspäť.

Juraj Selecký, Galanta

No tak k tomu Rumunsku, lebo to bolo veľmi zaujímavé, ako aj kolega Hacaj hovoril. My sme takisto robili takúto záležitosť a tak veľmi stručne. Keď tie udalosti prišli k nám, čo sa deje v Rumunsku, tak o 9. večer som išiel vtedajšieho predsedu MNV vyzvať, aby vyhlásil okamžite v meste rozhlasom, že ideme robiť zbierku. Neuveriteľným spôsobom začal vystupovať, tak som ho donútil k tomu, že tam musel ísť, aj to vyhlásil a čo bolo ešte neuveriteľnejšie, že do jednej hodiny v noci sme zabezpečili autá, zabezpečili sme ľudí, ktorí to budú nakladať všetko a tí ľudia prinášali veci, ako hovoril kolega Hacaj, od liekov počnúc, odevy atď. Tak sme išli štyrmi autami cez Komárom, Komárno, ale tam sa vtedy nesmeli prejsť nákladným autom. Tak sme museli vyzvať a tam sme stáli hodinu a nejako sme sa dohadovali, že čo bude, nás posielali cez Medveďov, vravím, to nemôžeme ísť, takú diaľku ešte, tak zavolali do Budapešti a nejako colníci sa dohodli, že áno, tak že nás pustia. Prešli

sme a v Budapešti sme sa napojili na kolónu maltézskeho rytierov, tí išli ako lekári a proste tá garnitúra, čo oni zabezpečovali. Presne sme prišli do Makova, tam sme boli chvíľu, lebo správy boli pustiť-nepustiť, išli sme už priamo na priechod do Nadlaku, tam sme prešli na druhú stranu, ale vzápätí nás odvolali, točili sme sa tam autami, lebo už tam helikoptéry lietali. To Securitate alebo čo to ako sa oni nazývali. Tak sme prišli späť, ale už sme nemali naftu v autách. Tak ledva sme došli do Szegedu a pustili nás k vojakom, tí nám dali, tam sme natankovali a tam sme čakali chvíľu, že čo bude, potom nás zas prevelili späť, že môžeme ísť, aj sme prešli, ale fakt potom doleteli a začali a už tam sa diali tie streľby. Tak zas sme sa otáčali a už nakoniec sme sa vrátili späť a vykladali veci. Tam sme spali štyri noci v Makove v gymnáziu. Tam sme aj potom veci vyložili a zostali tie veci tam a pamätám sa, že tesne pred polnocou na Štedrý večer sme sa vrátili do Galanty späť. No bolo to veľmi zaujímavé, veľmi vzrušujúce. Len toľko som chcel.

Ján Hacaj, Pezinok

A čo ma už vtedy dosť zaujalo, že v tom Nadlaku boli dvojjazyčné nápisy, pamätáš si, Lajči? Tam už boli dvojjazyčné nápisy na vstupe do Nadlaku po slovensky a po rumunsky. A druhá vec, bol tam aj čosi ako predseda mestského národného výboru, ktorý bol ale Rumun. Čiže v totalitnom Rumunsku za Caușesca už nejakým spôsobom fungovala menšinová samospráva. Že vlastne tá národnostná menšina mala dosť významné postavenie a aj tomu prislúchajúce možnosti vzdelávať sa a študovať vo svojom jazyku a hovorili čistejšie po slovensky, ako my Západoslováci.

Marta Kamenská, Prievidza

Ešte sa vrátim k našim stretávaniu. Vyhodili nás z Fan klubu a nemali sme kde ísť. Tak som ich zavolať ku sebe do práce do Slovenska a jednali sme tam. Niekedy sme sa stretávali aj u Júlie Krpelanovej v ich 2 izbovom byte. Boli sme tam ako sardinky. Tiež doma som mala dusno. Muž mal na mňa vypisovať záznam. Nariadil mu to jeho šéf JUDr. Marian Mikula. Tento je teraz na poste šéfa Mestských policajtov tu v Prievidzi.

Aj keď to ďalej šlo takým zvláštnym samospádom, na jednej strane sa ľudia tešili, všade vládla dobrá nálada a súdržnosť...v pozadí mojich zážitkov: ŠTB, Strata 3,5 l krvi, transfúzia, operácia...liečenie, kde som vo Františkových Láznach volila Občianske fórum. Bola som rada, že som mohla byť účastná tej premeny. Bola to úžasná energia, ktorá sršala z tých obyčajných ľudí. Mrzí ma, že sa niečo – dosť veľa vecí zvrhlo na obohacovanie sa a na podvody a klamstvá. Ale to už je iná kapitola.

Ján Hacaj, Pezinok

A ešte k tým kooptáciám. No ešte to potvrdím, že veľmi takým dôležitým zlomom aj v tej komunite na úrovni mesta, aj v tých fabrikách bolo to, že sa zrušila vedúca úloha strany v ústave, ten článok 4. To bol aj pre mňa šok, že také niečo vôbec sa dosiahlo. To zase málokto počítal, že sú až takí „srabi“ a že takto cúvnu. Teda tie kooptácie, to vlastne súvisí s osobou Vlada Čečetku, ktorý tým, že chodil a aj na to KC-čko a mal možnosť stretávať sa s ľuďmi aj na úrovni okresu, kde patrili aj Senec aj Malacky. Začali sa tie kooptácie na úrovni mesta a my sme vlastne trpeli už vtedy, tak ako celé to vedenie VPN tým syndrómom, že to má robiť niekto iný, my sme urobili revolúciu a teraz hľadáme tých slušných ľudí, tých

profesionálov, ktorí nech si tam sadnú a nech to robia. Takto sme ich hľadali na úrovni mesta, ale tam to nebol problém, lebo nás bolo dost', mali sme dost' širokú podporu a tie kooptácie tam prebehli. To robil, tieto veci organizoval predovšetkým Vlado v spolupráci s bývalým predsedom národného výboru a primátorom, ktorý okamžite ako pochopil, že nastala iná doba a že už tá minulosť sa nikdy nevráti. Takisto to robil aj na tej okresnej úrovni, tam už tých ľudí bolo menej, tam už tá miera poznania taká nebola, to už boli ľudia z iných miest, obcí a tam sa to tiež nejako vyskladalo. A my sme do parlamentu, či už do národnej rady alebo Federálneho zhromaždenia nikoho nekooptovali, lebo sme nenašli nikoho, kto by tam chcel ísť a nikdy nás nenapadlo, že by sme my tam mali ísť. To nás napadlo až pred prvými slobodnými voľbami, keď sme nikoho nevedeli zohnať na kandidátky, tak to bol tuším Lajko Slimák, kto povedal, že: „Prečo tam vy nejdete? Prečo furt niekoho hľadáte a prečo sa tam vy nenapíšete na tie kandidátky?“

Ďalšia dôležitá vec bola ešte voľba prezidenta koncom roka a vlastne my sme mali vtedy nejakého poslanca z Pezinka vo Federálnom zhromaždení. Tomu sme robili petíciu, a poslali ju faxom (hlas v pozadí: Ale to bol komunistický poslanec zo starého režimu), že my občania Pezinka, si želáme, aby, keď bude voľba prezidenta, hlasoval za Havla. Takže toto sme my podnikli smerom ku kooptáciám od mestskej až po tú najvyššiu úroveň.

Michal Greško, Bratislava

Ja sa ešte krátko dvomi-tromi vetami vrátim k tomu, čo som popisoval, ku vzniku a k aktivitám petržalskej VPN-ky, potom aj na mestskú úroveň a potom by som ešte sa vrátil k tým podnikom, pretože to považujem za dost' dôležité a spôsobilo to veľa sporov, myslím, že po celom Slovensku a aj v rámci VPN.

Takže k tej Petržalke. Ja som o tom hovoril preto, že to bola podľa mojich znalostí jediná autentická regionálna VPN-ka v rámci Bratislavy, ktorá vznikla a ktorá vykonávala aj nejakú zmysluplnú aktivitu. Ľudia za nami chodili s množstvom problémov. Potrebovali sme nejakú adresu, kde tí ľudia môžu prísť, lebo na tých diskusiách sa to nedalo. Na základe našej požiadavky sme dostali jednu miestnosť na Námestí hraničiarov v takej búde, už tam dnes neexistuje, mohla by to byť už dnes kultúrno-historická pamiatka. Boli to také tie baraky po stavbároch, čo tam ostali ešte z výstavby panelákov a tam začala vlastne pravidelná činnosť, každý deň od 15. do 19., väčšinou dlhšie. Boli tam stránkové hodiny, kde sme sa striedali tí ktorých som spomínal a potom sa pridávali ďalší: Nejadlík, Pavol Vlček, Anita Mudrochová a ďalší.

Ďalšia aktivita, ktorá vznikla z diskusných fór bol materiál, ktorý vlastne vypracovala architektonická sekcia v tejto petržalskej VPN-ke, v zostave ako si spomínam Kachlík, Vavrica, Klaučo, ktorá vlastne bola akýmsi náčrtom, revitalizácie Petržalky, Bol to taký ideový zámer možno aj podklad pre územný plán. Materiál sa stal východiskom pre náš ďalší volebný program v Petržalke a bol to veľmi dobrý podklad pre prácu miestnych poslancov.

Neskôr, a to už vzniklo na základe potreby komunikovať s obvodnými národnými výbormi, vznikali aj v iných obvodoch Bratislavy okresné VPN-ky. Tie boli rôzne. Poviem to tak, prišli dvaja dôchodcovia z Karlovej Vsi, vyhlásili sa za VPN-ku 4. obvodu. Nikdy som nevidel nikoho ďalšieho, koho by reprezentovali, ale boli a tvárili sa... A potom ešte v Rači, tam fungovali bratia Žitní, ale už v rámci 3. obvodu, lebo vtedy neboli mestské časti, 3. obvod reprezentoval pán Cifra. To bol nesmierne agresívny, konfliktný človek. Jednoducho už nie toho nášho ducha nenásilia. V Ružinove to bol Olejár predtým zamestnanec Ministerstva Vnútra neskôr starosta Ružinova, ku ktorému o niekoľko mesiacov odišiel z Mozartovho domu Mečiar zakladať platformu HZD. Moja úloha bola vytvoriť z tých ľudí mestskú štruktúru, kde z každého obvodu boli dvaja a bol to akýsi mestský koordinačný výbor

VPN. Ten potom zohrával dôležitú rolu pri kooptáciách poslancov, aj pri ďalších voľbách na úrovni mesta.

No, k tým podnikom. Ja poviem takú osobnú skúsenosť, pretože som od prvého dňa začal robiť revolúciu na plný úväzok, to znamená o 7. som ešte chodil do roboty ale o 8. už som bol najprv na mestskom výbore SZOPK a potom už v Mozartovom dome. Tam som dostal na starosť zriadiť miestnosť pre komunikáciu s verejnosťou, to znamená pre ľudí, ktorí prichádzali z podnikov, z ulice, z obcí, z celého Slovenska. Vytvorili sme aj konzultačnú skupinu, na riešenie problémov v teréne. A samozrejme začali vznikať tie problémy s podnikmi. Jedna VPN-ka, potom druhá, potom VPN, ktorú si založili komunisti alebo vedenie atď. a prišli to tam riešiť. My sme tam mali jedného takého experta, to len tak na dokreslenie ako to fungovalo všetko revolučne. Prišiel človek, ktorý povedal, že je sociológ, prišiel hore na sekretariát k Budajovi a niekto mu povedal, že ak si sociológ chodí dole ku Greškovi a on ťa zaukoluje. On prišiel, povedal, že ho poslali zhora, tak ja som ho poveril riešením problémov v podnikoch. Nakoniec sa z neho vykľula taká veľmi podivná osoba ktorá narobila veľa zla. Za chvíľu prišli sťažnosti že v podnikoch podporuje „staré štruktúry“ a podobne. Nechcem hovoriť, že bol eštebák, ale tak to vyzeralo. Nakoniec potom Fedor Gál vyhlásil, že on takého sociológa nepozná, ani nikto zo sociológov na Slovensku takého nepozná, nevedel ani povedať s kým študoval, takže sme ho vyhodili. Ale poviem moju skúsenosť z telekomunikácií, kde som pred tým pracoval, ako to prebiehalo, lebo to možno má aj nejaký zovšeobecňujúci charakter a trochu to súvisí s odchodom VPN-iek z podnikov.

Moja skúsenosť bola nasledujúca. Ale vrátim sa trochu pred revolúciu. Robil som odborárskeho úsekového dôverníka a dostal som sa do konfliktu so straníckym vedením. V tom čase komunisti v rámci perestrojky zaviedli takú falošnú demokraciu, voľbu riaditeľov. A tú voľbu riaditeľov realizovali zástupcovia zo zamestnancov. Z našej pobočky odbory navrhli aj jedného veľmi slušného človeka, neskôr sa ocitol aj na kandidátke VPN vo voľbách do FZ. On to zobral vážne, tak som sa s ním dohodol, že ho pozvem k nám na úsekovú schôdzu, aby sa mohol porozprávať o tom, čo tam má reprezentovať za nás, zamestnancov. Ale bolo mi povedané, že to nemôžem, potom mi bolo povedané, že to nemôžem v pracovný čas, tak som povedal dobre, tak po pracovnom čase, potom mi bolo povedané z úst predsedu straníckej organizácie, že to nemôžem ani po pracovnom čase v tých priestoroch, tak som povedal, že dobre, tak sa stretneme na pive mimo pracovného času. Klasické predstieranie demokracie pričom za každú cenu znemožňovali akúkoľvek diskusiu. To bolo tesne pred revolúciou.

Samozrejme, medzi prvými do Mozartovho domu prišla aj VPN-ka z telekomunikácií. Videl som že medzi tými ľuďmi boli slušní ľudia, boli tam ľudia, ktorí mali prirodzenú autoritu, ale boli tam aj ľudia, ktorí mali problémy s alkoholom, s pracovnou morálkou, v podstate nedôveryhodní ľudia. To, čo ste aj spomínali už viacerí. A ja som to tak intuitívne cítil, napriek tomu, že som tak isto ako vy nemal žiadne pokyny, že títo ľudia nemôžu predsa rozhodovať o tom, kto bude riaditeľ, kto bude čo robiť z tej odbornej stránky, tak ako som bol presvedčený, že o tom nemajú rozhodovať komunisti, ktorí tam sú, alebo stranícke organizácie. Legitimitu vyjednávať s vedením o požiadavkách zamestnancov majú odbory a tušil som, že keď prejdú nejakým sitom voľby, tak týchto nespoľahlivých ľudí zo zlou povestou ... tí tam jednoducho neprejdú. Tak som im navrhol, „zvolajte odborovú konferenciu a kandidujte“. Kandidujte na predsedu odborov, kandidujte do závodného výboru a vyvíjajte tlak na vedenie podniku. A naozaj tak aj urobili. Naozaj to aj tak dopadlo, že tí, o ktorých som vedel, že tam nepatria, tak tí tam neprešli. Dokonca z tej VPN-ky jeden sa stal aj predsedom závodného výboru a ďalej pokračovali v tej činnosti. Poviem ešte jednu situáciu, keď ma tam pozvali potom, ako človeka z centra VPN na dialóg medzi vedením a zamestnancami. Samozrejme, že ten predseda strany, ktorý mi predtým tak horlivo bránil v legitímnej požiadavke vystúpil s tým, že však s pánom Greškom sme už pred revolúciou

spolupracovali a riešili...bla bla. Samozrejme som sa ohradil, ale táto epizóda len dokumentuje ako rýchlo boli komunisti schopní prezliekať kabát a ako nepochopili že už to nepôjde po stránickej ani VPN-kárskej linke. Tento postup potom Fedor Gál doporučil na sneme VPN vo svojom niektorými ľuďmi kritizovanom vyhlásení o odchode VPN z podnikov. Viem, že ten odchod z pracovísk vyvolal na Slovensku aj búrku nevôle, pretože samozrejme tam boli aj existenčné záležitosti, osobné, kariérne ambície, nevraživosť, emócie. Stotožňoval som sa tým, čo hovoril podpredseda vlády Kučerák vždy, keď boli tie žiadosti na výmeny riaditeľov, že treba vymeniť majiteľov a tí to majú robiť tieto výmeny. No samozrejme, vtedy bol majiteľ štát a to komplikovalo situáciu.

Lajo Slimák, Pezinok

Ja by som doplnil iba toľko, že ten Vlado Čečetka nebol až taký neznámy, v podstate tú VPN-ku nejakým spôsobom viedol stále Roman Feder, akurát on povedal, že my už v škole končíme štrajk a dobre by bolo nejakého predsedu určiť, že kto to celé povedie. A oslovil najprv mňa, a ja hovorím: „No tak dobre, ale ja tiež chodím do Bratislavy do roboty.“ No ale čo teraz? Akože koho tam dáme? Čo urobíme? No a on hovorí, že: „Vieš, ja mám takého od nás z ulice, on nikdy nechodil voliť a keď za ním došli s tou urnou, že vy ste nedošli voliť, tak určite ste chorý, tak on im vysvetlil, že nie, on je práve zdravý a preto nechodí voliť.“ A všade ho mali zapísaného. No tak toho človeka. Hovorím, však doved' ho, my už sme mali také schôdze, u Hasičov sme sa schádzali, oni mali od evanjelickej cirkvi prenajatú takú, no veľká miestnosť to bola, asi 40 sa nás tam vždy schádzalo, a to sme sa schádzali obdeň v podstate, lebo tie veci sa diali tak rýchlo za sebou, že bolo vždy čo predebatovať, vždy sa dialo niečo aj v tých fabrikách, niekde sa vymenil riaditeľ, niekde sa vymenili odbory, všade sa niečo menilo a akože on, tak doved' ho na tú schôzku, skoč za ním, presvedč ho, aby sem došiel. Tak jedného dňa toho Vlada Čečetku tam doviedol Roman Feder, no a ten akože, aspoň mne a názorovo mne blízkym ľuďom hneď bolo jasné, že toto je presne ten typ, ktorý je rozvážny, ktorý normálne rozmýšľa, vie formulovať vety a toto by mal byť predseda tej VPN-ky v Pezinku. A si myslím, že to bolo jedno z tých šťastných riešení, ktoré sme tam mali, lebo mám pocit, že tá VPN, akože tá naša pezinská odnož ako VPN-kárska držala tú pôvodnú líniu až do samého konca, myslím, že o čo išlo. Potom ešte k tomu, ako to vzniklo v okrese, no tak v Pezinku už tomu velil Vlado Čečetka a ja som mu robil takého nejakého pobočníka alebo sekretára a on hovoril, že: „Lajko, napíš na taký veľký papier, že BH, to si každý pamätá, že to bola značka vidiecka na autách a že keď skončí tá veľká porada na Pasienkoch, tak že vyvesíme alebo ukážeš to BH, že tu sa zídeme. A tak aj bolo. Hneď došiel Ľudo Guryča zo Senca, ktorý tam bol profesor na gymnáziu alebo na ZDŠ-ke učiteľ a z Malaciek tam došli, no nepamätám si už tie mená, manželia (hlas v pozadí: Uváčekovci?) a dokonca z rôznych dedín sa objavili ľudia. Tam sme v podstate sa dohodli, že áno, zídeme sa ešte raz v tom vtedy Dome ROH, terajšom Istropolise, no a tam to vzniklo, dohodli sme sa na nejakej schôdzi okresnej a tam sme založili okresnú bunku VPN. Všetko.

Ján Bencúr, Dolný Kubín

Ja ešte v súvislosti vlastne tie prvé dni, ako som spomínal, tá skupina, ktorá vznikla a vytvorilo sa ako okresné koordináčne centrum. Určite skupina ľudí, o ktorých sa dalo oprieť, s ktorými sa debatovalo a vytypovali sme si medzi sebou, alebo teda vytypovali sa ľudia, ktorí akože majú zastupovať. A títo traja ľudia boli Miňo Roubal, Miňo Galanda a ja. A to bola vlastne tá trojica potom, ktorí sme chodili vyjednávať a aj také nejaké smerovanie,

že kto by mal byť predsedom. Tak dohodli sme sa, že bude to Miňo Roubal, pretože Miňo Roubal aj Miňo Galanda, síce mladí chlapci ale dosť takí, povedal by som, hlavne teda Miňo Roubal bol taký úžasný revolucionár. Miňo Galanda, ten bol skôr ako právnik, ten špekuloval, Miňo Roubal ten išiel ostro. Hovorili sme tomu princíp zlého a dobrého psa. Veľmi dobre to bolo, dajme tomu, pri tých kooptáciách, lebo dalo sa to dobre dopĺňať. Keďže sme si doplnili ľudí za námestovskú oblasť, za tvrdošínsku aj trstenskú oblasť, tak sme vystupovali ako jednoliata skupina. A pri tých prvých kooptáciách, žiadali sme, aby boli stiahnutí nejakí poslanci z ONV, aby sme ich mohli nahradiť. Vtedy z ONV zareagovali zaujímavým spôsobom, povedali: „Dobre, stiahneme všetkých poslancov a dajte si tam všetkých svojich. A zajtra nám doneste mená.“ No tak trochu to bolo také ako ľadová sprcha. Potom sme si sadli u mňa kotolni a hovorím: „Pozrite sa, chlapci, oni nás chcú pritlačiť ku stene. Zajtra my pekne prídeme, napíšeme si, ktorých ľudí poznáme, ktorí robia okolo VPN-ky. Napíšeme si celý zoznam a prídeme s týmto zoznamom. V poriadku, zvolajte zasadnutie pléna ONV a vymeníme všetkých ‚en bloc‘.“ No a keď sme prišli s týmto zoznamom, že dobre, meníme všetkých, tak v tom momente sa stiahol predseda ONV a hovorí: „No, viete čo, predsa to nie je možné.“ Atd'. Čiže oni skúšali, či nás dotlačia ku stene alebo nie. A vlastne takéto pokusy bolo treba vedieť odhaliť a rafinovane na to zareagovať. Potom prebehli kooptácie, vymenili sa ľudia, vymenil sa podpredseda ONV, vlastne stiahli takého podpredsedu, s ktorým by sme boli najlepšie komunikovali. Ale došlo k výmene, ustanovili sa tí ľudia.

A čo sa týka kooptácií do Federálneho zhromaždenia a do Slovenskej národnej rady, takisto sme zvažovali, pretože núkalo sa to kadekomu, hovorím: „Ja nemám záujem chodiť ani do Bratislavy, ani do Prahy“, a nakoniec pán Stupka povedz, no kto je v podstate voľný? Slobodní chlapci. Slobodný chlapec je Miňo Roubal a druhý slobodný je Miňo Galanda. „Tak beriete to?“ A Miňo Roubal hovorí: „No, mne je blízka tá Praha, tak ja idem do Prahy“. A Milan Galanda hovorí: „No, ja študoval som v Bratislave, ja idem do Bratislavy.“ Tak takto v podstate k tomu dospelo, že jeden v Prahe, jeden v Bratislave a znovu pri tomto pôsobení, keď išli, a v podstate už bolo jasné, že idú, tak keď odchádzali, keď sme sa ako lúčili „v kotolni“ tak som hovoril: „Chlapci, a zapamätajte si, mesiac nesmiete povedať ani slovo. Počúvajte, čušte, učte sa, ste mladí. Najprv počúvajte, čo hovoria múdrejší a ktorí sú už trochu skúsenejší aj v politike, aj v stanoviskách, a potom môžete niečo povedať.“ Nie moc som tomu veril, že to dodržia, no bola to skôr dobrá rada od staršieho kolegu, že od prvého vystúpenia závisí ich vážnosť a serióznosť v parlamente a to ako sa nich bude hľadiť. Nebol to teda príkaz ale skôr príprava na vstup do veľkej politiky. A túto radu aj dodržali. Spočiatku vždy, keď sa vrátili na sobotu a nedeľu, zišli sme sa v kotolni, tak Milan Galanda rozprával, čo bolo v parlamente a čo bolo na rokovaní. Miňo Roubal to isté, čo bolo na rokovaní. No a potom sa to už akosi tak rozbehlo, ale tá kotolňa fungovala stále, no vlastne funguje ešte aj teraz niekedy, keď treba. Že je to priestor, kde sme sa vlastne takto stretávali, kde sa všetko vlastne pieklo, všetko varilo.

Lajo Slimák, Pezinok

V podstate my sme mali také tie kooptácie najprv do tých miestnych zastupiteľstiev a mestských. No, v Malackách to dopadlo tak, že im tam vpustili asi štyroch poslancov, viac nejakým spôsobom nedovolili. Ľudo Guryča bol celý smutný z toho, lebo už bolo založené nejaké Együttélés alebo niečo podobné a tam sa nám natlačili samí Maďari a čo my v tom Senci budeme, samí Maďari sú tam a tí úplne ten Senec zlikvidujú. No a u nás v Pezinku to dopadlo tak, že pôvodné obsadenie nejakých 36 poslancov bolo a oni povedali: „My nikto odchádzať nebudeme, keď chcete, môžete si ďalších 36 poslancov dať. No tak my sme

spravili už také stranické stretnutie, že bola Strana slobody, demokrati sa zobudili a už aj KDH tuším bolo založené a bola VPN-ka, takže zhruba štyri strany sme kooptovali 36 poslancov, VPN-ka mala z toho asi 14 alebo koľko a ostatné strany akože mali po nejakých 5-6 poslancov, ale tým, že nás bolo 72, vznikol problém, že kde sa to budeme schádzať. Tak našli takú miestnosť, kde sa toľko stoličiek vošlo a že bol tam aj stôl, ale problém bol taký, že sa to nedalo zvládnuť nejako, že keď chcel každý len jeden svoj názor povedať, tak sme tam pol dňa strávili nad jednou otázkou. No a kooptácie do parlamentov akože týchto funkcií, tak to sme nenašli ešte odvalu, že kto by to, čo by to mohlo byť za človeka a v podstate sme povedali, že my nemáme nikoho. Takže asi toľko za okres Bratislava – vidiek.

Áno, okres Bratislava – vidiek tam bol taký vážny problém, lebo tam bol tajomníkom pán Gavalec z Pezinka a ten sa veľmi vážnym spôsobom vzpierať kooptáciám alebo nejakým takým veciam, tak potom sme ho presvedčili nakoniec, že áno a dokonca sa nám podarilo vymeniť aj šéfa okresu, ktorý sa síce potom sa pridala k Lenonovi, ale ako podarilo sa aj na okrese kooptovať asi ja neviem 5 alebo 6 poslancov sme tam mali. Samozrejme, že tá prevaha komunistickej strany tam zostala, ale sme si povedali, že dobre, máme tam šéfa toho, ktorý tam velí. Ale bol problém, v tomto bol vždycky ten personálny problém VPN-ky, že keď sa objavila nejaká funkcia a ty by si mal byť ten, čo to bude robiť, tak „ale ja radšej nie“, a „ja nebudem“ a pritom sa dali obsadzovať také fleky, že okresný šéf školstva, trebárs, hej? Mali sme tam učiteľov, mali sme profesorov, všetci nadávali na ten okres, ale keď sme mu povedali, že dobre, tak ty sa tomu rozumieš, ideš do toho, tu máš poverenie, tak „ale nie, ja som aj rozmýšľal, že ja radšej z toho školstva odídem“. A takéto postoje boli, hovorím, no na tomto to aj zakapalo potom, že my sme nemali nikde ľudí a tak to aj celé skončilo.

František Škorík, Vinohrady nad Váhom

V roku 1989 som pracoval ako stavbár v Kazachstane. Pracovali sme v trojmesačných cykloch a tri týždne voľno doma. Cez zimu sa nám voľno predĺžilo podľa poveternostných podmienok v Kazachstane. Takže v zime sme boli doma aj dva – tri mesiace. V tú zimu 89 – 90 som bol doma a teda bol čas na obecnú politiku.

Kooptovali sme nových poslancov do poslaneckého zboru MNV. V druhej polovici roka 1990 sa chystali prvé slobodné voľby starostov a poslancov do Obecného úradu. Mal som vyhladených troch kandidátov na starostu. Aj ostatní ľudia zdieľali môj návrh. Moji kandidáti boli: Ing. Chudý Milan (vinár), Ing. Slíž Ján (agronóm – vinár) a Mgr. Šoporová Jarmila (Jednota - spotrebné družstvo). Všetci traja slušní a vzdelaní ľudia. Navštívil som ich po jednom a oznámil, že by mohli kandidovať na starostu. Žiaden nebol proti, ale jednoznačný súhlas som nedostal. Každý z nich mal dobrú prácu a nevedeli sa rozhodnúť ísť do takej neistoty.

Jeden večer (pršalo a bolo tma, asi 20.00 hod.) a všetci traja ma navštívili. Hovorili mi: „Fero, stretli sme sa spolu, debatovali o tom, kto by mohol byť starosta našej obce a vyšlo nám, že Ty!“ Vyrázilo mi to dych a keď som sa spamätal, hovorím: „To nemyslíte vážne? Ved' ja nemám žiadne vzdelanie, nikdy som nikoho neriadil.“ Oni na to: „Ak Ty budeš starosta, budeme všetci kandidovať na poslancov a kto bude zvolený, ten Ti bude pomáhať.“ (Zvolení za poslancov boli všetci traja a slovo si dodržali.) V ten večer ma presvedčili, podal som si kandidátku v zákonnej lehote a odvolali ma pracovať do Kazachstanu. Doma zúrila prvá pravá predvolebná kampaň a ja som sa jej nezúčastnil. Kandidoval aj pán Galgóci, predseda MNV. Nuž, ale život to asi tak chcel, aby som zvíťazil ja, aj keď len rozdielom 36 hlasov. Do Kazachstanu za mnou priletel telefax, že som zvolený za starostu, čo medzi mojimi spolupracovníkmi a nadriadenými vyvolalo nemalý rozruch. Do jedného týždňa som priletel späť na Slovensko a spolu s predsedom MNV sme pripravovali odovzdávanie moci.

To sa udialo podľa zákona na prvom zasadaní Obecného zastupiteľstva. Potom som bol zvolený za starostu ešte dva krát, takže starostoval som 12 rokov. Umenie odísť mi nie je cudzie a tak som už po štvrtýkrát nekandidoval.

Moje starostovanie budú posudzovať iní. Ja ešte chcem povedať o tých začiatkoch demokracie toto: v tom revolučnom čase vyplávali na povrch rôzni ľudia – karieristi, pomstivci, okradnutí, aj zloději. Bolo veľmi ťažké udržať čistý štít VPN-ky, keď každý chcel prispieť svojou troškou do mlyna. Aký mal kto úmysel a čo tou aktivitou sleduje, sa dalo ťažko poznať. Dost' sa mi pozdáva hodnotenie našej dediny od kolegu starostu z obce Pata, Milana Čambálíka. Povedal toto: „Ferko, Vaša dedina mala šťastie, že VPN-ku vzali do rúk slušní ľudia. U nás, v Pate, sa tam nasáčkovali všelijaké živly (aj kriminálne) a ľudia ich za krátko odmietli.“ Nuž aj tak bolo. Historici časom posúdia, prečo mala tak krásna myšlienka VPN-ky také krátke trvanie. Každý máme na to názor, ale to už by bolo na inú diskusiu.

Juraj Szeleczký, Galanta

Toľko som ešte chcel k tým kooptáciám povedať, že presne takéto isté skúsenosti sme mali aj my. Pán Slimák to už spomenul, že už vtedy existovali tzv. okrúhle stoly. Už boli KDĽ a ja neviem aké ešte teraz, ale samozrejme u nás v Galante Együttélés, MKDĽ, MNI a neviem, čo ešte všetko, tak snažili sme sa najprv dohodnúť, že ako to bude, teraz hovorím o kooptácii do ONV. , Ale presne tieto isté problémy vo VPN nastali aj u nás, už sme sa dohodli na konkrétnych ľuďoch, oni to aj prijali, boli odovzdaní atď. a v posledných chvíľach, keď už na druhý deň alebo na tretí deň mala zasadať rada alebo plénum ONV, naraz sme dostali správu, že „hop“ a že nie. Oni nie za toho, nie za toho, on nechce ísť.

Ján Bencúr, Dolný Kubín

V tom začiatočnom období moja predstava bola taká, že urobíme zmenu a uvoľníme priestor mladým ľuďom, 30-ročným, 40-ročným, ktorí do toho pôjdu. Čakali sme a stále tí ľudia sa neobjavovali. A vtedy som chcel odísť a že dobre, takže chlapci, ťahajte to ďalej a Miňo Roubal mi vtedy povedal: „Zapamätaj si, postavil si sa do rohu, zadefinoval si, toto je roh. Kým tam si, tak to bude rohom. Akonáhle odídeš, niekto príde iný a už to zmení úplne inak, už je to niečo iné, ale vždycky sa povie, že ty si za to zodpovedný. Ak chceš, aby to vyzeralo tak, ako si to zadefinoval na začiatku, tak tam musíš zostať.“ A to sa mi páčilo ako jeden taký pekný výrok a vždycky si naň spomeniem. Keď si niečo zadefinoval, keď si niečo určil, tak tam zostaň a obhajuj. Obhajuj a je to tvoja povinnosť. Len toľko som chcel doplniť.

Juraj Selecký, Galanta

Tak ja som začal a ... Presne tie isté problémy sme mali, že v ľudia akože súhlasili s tým, ale potom tri dni pred tým, keď už sa to malo uskutočniť, tak bohužiaľ ustúpili, že oni nechcú, oni ešte nie atď., No ale už mená boli dané a v podstate dostali sme sa do jednej situácie na okrese. Tak som zaujal polohu, ako by som to povedal, príjemne drzého človeka, ale kládol som pritom dôraz na príjemnosť. Museli sme pritlačiť. Dvakrát sa nám to stalo, že takto boli ľudia od nás akože nie, nie. Tak sme museli utiahnuť. Ja osobne som dvakrát „akože“ rozbil to plénum a na môj podiv oni komunisti oni tak to v podstate nechali. Nechali to, podarilo sa nám to a nakoniec potom sa nám to horko-ťazko už podarilo presadiť s tým, že my sami sme tam pôvodne nechceli ísť, ale potom som musel povedať, vážení, tak to už nie.

Tak musím dať aj naše mená tam a hotovo! No a čo chcem k tým kooptáciám povedať, za celú éru v ponovembrovom čase mám veľké výčitky svedomia osobne, čo som zabojoval za človeka, ktorého som bohužiaľ nepoznal. Nepochádzam ani z Galanty, boli tam určité skupiny, ktorí ho presadili, nuž a to každý poznáte to meno Gaulieder. Katastrofa nad katastrofou, v podstate kríza, on sa stal okresným šéfom, ja som sa stal prednostom okresného úradu. Naše spory začali konkrétne s nemocnicou, keď sa tam štrajkovalo. Tak v podstate to bolo veľmi zlé, naša komunikácia nebola v podstate žiadna a tieto problémy on potom využil takým spôsobom, akým využil. Poznáme to všetci. A v podstate stále mám výčitky svedomia, že z toho čo som urobil za tú éru v okrese Galanta, tak toto ma trápi dodnes a bude ma trápiť vždy.

František Škorík, Vinohrady nad Váhom

Ako ťažko sa demokracia rodila v našich hlavách, vystihuje táto moja príhoda: Už som bol starostom a bolo treba voliť prednostu okresného úradu. Voliť mali všetci starostovia v okrese. Nepamätám, koľko bolo oficiálnych kandidátov, ale iba jeden za KDĽ - Miroslav Tóth, ponavštevoval v okrese všetkých starostov a predstavil sa im. Bol aj u mňa. Ja som to hodnotil veľmi pozitívne. Na zasadaní starostov okresu Galanta však z mnohých úst mojich kolegov bolo toto hodnotené negatívne. Že vraj: „Predstavte si, že KDĽ-áci ako kortešovali!“ Nuž to, čo je vo vyspelejšej demokracii normálne, vtedy bolo hodnotené negatívne. A tak sa stalo, že bol za prednostu okresného úradu zvolený František Gaulieder, o ktorom nikto nič nevedel a asi 2-3 sme hlasovali za kandidáta KDĽ, ktorého sme už poznali. Aj takto to bolo.

Michal Greško, Bratislava

Ja poviem len takú poznámku. To, že moc ležala na uliciach a že na okrese a na tých miestach neboli ľudia ako som spomínal aj v súvislosti s tou Petržalkou, že ťažko vyrokované pozície sa strácali tým, že nebolo koho do nich nominovať. Ale však takí sme boli všetci, tak to bolo aj v centre. Išiel Budaj, Zajac, Gál do funkcií? No nešli! Tí, ktorí sa drali do funkcií, tí prišli väčšinou až neskôr a to už boli tí chytrejší ako my, ktorí sme tam išli so srdcom na dlani, keď to mám tak povedať.

V Bratislave okrúhly stôl prebiehal tak, že ráno o 8. ma stretol niekde na chodbe v Mozartovom dome Budaj a hovorí: „Prídem nejakí z Národného frontu a z tých dvoch nekomunistických strán zober si to na starosť, ty to budeš robiť.“ Hovorím: „A čo tam mám robiť?“ Hovorí: „Veď uvidíš.“ A to bolo celé. Okrúhly stôl tvoril zástupca Národného frontu, tvoril ho zástupca Strany slobody, tvoril ho zástupca Strany obrody, zo slobody tam bol Wolf, to je jediné meno, ktoré si pamätám, možno ešte Fojtík, alebo tak sa nejako volal predseda Národného frontu. Inak Wolf tam zohral takú celkom pozitívnu rolu, lebo to bol jediný, ktorý ma tam podržal a bol v zásade na našej strane. Keď som potreboval kandidáta na primátora ja som navrhoval Petra Kresánka. Jano sa vyjadril on je moc mäkký, že treba tam nejakého ráznejšieho a navrhol Hoffbauera a tajomníčku tam pôjde robiť Mária Filková, aby to tam vyzametala. V podstate Hoffbauer bol pre nás známa osobnosť jedine z obdobia tesne pred revolúciou, kedy občianske aktivity boli nasmerované, okrem iného, napríklad aj proti necitlivým zásahom v súvislosti s podchodom na Klariskej. On vtedy veľmi ostro vystupoval na zhromaždeniach občanov a veľmi rázne a energicky tam ako pôsobil. Tým, že robil na Ministerstve výstavby tak sa vyznal v štruktúrach štátnej správy. Možno práve pre to si tak rozumel s Mečiarom. Dohoda pri okrúhlych stoloch na mestskej úrovni sa rodila pomerne hladko, lebo v meste bol veľký tlak na radnicu. Už som spomenul, že primátor Barták raz

údajne skolaboval vo svojej kancelárii, pretože ho prišli občania deložovať. A on vlastne odstúpil z funkcie ešte pred kooptáciami dobrovoľne pod tlakom. Na obvodoch to bolo trochu ťažšie, lebo tam sa držali, lebo tam žiadne davy neprišli

Opíšem teraz priamo priebeh kooptácií poslancov do MsNV. Bolo to na zasadnutí mestského národného výboru. V Bratislave to prebiehalo tak, že sa časť poslancov, číslo si už nepamätám, bolo to tak, aby plénum ostalo uznášaniaschopné a tých zvyšných zhruba 45 % sa vzdalo poslaneckého mandátu. To podľa dohody z okrúhleho stola zariadil predseda Národného frontu a my sme dávali dohromady kandidátku za poslancov, ktorí mali byť kooptovaní. Otvorili sme ju aj pre KDĽ, pretože tí pri okrúhlym stole neboli. Boli tam herci, pamätám si na Mariána Labudu, boli medzi nimi ochranári ako Marko Huba, Gaba Kaliská, boli tam ľudia, ktorí vzišli z tvoriacich sa obvodných štruktúr, boli tam niektorí ľudia, ktorí boli veľmi aktívni vo VPN v niektorých väčších podnikoch, a títo ľudia mali byť bezproblémovo prijatí hlasovaním. Keďže primátor sa vzdal funkcie zasadanie viedol jeden z poslancov, bol to doktor Čierny, ak si dobre pamätám ako najstarší. Za predsedníckym stolom vlastne sedel len Čierny, sedel som tam ja a zrazu, si sadol vedľa vtedajší minister vnútra Vladimír Mečiar. Ja som ho nepozýval, možno to už bola súvislosť s Hoffbauerom, netuším. Kooptácie začali prebiehať za prítomnosti verejnosti ktorá prejavovala rôzne emócie, čo mnohých komunistických poslancov zjavne vydesilo. Poslanci mali hlasovaním potvrdiť jednotlivo nových poslancov do funkcie. Urobili sme možno chybu, že sme to neurobili en bloc, ale po jednotlivých menách. Presne tak, ako to prebiehalo vo Federálnom zhromaždení, iný návod sme nemali. Došlo k tomu, že starí komunistickí poslanci niektoré mená jednoducho odmietli. No a medzi nimi aj práve Mariána Labudu, všetkých, ktorí boli známi z ochranárstva, ktorí vystupovali či už v rámci Bratislavy nahlas, alebo v rámci iných aktivít na ochranu pamiatok a prírody mesta. Tak isto neprešiel ani náš kandidát na primátora Hoffbauer, neprešla ani Mária Filková. Všetko sa dialo v rozpore s dohodami z okrúhleho stola. Tam sa predseda mestského výboru Národného frontu zaviazal že, že to zariadi: No na rozdiel od Čalfu, ktorý to v tom Federálnom zhromaždení pre Havla zariadil, tak tento už evidentne nemal vplyv na svojich poslancov. A oni sa dožadovali slobodnej vôle, demokracie atď., ľudia samozrejme vyjadrovali emócie piskotom a pokrikmi, takže malo to taký zaujímavý búrlivý priebeh. Nastala patová situácia, čo ďalej, ako postupovať? Predsedajúci pozeral bezradne na mňa, tak som mu len povedal, nech vyhlási prestávku a my sa poradíme. Do zákulisia som zvolal zástupcov okrúhleho stola, a ako som tam odchádzal, tak si ma tak zobral nabok Mečiar a hovorí: „dajte hlasovať znovu“ „Ako,“ pýtam sa. „Jednoducho dajte to zopakovať znovu a zaviazte si hlavne Wolfa a týchto z tých nových strán ktorých kooptovali aby hlasovali za našich,“ odpovedal. Je zaujímavé, že tých, ktorých tam navrhovala sloboda a obroda, tých všetkých akceptovali, lebo to boli v podstate z jedného vreca. Na okrúhlym stole bol aj Mečiar, tu mám z toho dobovú fotku z novin a povedal pár slov. Dohodli sme sa, že dáme návrh na opakovanie voľby s tým, že jediný, kto nebol ochotný nič garantovať za poslancov, bol predseda mestského výboru Národného frontu. Vyjadril sa, že on už nemôže viacej urobiť. No ale napriek tomu prebehlo druhé kolo, kde už niektorí zase ďalší boli dovolení, ale zase nie všetci, pamätám si, že ani Kaliská, ani Huba, ani Filková. Myslím, že Hoffbauer už áno. Takže sme to tak ešte 2-3 krát zopakovali. Niektorí komunistickí poslanci zrazu začali protestovať a odvolávať sa na demokraciu, na čo zase búrlivo reagovali prítomní občania. Na záver sa prihlásila staršia pani poslankyňa tenkým hláskom sa sťažovala ako sa cíti ohrozená ako na ňu občania vyvíjajú nátlak, na chodbe ju chytili, vyčítali jej ako to hlasuje a na čo tam vlastne potom je keď sa nemôže slobodne rozhodovať, aká že to je demokracia atď. No, tak to bolo také zvláštne, asi sme sa učili všetci demokracii, ale bolo treba proste tú zmenu urobiť, takže sme ju takýmto spôsobom, právne asi čistým, spravili. Spomínam to hlavne preto, že my sme boli bezradní v tomto, my sme nevedeli, ako sa uchopuje moc, ale Mečiar to už vtedy vedel, pretože on vedel veľmi presne poradiť čo urobiť

čo komu povedať aby bol dosiahnutý výsledok. To sa nakoniec neskôr ukázalo, že nástroje moci vedel používať a nejakými pochybnosťami o demokratickosti sa moc nezaoberal. No ale to už je úplne iná téma.

Takže takýmto spôsobom prebiehali kooptácie v Bratislave, dovolili sme radu a navrhol som ešte jeden, myslím, veľmi dôležitý bod, ktorý vyvolal veľkú búrku. Aby sa uvoľnili tuky Márii Filkovej ako tajomníčke, keďže ona mala na starosti riadenie úradu a primátorovi. Odvolali sme všetkých vedúcich oddelení na magistráte. My sme vedeli, že sú tam aj odborníci ako Lunáček, s ktorým sme celkom dobre spolupracovali pri podujatiach bezbariérovej Bratislavy, ale vedeli sme, že tam je kopec takých, ktorých proste treba odtiaľ dostať preč s tým, že budú vypísané konkurzy na obsadenie týchto miest. A tam sa samozrejme môžu prihlásiť aj títo pôvodní. To sa tiež stretlo s vlnou odporu starých poslancov, pretože začali tam padať názory, že prečo en bloc, však niektorí sú dobrí, niektorí zlí, treba sa pozrieť, ako pracujú atď., ale nakoniec sa to presadilo a hlasovaním teda tento návrh prešiel a všetci vedúci oddelení na magistráte boli odvolaní. Niektorí z nich prešli tými konkurzmi, niektorí nie, takže sa už nevrátili. Magistrát sa začal potom trochu meniť. Zvolila sa mestská rada, do ktorej sme vtedy presadili Petra Kresánka, budúceho úspešného kandidáta na primátora v prvých slobodných komunálnych voľbách.

Lubomír Augustín, Komárno

Otázka kooptácií do národných výborov bola v našich pomeroch dost' vážnou. Už dlhší čas pred samotnou kooptáciou prebiehali intenzívne okružle stoly s vedením ONV, MNV, pretože po vyškrtnutí vedúcej úlohy strany v spoločnosti zostali NV skutočnými centrami moci v regiónoch. Viedli sa dialógy s predstaviteľmi národných výborov aj v ostaných obciach okresu. Moc v okrese však bola koncentrovaná predsa len na ONV, ktorý rozhodoval uzneseniami pléna a rady o použití rozpočtu ako aj o mnohých ďalších podstatných otázkach verejného záujmu. Ako zástupca občianskych iniciatív som sa spoločne so Soókyom Gálom zúčastňoval, ako pozorovateľ, prebiehajúcich zasadnutí na MNV a ONV v Komárne. Na jednom z prvých zasadnutí rady ONV, na ktorom sme boli prítomní, sme zaskočili vedenie požiadavkou, aby bol do programu nastávajúceho pléna ONV zaradený aj bod overenia dôvery u predsedu, tajomníka a podpredsedov ONV. Rada schválila tento návrh, avšak v čase konania samotného pléna do programu tento bod nezaradila. Až na môj protest proti takémuto konaniu sme sa dozvedeli, že Rada uplatnila tzv. sistačné právo a bod do programu nezaradila. Táto situácia značne roztrpčila vtedy ešte pôvodné komunistické poslanecké plénum ONV. Poslanci sami schválili zaradenie tohto bodu do programu, nás ako zástupcov verejnosti schválili za členov volebnej komisie a hlasovali o tom, akú majú funkcionári ONV u nich dôveru. Tak sa stalo, že predsedovi, tajomníkovi a 2 podpredsedom ONV bola vyslovená nedôvera od ich vlastných poslancov. Na tomto zasadnutí bol zvolený novým predsedom Ing. Jozef Filko.

Na najbližšom zasadnutí pléna sa uskutočnila tzv. kooptácia nových poslancov ONV. Naše rokovania sa zmenou na čele ONV podstatne zjednodušili. Nový predseda riešil veci rýchlo, operatívne aj keď občas nám nachystal nejaké prekvapenie. Začiatkom roku 1990 už boli s predstaviteľmi národných výborov dohodnuté scenáre a počty poslancov na výmenu. Samozrejme skúsený aparát, hlavne ONV, veci naťahoval a oddaľoval ako sa len dalo.

Kooptácia nových poslancov ONV bola komplikovaná z toho dôvodu, že poslanci boli volení podľa jednotlivých volebných obvodov. Volebným obvodom boli v tom čase jednotlivé obce. To znamená, že sme potrebovali najst' vhodných ľudí z každej obce v okrese Komárno. Nemali sme v tom čase pripravených toľko kádrov. Navyše bolo potrebné zachovať percentuálne zloženie poslancov podľa národnosti. V okrese Komárno žilo v tom čase 82 %

obyvateľov maďarskej národnosti, tomu malo zodpovedať aj národnostné zloženie poslancov ONV.

Až neskôr sme zistili, že v skutočnosti sa to dalo riešiť úplne jednoducho, stačilo zvoliť hocikoho za poslanca do hociktorého obvodu. Mandát národných výborov mal už spočítaný čas, končili v novembri 1990, takže bolo jasné, že táto štruktúra už dlho fungovať nebude. V ONV sme vymenili 22 ľudí z 82, čiže sa jednalo o kozmetickú výmenu a na MsNV v Komárne sa nám podarilo vymeniť 15 ľudí zo 60. De facto sme rozhodujúci pomer medzi novými a starými poslancami výrazne nezmenili. Dôležité však bolo, že sa za poslancov dostali noví ľudia, že mnoho nomenklatúrnych kádrov KSS bolo vymenených, a že sme získali právo spolurozhodovať o veciach verejných. V čase kooptácií som bol zvolený do funkcie podpredsedu ONV pre školstvo, kultúru, sociálne veci a zdravotníctvo a zároveň som sa stal členom Rady ONV. Z tejto pozície sa mi podarilo uskutočniť mnohé personálne výmeny na odboroch ONV ako aj na pracoviskách, zriaďovateľom ktorých bol ONV.

V tom čase už bolo dlhšie vykryštalizované Koordinačné centrum VPN. Sídlo sme mali na Sennom námestí v budove Okresnej poľnohospodárskej správy. Riešili sme mnoho problémov v obciach, kde nebolo umožnené niektorým kooptovaným poslancom vykonávať riadne svoj mandát. Začali sa prípravy na prvé slobodné voľby. Do toho prišla amnestia prezidenta Havla. Z väzníc bolo prepustených množstvo delikventov. Mnohí z nich sa obracali na nás so žiadosťou o pomoc. V rámci našich možností sme im poskytovali základnú pomoc.

Koordinačné centrum VPN usmerňovalo činnosť jednotlivých združení v Komárne a obciach nášho okresu. Členovia výboru boli často pod tlakom udalostí, riešili sme rôzne spory medzi aktivistami VPN a predstaviteľmi národných výborov, rôznych organizácií, podnikov. Mnohí boli v zložitých situáciách a nedokázali si sami pomôcť. Popri našej hlavnej činnosti sme už nedokázali rozlišovať, akí ľudia sa infiltrovali medzi nás. Po určitom čase sme boli upozornení, že v koordinačnom centre VPN sa nachádzajú 2-3 ľudia, ktorí boli evidovaní ako agenti ŠTB. Je možné, že v počiatočnom štádiu mohli informovať o dianí v KC, ale postupne sa ich úloha a poslanie strácala (napr. Karol Ševčík).

V čase od januára do júna 1989, keď bola ustanovená vláda premiéra Milana Čiča, sa výrazne posilnilo postavenie VPN. Centrála na Jiráskovej ulici v Bratislave plnila v rámci svojich možností úlohu koordinačného uzla. Do regiónov prichádzali mnohé osobnosti VPN, ktoré nám pomáhali s riešením uplatňovania politiky v našich podmienkach.

Z kapitoly ministerstva vnútra bolo možné financovať určité výdavky spojené s činnosťou VPN, čo nás posunulo zase o niečo ďalej. V Komárne začal vychádzať prvý slobodný týždenník Reflex, ktorí redakčne pripravovali novinári János Czúth a Kösegi-Finta László. Bola to tribúna nových názorov, necenzurovaných článkov, prinášali sa hlavne informácie z prostredia VPN a MNI.

Pomerne skoro sa začalo na Slovensku vytvárať, predovšetkým v dôsledku činnosti národne orientovaných skupín (ale aj Matice Slovenskej, Csemadoku) určité etnické napätie. V Komárne eskaloval napätie riaditeľ strednej školy, ktorý nechal na školskej akcii zahrať maďarskú štátnu hymnu.

Proti tomuto činu začali držať spoločnú protestnú hladovku Ivan Výboch a Kösegi-Finta László.

V tejto napätej situácii sa konalo v Komárne výjazdové zasadnutie vlády SR, ktoré sa snažilo už v zárodku utlmiť vznikajúci národnostný konflikt.

Mimoriadnou udalosťou roku 1990 bola návšteva prezidenta Havla v Komárne, ktorú sme organizačne zabezpečovali. Prezident Havel vystúpil s osobitným prejavom pred niekoľkotisícovým auditóriom, navštívil Slovenské lodenice.

Juraj Selecký, Galanta

Tak ja by som hlavne k tým komunálnym voľbám v Galante. 51 % slovenskej národnosti a 49 % maďarskej v tom období, to bol skôr taký pomer, ale bolo zaujímavé to jednanie okrúhlych stolov. Hlavne jednanie o kandidátovi na primátora mesta a musím povedať to, že čo sa týka maďarských strán, hlavne Együttélés vystupovalo takým príliš razantným spôsobom. Nechcem príliš vyzdvihovať moju osobu, ale chvála mne aj ostatným, že sme dokázali to, že s podnikateľmi, ktorí už vtedy začali podnikáť, sa nám podarila jedna vec, ešte to mám ako pred sebou, že sme sa dohodli na jednom kandidátovi na primátora, a to boli koaličné strany VPN, KDH, MNI, MKDH, Együttélés, strana zelených. Primátorom sa stal inžinier Zoltán Horváth. Teraz sa usmejem nad tým, že pre Együttélés bol prijateľný preto, že bol maďarskej národnosti, ale manželku mal Slovenku. A KDH týmto spôsobom takisto pristupovalo, no že pre nás je to prijateľné, lebo manželku má Slovenku, čiže nie je problém. Zdanlivo také smiešne veci. Kandidáti na poslancov mestského zastupiteľstva vyvíjali vyslovene pozitívnu činnosť v rámci kampane, a nielen v Galante, ale aj v obciach nám pomohli finančne. Robili sme plagáty, robili sme všetko možné, a robili sme rôzne stretnutia v obciach pred komunálnymi voľbami a to bolo veľmi dobre. V mnohých obciach – Horné Saliby, Diakovce a neviem kde ešte - tie južnejšie od Galanty, tak tam sme robili mítingy samozrejme dvojjazyčne, niektorí z tých maďarských občanov potrebovali toto a toto a odpovedalo sa aj tak aj tak, myslím jazykovo. A videl som na nich, že v podstate tam už tá „nevraživosť“ medzi Slovákmi a Maďarmi trošku začala ustupovať. Videli v tých obciach, že keď chcú niečo zmeniť v tých národných výboroch na obciach, tak sú na to komunálne voľby. Zabudol som ešte spomenúť, Peter Tatár ju veľmi dobre pozná, pani doktorku Žemlovú. Bola síce veľmi rázna, ale veľkú prácu odviedla hlavne aj v tých kooptáciách. Často bola prítomná pri rokovaníach a súčasne aj pani doktorka Murgašová, ktoré zastupovala KDH, aj doktor Murgaš, ktorý sa potom stal aj riaditeľom určité chvíľu v nemocnici. N a práve ten náš spor, čo som spomínal pred chvíľou ohľadne Gauliedera ako prednostu okresného úradu a mňa ako prednostu obvodného úradu tam nastal práve kvôli tej nemocnici, lebo Gaulieder chcel odstaviť doktora Murgaša hneď po dvoch mesiacoch od zvolenia do funkcie. Čiže boli to také, by som povedal, pre mňa dosť zaujímavé chvíle a mňa to osobne bavilo.

Tak do parlamentných volieb sme samozrejme navrhovali kandidátov aj od nás, ale nikto sa nestal. Ja si myslím, to bolo podobné ako Komárno, lebo ty si chodil dosť často k nám ako Peter Tatár, aj Šimečka tam bol koľkokrát, pamätám sa, potom aj Juraj Flamík. V podstate sme v parlamente bohužiaľ nemali nikoho. Čo sa týkalo štátnej správy, vtedy sa znovu konštituoval obvodný úrad a boli ako všade veľké problémy s obsadzovaním jednotlivých šéfov odborov. Nikdy nezabudnem, že na právny odbor sme vtedy nikoho nemali. A jednoducho sme nevedeli dať takého človeka, lebo právnici odskočili, už videli v úplne iných dimenziách svoju budúcnosť a okrúhle stoly veľmi ťažko riešili tieto problémy. Ale našťastie sa nám to podarilo horko-ťažko. Potom sa postupne rozvíjal syndróm Gaulieder a tam sa to začalo uberať veľmi zlým smerom a došlo aj k tomu, niekedy v '92. prišli z ministerstva vnútra a „slávnostne“ ma odvolali z funkcie a tým som sa dostal mimo štátnej správy, ale naďalej sme ešte robili politiku a robíme ešte aj teraz, ale už nie samozrejme takým aktívnym spôsobom. (hlas v pozadí: Kedy to bolo to odvolanie?) V '92. v júni alebo v júli, júl, júl ... (hlasy v pozadí: Zaujímavé, že aj mňa vtedy odvolali už začali čistky) Čistky. Ja sa ešte pamätám, nikdy nezabudnem na to, o 11. ma odvolali, na 2. som zvolal takú tlačovku, prišli tam novinári a o 5. som večeral s konzulom Spojených štátov. Zoznámil som sa s ním ešte keď som bol na ceste v Amerike. Pozval ma na večeru a tam sme to preberali, tieto veci, ako sa to stalo, prečo a ako postupoval mečiarizmus, už vtedy to bolo jasné. Ďakujem pekne.

Ján Bencúr, Dolný Kubín

V podstate už som hovoril niečo o tých kooptáciách. A po tých kooptáciách nasledovala vlastne príprava na komunálne voľby, parlamentné a komunálne. Ale u nás sa udiala taká veľmi zaujímavá udalosť. Určite si pamätáte, bola odhalení v roku '90 pamätná tabuľa Tisovi v Bánovciach nad Bebravou. A vtedy so Števom Klimekom večer sme išli a preberali sme to, že je to tak trochu hanba pred svetom a vyzeráme ako oživovatelia fašizmu, lebo holokaust je veľmi negatívne vnímaný. Ako sme šli večer domov, pod kubínskym viaduktom hovorím: „Počúvaj, čo by sa tak stalo, odhaliť pamätnú dosku Židom?“ V podstate ako protiakciu na vyváženie. Začali sme to rozoberať, vlastne tá myšlienka vznikla pod železničným viaduktom a hovorím: „Počúvaj ma, dobre by to bolo, keby sme to rozbehli, poskladáme sa. No, čo stojí taká tabuľa, dá sa urobiť, zistíme, že koľko tých rodín bolo vyst'ahovaných.“ Mal som priateľa historika Braňa Kašovica, hneď na druhý deň som mu zavolať: „Braňo, pozisťuj mi v archíve koľko rodín a mená tých rodín, koľko bolo vyst'ahovaných z Dolného Kubína a z okolia. Ideme čosi spustiť.“ V tom čase už som bol riaditeľom okresnej knižnice, lebo došlo k takej zmene, pôvodne som robil v Oravskom múzeu, ešte pred revolúciou a mal som byť riaditeľom okresnej knižnice. Ten kolektív tých žien si ma vyžiadala, v podstate zmietli riaditeľku, ktorá tam bola a chceli mňa. Mal som byť menovaný radou ONV a na zásah z okresného výboru strany to bolo strihnuté. Takže vlastne to bolo začaté pred revolúciou, niekedy v marci '89 a v marci '90 to tie ženy dotiahli ďalej a znovu teda trvali na tom, aby som nastúpil ako riaditeľ, tak som nastúpil do knižnice. Takže toto sa už dialo keď som bol v pozícii riaditeľa knižnice a samozrejme ako myšlienku a nápad tak som to zverejnil a zaujímavá bola odozva. Najprv ma navštívil jeden starý pán, ktorý mal asi 70 rokov, v knižnici a prišiel za mnou a hovorí: „A vy chcete Židom odhaľovať pamätnú dosku a viete, čo oni spáchali na slovenskom národe? Ako vydierali, vyciavali slovenský národ?“ Hovorím: „Viete čo, ja si nepamätám. Ja som vtedy nebol na svete, ale ak hovoríte, že čo robili, čo páchali, nežil som vtedy nemôžem posúdiť ale mi povedzte a pasujete sa za veriaceho človeka, akým právom a na základe čoho boli likvidované nevinné deti a deti nenarodené.“ A tak sme asi vyše hodinu debatovali a v podstate začal som aj také náboženské argumenty vyťahovať: „Pozrite sa, veď ale ste tak úžasne proti Židom, veď ale Panna Mária bola takisto Židovka a Kristus bol takisto Žid. Tak čo máte vlastne proti Židom?“ No a nakoniec sa to tak udialo, že uznal moje argumenty a pri odchode povedal povedal: „No, Pán Boh vám pomáha pri tej vašej robote, ale nebudete to mať ľahké.“ Následne bolo stretnutie VPN a KDH v Tvrdošíne a na spiatočnej ceste som viezol so sebou jedného z predstaviteľov KDH v okrese a ten mi hovorí: „Jano, počúvaj, nechod do toho odhalenia pamätnej dosky obetiam holokaustu, lebo ti to zlomí krky.“ „No a prečo? Čo? Aký je v tom problém?“ Hovorí: „Vieš, problém je v tom, že súčasný predstaviteľ katolíckej cirkvi v okrese podpisoval všetky deportácie židov. A ten ešte žije. Čiže, ak sa do toho pustíš, tak sa vlastne postavíš proti cirkvi. A staneš sa jej nepriateľom“ Odpovedal som: „Vieš čo, mňa to nezaujíma. Ja som si povedal, že to bude, tak to bude.“ Vlastne ma tým utvrdil v tom, že je to správna vec. Tak by som povedal, že som cítil povinnosť mojej generácie vysporiadať sa s otázkou holokaustu aj za generáciu našich otcov. A potom som sa obrátil na Milana Galandu: „Milan, počúvaj, pozháňaj mi, kto by mohol prísť na to odhalenie zo Slovenska.“ A sedeli sme v kotolni zase a Miňovi Roubalovi hovorím: „Miňo, skús tak overiť, či by náhodou neprišiel aj prezident.“ Ale to len tak akože. Možno, že by to bola zaujímavá akcia, v podstate ako protiváha vlastne tomu odhaleniu tej Tisovej dosky. Začal som v tom podnikáť kroky; telefonicky som si dohodol stretnutie a s Milanom Galandom som zašiel na židovskú náboženskú obec do Bratislavy za tajomníkom, predstavil som, že v podstate aká je naša predstava o odhalení pamätnej dosky, čo chceme s tým prezentovať, že podľa nás najvhodnejšie by bolo umiestnenie na bývalej židovskej synagóge v Dolnom Kubíne, ktorá je

dnes a aj v tom čase bola už kinom. Spočiatku, myslím, že tajomník sa obával, či nechceme nejaké financie, no keď sme jednoznačne chceli len ich súhlas na umiestnenie, a nakoľko sa akcia dotýka židovskej komunity chceli sme vedieť či príjmu pozvanie na odhalenie tejto tabule, ako aj či niektoré naše predstavy o akcii a jej priebehu sa nedotknú židovskej komunity. Dohodli sme sa, prisľúbili pomoc a účasť zástupcov židovskej náboženskej obce. Nakoniec to dopadlo ako veľmi pekná akcia, na deň zmierenia, na 1. novembra bola odhalená táto pamätná doska. Pamätnú tabuľu obetiam holokaustu odhalil prezident ČSFR pán Václav Havel, bola to veľká akcia. Pozoruhodné bolo v tejto súvislosti stanovisko SNS. Už vtedy SNS vystupovalo proti pánovi prezidentovi Havlovi a za Slovensko. Prišiel za mnou jeden z predstaviteľov SNS v okrese a hovorí: „Vieš čo, v SNS je určitá skupina, ktorá chce urobiť proti Havlovi demonštráciu v rámci toho odhaľovania, v rámci toho vystúpenia, ale vieš čo? Urobíme všetky kroky pre to, aby nič také nebolo, aby nebol ani jeden transparent proti prezidentovi alebo spoločnému štátu. Dáme pozor na tých extrémistov, budeme stáť pri nich, aby sme ich pacifikovali, predsa sa nesvedčí, aby proti prezidentovi pri takejto príležitosti bolo nejaké vystúpenie.“ Napriek tomu, že sa to niektorým nepáčilo, napriek tomu, že s tým nesúhlasili, celá akcia prebehla pekne. Zaujímavé bolo vnímanie akcie predstaviteľmi cirkví, boli pozvaní – biskup katolíckej cirkvi, biskup evanjelickej cirkvi a miestni kňazi. Z pozície katolíckej cirkvi – tí sa postavili trošku tak veľmi opatrne, lebo Tiso bol pre nich taká a vlastne aj je taká zaujímavá historická postava, stále ešte nie sú vysporiadaní ako sa k nemu postaviť – tak aj v celej tejto akcii sa správali zdržanlivo, kňaz - jediný predstaviteľ katolíckej cirkvi, ten stál tak bokom v dave, nemal záujem ani vyjsť na tribúnu ani sa k tomu nejako prihlásiť.

No a toto bolo vlastne to obdobie už tesne pred tými komunálnymi voľbami a zvažovali sme, že akú pozíciu zaujať. Lebo boli dve možnosti: jedna je primátor mesta a druhá je prednosta okresného úradu. A v podstate na mne bolo, kde si zvolím, lebo Roubal a Galanda boli umiestnení, ostatní nemali záujem o tieto posty, tak zostalo na mne, že čo si zoberiem. Či si zoberiem primátorstvo alebo štátnu správu. A zhodli sme sa na tom, že zrejme tá štátna správa bude dôležitejšia a podstatnejšia a vlastne voľby primátorské sme nechali tak bokom, na voľno, nemali sme svojho kandidáta, ale potom keď išlo o ustanovenie predstaviteľa štátnej správy, keď sa zlikvidovali okresné národné výbory, tak som nastúpil ako prednosta na obvodný úrad, vlastne som bol prvým zamestnancom okresného úradu. Tam bolo výberové konanie atď., určite si na to obdobie pamätáš, vtedy som vlastne prvýkrát videl Vladu Sládka, nebohého a v podstate aj ďalšiu partiu, Vlado Čečetka atď., v podstate točili ste sa okolo týchto vecí, ty takisto si v tom fungoval, Peťo. No, ako prednosta okresného úradu som tam nastúpil 18. novembra a od 1. júna potom zase po takomto kolotoči som nastúpil ako námestník ministra vnútra 1. júna 1991 a pamätám si, ako žena, keď ma odprevádzala na stanicu, mi hovorí: „No, neboj sa, ty sa aj tak o tri mesiace vrátiš, lebo ťa pošlú domov, teba takého ... čo by si robil v tej Bratislave?“ No, nebolo to tri mesiace, bolo to rok aj 10 dní a za rok aj 10 dní som sa vrátil, čiže 10. júna som vlastne skončil vzťah k štátu a vrátil som sa domov. To obdobie bolo veľmi zaujímavé, lebo s týmito ľuďmi, ktorí boli vtedy v štátnej správe, vlastne bol som menovaný za prednostu okresného úradu Mečiarom, z prednostu som bol odvolaný Čarnogurským a Čarnogurským menovaný za námestníka a strihnutý Mečiarom po jeho nástupe ako premiéra. Čiže, mám vlastne z tohto obdobia aj z neskoršieho niekoľko podpisov od Mečiara, keď ma strihol, a vlastne podpisy mám od všetkých premiérov, buď menovacích alebo odvolacích, okrem Dzurindu. Takže to obdobie, vlastne potom, ako Mečiar nastúpil, tak potom veľmi rýchlo to sekal, aj na ministerstve vnútra, že tie kontakty tam zostali, ale tam nezostal kameň na kameni. Okrem tých, ktorí sa vrátili akože k svojej rodostrane, tak by som to nazval, lebo veľmi veľa z tých, ktorí boli komunisti, tak sa potom rýchlo prihlásili k HZDS a boli HZDS pozitív.

Mária Adrianová, Komárno

Ja by som ešte doplnila tie parlamentné voľby. Za okres Komárno mohlo aj viac ľudí kandidovať za poslancov do Slovenskej národnej rady a do Federálneho zhromaždenia. Reči boli, ale chuť nebola, pretože to bolo dosť ďaleko, 800 km cestovať hore-dole, odísť od rodiny, nechať dobré miesta a čo potom za dva roky? A samozrejme platy neboli veľké, 7000 bol poslancecký plat z toho 4000 pre mňa a 3000 bolo politické. To znamená, že 2000 korún som posielala na účet VPN Komárno pánovi Hralovi, aby sme ako som predtým povedala, udržali VPN-ku a občas som posielala aj do Nitry, pretože tam sme chodili ako poslanci a sme svoje kraje a okresy podporovali. Ministri podporovali KC VPN Bratislavu. Takže bolo to veľmi ťažké sa rozhodnúť pre takúto činnosť a myslím si, že sme dobre reprezentovali VPN-ku tí, ktorí tam boli a sme nezradili. Po skončení môjho volebného obdobia skončil aj pán Hrala. Do žiadneho parlamentu sa nedostal a nemal ho kto podporovať.

Júlia Krpelanová, Prievidza

13. decembra 1989 sme zvolali zasadnutie, na ktorom sme žiadali odstúpenie doterajšej rady ONV. Stretnutia sa zúčastnili zástupcovia spoločenských organizácií NF a politických strán. Požadovali sme, aby boli v zložení rady ONV ako výkonného orgánu štátnej moci zastúpení členovia tak, aby to nebolo v rozpore so zrušením ústavného článku č. 4.

Tí „chytrí“ odhodili červené knižky a vystupovali ako nepartajní. Evidovaní zostali 7 komunisti. Nesúhlasili sme s týmto zložením, občania na mítingoch im opätovne vyjadrovali nedôveru. Vplyv na chod udalostí mali aj 68-ičkári. Napriek tomu, že boli „potrestaní komunisti“, dôverovali svojim a pripravovali nám prekvapenia v podobe vzájomných stretnutí v kanceláriách... Žiada sa mi povedať: „Vrana vrane oko nevykole.“ Za mnou prišiel riaditeľ školy s tým, že pripravujeme vešanie komunistov, že to šírim medzi deťmi a pod. Konfrontovala som ho so žiakmi v triede. Často sa súdruhovia blamovali! Radu ONV si schválili 19. decembra nepriamym hlasovaním a priamym hlasovaním vyjadrili dôveru vtedajšiemu predsedovi ONV. 20. decembra sa otázka rady ONV dostala na riešenie za okrúhly stôl, pretože nie všetci členovia mali dôveru voličov. Hlasovanie vo svoj prospech zdôvodnili tým, že sa pripravuje sčítanie ľudu, voľby, plány na prvý štvrtýrok 1990, že by sme ľudí poškodili. Bol to výsmech do našich radov. Pred prvými slobodnými voľbami sme vyvinuli maximálne úsilie za víťazstvo demokracie. Chodili sme z dediny na dedinu, ľudia rozprávali o svojich ťažkostiach, neprijemnostiach zo strany nadriadených... Prosila som lekárov, právnikov, inžinierov, aby prijali miesto na kandidátnej listine, žiaľ, obávali sa výsledku. Svoju úlohu zohral aj pán Arpád Tarnóczy, ktorý svojim protikomunistickým postojom zaujal a nadchol občanov natoľko, že pri delení VPN a vytvorení HZDS, títo jednoduchí ľudia, ktorí podstatu rozdelenia nepochopili, podporovali Tarnóczyho, ktorý sa pridol na stranu väčšiny.

Ján Bencúr, Dolný Kubín

V krátkosti, aby som zadefinoval to obdobie, keď dochádzalo k rozdeleniu VPN na VPN a vlastne vznik HZDS, ako to bolo v našom okrese. Vlastne tá partia, ktorí sme boli, tak sme si sadli a povedali: „Tak počkať, niečo tu vzniká, nikto z nás neodchádza, ale mali by sme im nasadiť do štruktúry niekoho.“ Tak my sme sa dohodli, že jedného, nepoviem jeho

meno, jedného im púšťame, že pôjde vlastne k HZDS, aby sme mali informácie, že čo sa bude diať. A to nám dosť dlho fungovalo, že v podstate mali sme také tiché informácie, že čo sa pripravuje, ako sa robí a ostatní, ktorí tam nabehli, tak to nabehli z tých neskoro zobudovaných kvázi revolucionárov. Čiže v podstate tí, ktorí išli do HZDS boli takí, že predtým boli dajme tomu straníci, boli komunisti alebo dokonca takí, ktorí sa snažili o to ísť do strany, ani tá strana ich nechcela vtedy zobrať, tak z nich sa vlastne vyprofilovali títo ľudia, ktorí boli predstavitelia HZDS. A v okrese z predstaviteľov VPN sme nemali takého, ktorý by bol k nim inklinoval, z nás, čo sme boli ako úzka skupina v podstate od začiatku myslím že sa to volalo Akčný výbor VPN. Čiže to len toľko v krátkosti. Ako sme to vnímali? Veď v podstate oni potom už išli viac-menej ako taký trošku odtrhnutý vagón, lebo začali sa medzi sebou škriepiť, začali sa trošku vnútorne hrýzť a stále sme mali tie informácie, že čo tam je, kto tam prevláda s akými záujmami, a potom vyslovene prevládla tá skupina tých červených. Červených, ktorí sa stali vlastne predstavitelia HZDS.

Obdobie pred vytvorením HZDS, aktivity vtedajšieho premiéra Mečiara smerom k prednostom okresných úradov za VPN, tak to si dobre pamätám. V tom období, keď som bol prednosta a začalo byť to napätie a Mečiar vtedy ako premiér dal si zavolať všetkých prednostov okresných úradov a stretnutia robil po krajoch, robil západokraj, stredokraj a východ a za stredokraj si zvolal prednostov do Zvolena. Ako prednostovia sme sedeli v menšej miestnosti a premiér začal rozprávať, že aké napätie je vo VPN a čo všetko sa robí na koordinačnom centre až uviedol: „a boli by ste prekvapení, keby ste počúvali záznamy tých telefonických rozhovorov, čo všetko a aké informácie všetko idú na VPN“. Ja takto hrknem do prednostu vedľa seba, vedľa mňa sedel prednosta z Liptovského Mikuláša Rudo Kmeť, hovorím mu: „Počuj, čo to hovorí? On počúva záznamy telefonických rozhovorov, čo chodia na VPN? Veď predsa on pokračuje v systéme eštabákov. A tohto my máme ako premiéra? Toto je človek, ktorý nás má viesť?“ Potom bola krátka prestávka, tam sme si to povedali viacerí. Vlastne toto stretnutie vo Zvolene dopadlo pre premiéra úplne opačne ako očakával. On očakával, že prednostovia ho podporia, a vlastne týmto svojím výrokom, v podstate dosiahol opak. On keď sa dostal do ráže, tak pustil aj také veci, ktoré nemal pustiť. Mečiar, áno, Mečiar. Mečiar toto pustil a tým pádom v podstate prednostom otvoril oči. Hovorím: „A tomuto človeku my máme veriť?“ A tým pádom sa vlastne ten vývoj uberal tak, ako sa uberal. To je ako poznámka k tomuto vývoju.

Mária Adrianová, Komárno

Keď sme boli na sneme v Košiciach, keď sa oddelilo od nás HZDS, bolo to dosť výbojnú zo strany občanov Košíc, ktorí podporovali toto HZDS, že v skutočnosti, keď sme vychádzali zadnými dvermi, boli útoky, dostala som podpätkom do hlavy a tak sme sa všelijako skrývali s dokladmi, aby sme rýchlo sadli do auta a odišli. Až neskôr sme zistili, že ľudia, ktorí na nás útočili, boli prívržencami bývalej ŠTB. Aj medzi nami boli takí ľudia v Komárne vo VPN, čo ešte aj nás rozbíjali. Ja som to nevedela pochopiť. Prídu tam a rozprávajú a keď treba pomôcť, nemajú záujem. Dokonca aj mne povedali, aby som odtiaľ odišla. Pochopila som s kým sedím v jednej miestnosti, tam sedela aj moja dcérka. Napísala mi na lístok: nepočúvaj ich, ty to dokážeš. A potom sa to aj ukázalo, že potom títo ľudia ešte aj ten zbytok VPN-ky, ešte aj tú oddelili. Mali sme dosť problémov našich, že keď sa vyskytli nejaké „údajne“ problémy zo strany Maďarov a Slovákov, čo sa nezakladá na pravde, lebo ja som pracovala v maďarskej obci, kde 95 % je Maďarov a veľmi dobre som s nimi vychádzala. V skutočnosti, aj teraz, keď prídem do tej dediny, mám problém odtiaľ odísť, pretože tí ľudia sú dobrí, srdeční. My vnútri tu v Československu a v Slovenskej republike nemáme skutočne žiadne problémy. Ani moje deti nemajú problémy. To znamená, že robia to politické strany, aby ich

podporovali a oni mali teplé miesta v parlamente, veľké platy a medzi nami pestovali nenávisť. A tí občania, ktorí len ťažko pracujú, oni ich podporujú. Samozrejme dostanú sa do parlamentu a rozdúchávajú neexistujúce problémy, majú veľké platy a nedoprajú občanom kludné spolužitie.

Michal Greško, Bratislava

A ja krátko k Bratislave. Čo sa týka rozdelenia a potom aj trošku z toho Slovenska, keďže som mnohé tie okresy navštevoval a prichádzal do styku s ľuďmi z okresov. Presne sa potvrdilo to, čo aj vy hovoríte. Tí ľudia, ktorí vznikli spontánne hneď v revolúcii, tak mali ten étos akosi spoločný. Ja som to tak cítil všade po Slovensku. Zobral som sem volebnú príručku z Galanty a vidím tu - pani Karafová, ktorá kandidovala s heslom: Moje životné presvedčenie je Svetom kráčať s láskou v srdci. To boli tí revolucionári, to sme boli my, plní ideálov a viery že: „pravda a láska...“ veď to poznáte. V Petržalke, kde to vzniklo spontánne hneď, tam nebol žiadny problém, tam ani jeden neodišiel k HZDS a dodnes tam nemá žiadne pozície. Možno nejakého poslanca áno, ale nejaké iné pozície v samospráve nie, ale tam ten problém nebol. V tých iných mestských častiach to bolo trošku iné. V Ružinove bol Olejár, ktorý bol veľmi neschopný podľa toho, čo viem o ňom a viem to od jeho kolegov, právnik na ministerstve vnútra, ktorý tam prišiel ešte pred revolúciou z protekcie a ktorého tam proste niekto tlačil, tak ten tam urobil VPN-ku. No a samozrejme, že ten bol hneď prvý mečiarovec a hostil na svojom úrade potom tú skupinu ktorá odišla z Rady VPN a založil tam vtedy ešte platformu HZD-VPN. Čiže to boli presne tí ľudia, ako som spomínal toho Cifru agresívneho nespokojenca, to bol presne ten človek, ktorý bol hneď mečiarovec. Aj títo ľudia mali niečo spoločné. Tí, ktorí tam prichádzali až keď zistili, že aha, tuto sa možno bude meniť moc, a to máte určite všade skúsenosť. Tak to boli tí, ktorí šli za mocou, osobným prospechom a tí samozrejme potom išli za Mečiarom, pretože ten im to sľúbil.

Aj ja som to tak cítil aj pri mojich cestách po Slovensku a poviem dve, také osobné príhody ktoré mi utkveli v pamäti. Cítil som to v kontakte s manažermi a ľuďmi z okresov, ktorí chodili k nám. To boli ľudia, ktorí hrali amatérske divadlo, ktorí boli kultúrni, ktorí chodili, organizovali nejaký miestny kultúrny život, ktorí boli niekedy aj podivíni v tom miestnom prostredí, pretože mali všelijaké „podivné“ záujmy, starali sa o nejakú starú chalupu len pre to že sa tam niekto významný narodil, poznali históriu svojho mesta, takí pozitívni vlastenci, ktorí automaticky boli VPN-kári od začiatku. Ja im hovorím autentickí VPN-kári, ktorí v podstate tam patrili svojou prirodzenosťou.

Poviem dve také skúsenosti o charaktere tých ľudí. Jednu takú trošku poloúsmevnú. Raz nás zavola Daniel Brezina do Rimavskej Soboty, potreboval tam trošku podporiť, trošku pomôcť, išiel som tam s Jurom Flamíkom. Keď sme tam prišli, riešili sme tam nejaké vnútorné problémy a potom sme išli do Tisovca. Mali sme tam dohodnuté, že tam bude schôdza VPN. Prišli sme po namáhavom dni a dlhej ceste do kultúrneho domu ale museli sme si sadnúť a čakať, pretože v tom kultúrnom dome mal koncert Michalica, husľový virtuóz, a samozrejme všetci tí VPN-kári boli tam. Keď skončil Michalica koncert, tak všetci, čo tam boli, čo tam sedeli na tom koncerte, sadli si s nami a bola schôdza VPN. To bola, kultúrna elita Tisovca a samozrejme majster Michalica si sadol k nám a z koncertu pokračovala schôdza miestnej VPN. Spomeniem ešte jednu skúsenosť. Všetci poznáte Vlasta Vicena a Soboňu. Vlasto, no, on bol zo začiatku taký ten zapálený, také tie blšiacie oči a veľké nadšenie. Potom zrazu bol stále s niečím nespokojný a chodil za mnou, že má nejaký problém s nejakými VPN-kármí v Štúrove, že mu tam robia zle, sú tam dve skupiny, ktoré sa nevedia dohodnúť a podobne. Ako to poznáte takmer všade. Dohodli sme sa, že o piatej tam zvolá

obidve skupiny a spolu sa tam stretneme s tým že to musíme rozseknúť a že tých zlých treba niekde poslať, aby tam tí dobrí získali pozíciu. Tí dobrí podľa neho. A ja som tam išiel ranným vlakom a dohodol som si nezávislé stretnutia aj s jednou, aj s druhou stranou. Tí akože „dobrí“, tak to boli presne tí ktorý už išli za mocou. Ten človek čo ma tam mal uviesť, zobral ma do fabriky (celulóžky), priviedol ma za riaditeľom ako nejakú straníčku delegáciu a za nejakým odborárskym šéfom. A to boli normálne „staré štruktúry“, proste kde mi bolo jasné, o čo tu ide. Nemali sme si čo povedať, vypili sme kávu prebehlo pár zdvorilostných rečí a to bolo všetko. A potom som mal hneď poobede stretnutie s tými podľa Vicena a Soboňu „zlými a problémovými“ v reštaurácii blízko mosta Márie Valérie, vtedy ešte siahal len do pol Dunaja, tak to boli ľudia, s ktorými sme si mali čo povedať. Sympatickí ľudia, ktorí poznali históriu Štúra, ktorí mali sen a mali to vo svojom programe, že ten most treba dokončiť, pracovali na tom, telefonovali, vybavovali, bombardovali, aby boli peniaze atď... Čiže to boli presne tí ľudia, ktorý patrili k tým prvým VPN-károm ktorý boli často prevalcovaní ľuďmi ktorým už išlo o niečo iné. Potom prišiel aj Soboňa s Vicenom a musel som sa prikloniť na tú stranu, ktorá im nevoňala. Boli takí trochu nespokojní, ale nakoniec mi ďakovali, že som to nejako dal dohromady. Samozrejme nie nadhlo a pri štiepení VPN tí karieristi a prospcháři boli v HZDS, vrátane Vicena a Soboňu, ktorých ďalšia privatizačná a politická kariéra je známa. Chcel som týmto dokumentovať, že keď už potom došlo naozaj k deleniu, tak tie veci sa kryštalizovali už predtým a boli vecou mentality. Boli vecou určitejšej mentálnej a hodnotovej výbavy tých ľudí, ktorí do toho vstupovali a myslím, že tá istá deliaca čiara prebehla celým Slovenskom tak ako prebehla koordinačným centrom.

Juraj Szelecký, Galanta

Tak tá mentálna vybavenosť i na okrese v okresnom meste Galanta vtedy pri rozpade VPN na VPN a HZDS bola veľmi zaujímavá. V tom období už som bol prednosta obvodného úradu, už spomenutý pán Gaulieder bol prednostom okresného úradu a bolo veľmi zaujímavé sledovať tú ich činnosť a hlavne jeho činnosť, keď sme niekoľkokrát veľmi priateľsky začali komunikovať, hlavne z jeho strany. Zavolať na svoju podporu z Trnavy pána Arpáda Matejku, ak vám to meno niečo hovorí. Trnavská iniciatíva. U neho v kancelárii sme sa bavili, ale bolo to dosť jasne viditeľné, že Trnavská iniciatíva už vtedy urobila svoje a oni boli zvedaví, hlavne Gaulieder, aký ja mám názor na samotné rozpadnutie v prípade, keď sa rozpadne VPN-ka. Tak musím konštatovať a on to nahlas aj povedal, že so mnou nie je nejaká rozumná debata ohľadne takýchto vecí, že neviem, na ktorú stranu, ktorá je tá správna strana, kde by som sa mal pridať a potom zjavne nastala taká situácia, že Gaulieder vyvíjal celkom slušným spôsobom tlak, pôsobil na ľudí vo VPN, hlavne v okresnej rade a došlo rozpadnutiu VPN. A keď som išiel do Bratislavy v tú noc, keď z VPN-ky odišla časť do Ružinova, tak sa prijalo také uznesenie, že galantská VPN-ka sa musí pridať na stranu HZDS. Včera večer sme sa o tom bavili. V Galante nás tak 65 % na 35 % prehlasovali a vtedy ako predseda VPN som toto musel rešpektovať. A nikdy nezabudnem na to, že Gaulieder sa v Bratislave objavil takisto a v noci došlo k tomu odchodu do Ružinova a nakoľko vtedy na druhý deň som sa mal zúčastniť vo výbore Federálneho zhromaždenia ohľadne zákona o pôde, tak chcel som čím skôr aby sme odišli. Keď som videl, ktorí ľudia sa tam pridali, ako odišli do Ružinova, tak som vstal a opýtal som sa pána Mečiara, že v podstate vidím, že ktorí sem prišli. Pamätám sa že zasadačka, kde sme sedeli bola tak do štvorca a on vstal a povedal, aj keď oficiálnym spôsobom sa to nezačalo, že toto bude širokospektrálne hnutie. Keď mi toto povedal a keď som videl tú širokospektrálnosť v osobách, tak som vstal, poďakoval som a ja som odišiel. No a od tej doby sa ešte raz musím zamerať na činnosť pána Gauliedera, ktorá bola jednoznačne deštruktívna. Rétorika Mečiarova bola veľmi krásna a niektorí to, s prepáčením za výraz,

naivne zožrali, aj medzi nami. Aj oni ho v podstate „milovali“ a nakoniec po troch rokoch, po dvoch, prišli na to, že hopá, mysleli sme si niečo iné a skutek utek, lebo žiadny skutok tam nebol. V hlavách sa tí ľudia istým spôsobom zmenili, ale len česť výnimkám. Bohužiaľ, naďalej to trvá aj v Galante, že cez osoby, ktoré vtedy mali také ambície a pridali sa k Mečiarovi, vidím, že je to v podstate v mentálnej vybavenosti, v tej naivite alebo snád potreby mať nejakého „tatička“, ktorý sa o nás postará.

Chcem ešte jednu vec povedať, k tomu skutočnému rozdeleniu VPN v okrese Galanta. Neboli tam, chvalabohu, také roztržky, celkom slušne sme sa dohodli. Oni odišli, my sme zostali na pôvodnom mieste, ďalej sa pracovalo, ekonomicky sme sa snažili vyrovnať. Ale potom bolo zaujímavé to, tak o rok o dva, že pôvodní členovia VPN, ktorí pre veľké ambície HZDS odišli, naraz prestali fungovať, prestali pracovať a prestali byť nejako činní, ich ambície sa nenaplnili. Proste skončili. My sme potom už nejak extra a nimi nekomunikovali, myslím ako HZDS a VPN. Toľko.

Mária Adrianová, Komárno

Keďže som bola na republikovom sneme VPN v Bratislave zvolená za predsedníčku Republikovej kontrolnej komisie, cestovala som po tých VPN-kách po celom Slovensku. Už som pozorovala, že na niektorých VPN-kách je neúnosný stav. Poviem vám len príklad. Niekoľkokrát som bola v Humennom. Tam to bola jedna katastrofa, ja som si stále myslela, že pôjdem odtiaľ s rozbitou hlavou. V skutočnosti som ľutovala pani Dziviakovú Zuzanu a taktiež pána Petra Kulana, že oni sa tam nervove nezrútili. Pretože nám tam zhasli svetlo vo večerných hodinách, keď sme zasadali. Keď som robila kontroly, niekoľkokrát som musela vycestovať. Konflikty si všimli aj pán Budaj a pán Tatár. Nakoniec sa nám tam podarilo situáciu vyriešiť s pánom Gálom Fedorom. Potom tak isto v Spišskej Novej Vsi. Tam keď som prišla, tak bol telefonát, že je v budove bomba, aby sme okamžite vybehli. Mala som pani šoférku Hanku, ktorá hneď odišla a mne hovorila, rýchlo aby som išla aj ja, lebo vybuchneme. Ja som povedala, že nie, nejdem, svoju prácu si ukončím. Taktiež v Poprade boli problémy, v Martine boli problémy, to boli také stavy, že skutočne oni mali záujem rozbiť túto našu VPN-ku. Tam bolo určite veľa eštechákov, v tom totalitnom komunistickom režime a títo ľudia na tom pracovali, aby rozbili, aby znechutili ten ideál, ten ideál demokracie ľudí. Ja som to už dlho pochopila predtým, ako som pozorovala tie okresy a keď pán Mečiar odchádzal z bratislavskej rady, radu sme myslím mali v Bratislave a ja som tam pri tom hlasovaní stále ako fungovala, vyšla som za ním do chodby a som mu hovorila, aby neodchádzal, že všetko sa dá do poriadku. A on mi na to povedal, že: „Nie, ja idem preč.“ Takže on sa zobral, odišiel a odišlo s ním aj viacej týchto našich členov. Bolo mi ťažko, boli to ľudia, ktorí bojovali za demokraciu, riskovali svoje životy a trpeli ich rodiny spolu s nami. Mala som pocit istoty aj pri nich. Keď som cestovala na Východ vlakom zo snemu a vystúpila som v noci či už v Bardejove alebo v inom meste a keď zbadali, že som si sadla do studenej čakárne, aby som tam počkala do rána a išla na kontrolu, vrátil sa jeden z nich a povedal mi: „Podťe ku nám, predsa nebudete tu do rána,“. Išla som, tichučko zobudil manželku, ta mi popostielala, dala sa nám najesť. Meno si už nepamätám ale mu veľmi ďakujem.

Michal Greško, Bratislava

To možno ani nemusí byť na zázname, ale chcem túto informáciu, aby bola niekde zaznamenaná a nemusí vyjsť v knižke. Ja som sa ešte pred rozdelením pokúsil o zmapovanie

členov VPN. Totiž v centre sme vlastne nevedeli, kto sú členovia VPN, často ani kto sú členovia tých okresných koordinačných centier. Poznali sme tam predsedu, ktorý chodil na zasadnutie Rady, poznali sme tam volebného manažéra, ale nepoznali sme tých ostatných. Mnohí si možno na to spomeniete, keď som vás bombardoval telefonicky, posielal som aj nejaké písomnosti o tom, aby to manažéri zmapovali, aby mi poslali zoznam členov okresnej rady, zoznam členov okresného koordinačného centra, a potom zoznam miestnych organizácií. A musím povedať, že to bolo veľmi zaujímavé, keď som si to potom spätne vyhodnotil, tak presne tie okresy, ktoré väčšinou prešli na stranu Mečiara, tak tí mi neposlali nič, ani jedno meno. Všetci ostatní mi poslali viac alebo menej podrobné zoznamy. Fantasticky podrobne napríklad zo Žiliny s kontaktnými osobami snád v každej obci, z Levíc, z Rimavskej Soboty, myslím, že aj od vás z Humenného, som dostal veľmi podrobné informácie. Všetko som to ťukal do počítača. Boli tam mená a adresy aktivistov, v každej dedine aspoň jeden človek, okresné štruktúry. Pamätám si, že keď sa to začalo lámať ukázal som to Mišovi Horskému. On keď sa na to pozrel, hovorí: „Schovaj, nikomu to neukazuj, lebo toto keď sa im dostane do rúk, tak nás zničia za chvíľu.“ Takže v podstate ja som to potom vytlačil v písomnej forme a mal som to 10 rokov u seba. Pri 10 výročí revolúcie som to venoval Nadácii Milana Šimečku, takže dnes to je uložené v archíve VPN. Ale chcem povedať, že tam už veľmi bolo cítiť, akým spôsobom sa spolupracuje s tými čo to úplne ignorovali centrum, alebo sa vyhovorili že nie je čas, a tými čo to veľmi poctivo urobili. To bola presná mapa Slovenska ako sa to delilo. Tam kde väčšinou alebo aj celý okres prešiel k Mečiarovi nemal som ani jedno meno. Čiže oni to proste už vedeli, ignorovali centrum a pripravovali rozdelenie v štruktúrach.

Zuzana Dzivjaková, Humenné

Ja budem musieť o chvíľočku odísť. V podstate veľmi tpezlivo a s nadšením počúvam, čo sa tu všetko dnes rozpráva. Ja som rozprávala v tej prvej časti, ktorá už knižne vyšla, ale chcela by som sa vrátiť k momentu, k júnu toho roku, keď vyšla vlastne prvá táto časť tejto našej knižky a kedy bol krst v Zichyho paláci. Jedným z tých, ktorí vystúpili z ľudí, ktorých si ja nesmierne vážim, bol aj pán Peter Zajac a ten teda na margo všetkých tých výpovedí, ktoré tam boli povedané, že teda sa mu tá knižočka veľmi páči, ale že má jednu takú, ja to určite presne nepoviem, ale v tom zmysle, ako chybičku, že tam je plná faktov, však to sme akože chceli, aby tam boli fakty, ale že tam chýba taká určitá, vyjadrenie takej našej určitej hrdosti na to, čo sme teda akože spravili my po tých regiónoch. Takže ja v tejto chvíli, keď vás teda ako počúvam, tak možno že k tým faktom by sa hodilo nejakú trošku aj toho citu a chcela by som povedať za nás všetkých, že máme morálne právo byť hrdí na to, čo sa teda akože udialo a myslím si, že keď poviem sama za seba nahlas, že to bolo jedno z najkrajších a najproduktívnejších období v mojom živote, tak že určite, aj keď to teraz nebudete chcieť dať najavo všetci, ale v duchu určite so mnou súhlasíte. Takže ja veľmi pekne ďakujem osudu a životu, že som sa s vami stretla a dúfam, že to bude ešte aj ďalšie obdobia. Majte sa pekne. (hlas v pozadí: Hovoriš to napriek tomu, čo sa ti stalo, však?) Áno.

Lubomír Augustín, Komárno

17. november vo väčšine ľudí, s ktorými som sa ja v tom období stretol, vyniesol to najpozitívnejšie, čo v tých ľuďoch bolo. Lebo to bola absolútna bezprostrednosť, to bola absolútna odhodlanosť, úprimnosť niečo zmeniť, ja som sa nikdy s ničím takým podobným v živote už potom nestretol. Tí ľudia sa bez akéhokoľvek náznaku ziskuchtivosti toho zúčastnili a boli ochotní obetovať absolútne všetko. Myslím si, že v tých momentoch sme

nadviazali na najlepšie tradície, ktoré v našej spoločnosti boli, ktoré sme nemali šancu predtým uplatniť. A zrazu tu bola taká možnosť. Každý, kto sa zúčastnil, tam išiel intuitívne a vkladal do toho maximum. Neskôr sa toto rozpadlo. Ale tie prvé momenty, tie prvé dni priniesli skutočne to najhodnotnejšie, s čím som sa ja vo svojom živote stretol. Som rád, že som sa toho mohol zúčastniť.

Michal Greško, Bratislava

Ja som rád, že to povedala Zuzka. K tomu, hovoril som to už pri obede, neľutujem ani sekundu, ani kvapku energie, ktorú som do toho dal, a že to povedala práve Zuzka, ktorá nielen že stratila zamestnanie, ale stratila vôbec možnosť existencie vo svojom rodisku a vo svojom okrese a kraji a musela prísť do Bratislavy. Pretlkala sa životom, napriek tomu že má rodičov, ktorí sú chorí a ktorí potrebujú jej starostlivosť. Takže samozrejme tie osudy boli rôzne. Ja som mal vtedy malé deti a moja žena bola sama s nimi, pretože dňom a nocou som bol v Mozartovom dome, niekedy som tam aj spal. A tiež som sa už nevrátil do zamestnania a tiež som sa musel nejako pretĺkať. Ale to nie je podstatné, pretože naozaj s tým súhlasím, že človek, keď má možnosť byť pri tom, keď sa menia dejiny, také situácie nastávajú možno raz za život. Každý sme mohli realizovať nejakú svoju túžbu, vlastnú predstavu o slobode, a to myslím, že bolo podstatné pre nás všetkých.

Ján Bencúr, Dolný Kubín

Ešte bola taká zaujímavá postava a vlastne je celého toho obdobia od prvého dňa je Štefan Klimek. A prvý raz do takého užšieho kontaktu sme prišli práve počas mítingu, ktorý bol počas generálneho štrajku, kde na tribúnu vystúpila ako predsedníčka Zväzu žien, taká menšia pani a začala tam rozprávať ešte tie komunistické názory atď. a Štefan mal zástavu v rukách a tak ju chytil: „No ja ju tou žrdou, ja ju tou žrdou tresnem po hlave“. Ja som musel Števa držať, aby v podstate tak prudko nevystúpil, lebo bol úžasne emotívny, prudký. A bolo to do určitej miery dobre, to bol proste chlap, ktorý má výšku dva metre, dnes už je aj taký podstatne mohutnejší, vtedy bol tenší a ináč je to človek, ktorý má úžasný dar reči vie tak zaujímavovo rozprávať, tak to vie zaujímavovo vykresliť, že by sme sa pritom maximálne pobavili.

Ak predtým hovorili o tom, že niekde vlastne po rozdelení VPN a po odchode tej skupiny, ktorá išla za Mečiarom, sa zmenilo zastúpenie predstaviteľov tak u nás k tomuto nedošlo. Možno to bolo aj z toho dôvodu, že my sme boli partia, kde sme poznali vlastne aj tie rodiny. Čiže dá sa povedať, že tí ľudia, ktorí sa okolo toho točili, mali určitú minulosť už cez svojich otcov. Takže to bola skupina, o ktorej sa dalo vedieť, o profile tej rodiny, a tým pádom bolo jasné, ako sa tí ľudia zachovávajú. Že neboli to ľudia, ktorí by boli prišli, ktorí by boli náhodní, dá sa povedať, že bola to skupina ktorí za toho socializmu, ich otcovia alebo starí otcovia, nejako boli postihnutí. Že vlastne tí ľudia sa zišli niektorí vo väzení, niektorí pri takýchto procesoch, a tým boli jasne vyprofilovaní. To je jedna vec, druhá vec – možno preto u nás nedošlo k nejakým odchodom, lebo dá sa povedať, že ja som bol jeden z najstarších, ktorí tam boli. Všetko boli mladší chlapi a mladšie dievčatá o vývoji sme debatovali a ak najužšie vedenie (niekedy síce so zaťatými zubami) nevynášalo malicherné rozpory a snažili sme sa v názoroch navzájom podporiť nuž nemali najbližší dôvod smerovať inde. Musím tu spomenúť aj seniora pána Karola Stupku, ktorý mal tiež bohaté životné skúsenosti, no a potom pristúpil napríklad pán farár Jakoby, ktorý prišiel z Rakúska, ktorý za socializmu emigroval, ušiel a potom po nežnej revolúcii alebo teda po novembri, neviem presne za

koľko, sa vrátil a okamžite sme ho zobrali do skupiny a on, keďže mal už skúsenosti s režimom atď., takže vlastne to dopĺňal, dopĺňal to myšlienково, dopĺňal to smerovo, no a tým pádom vlastne sa to tak akosi utužovalo, vznikla taká partia, že Mečiar jednoducho svojimi nejakými úletmi a nejakými svojimi úskokmi nás nenalomil a tým pádom tá skupina zostala. Vlastne tá skupina zostala dodnes jasná, aj keď tí ľudia nerobia už dajme tomu v politike, ale sú jednoznační, sú jasní a v podstate tí ľudia neuhli a ani neuhnú. Toľko asi na záver.